

**PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO**

na lata 2021 -2024

OPRACOWANIE

Instytut Rozwoju Terytorialnego
ul. Dawida 1A
50-527 Wrocław

DYREKTOR

Maciej Zathey

ZASTĘPCY DYREKTORA

Magdalena Belof
Agnieszka Wałęga

ZESPÓŁ AUTORSKI

Magdalena Belof
Justyna Bartczak
Marzenna Halicka-Borucka
Magdalena Kasprzak
Anna Kierzkowska
Ilona Szarapo

WSPÓŁPRACA DZIAŁ DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Marta Kaluch-Tabisz
Piotr Żelazo

**OPRACOWANIE KARTOGRAFICZNE
I ELEKTRONICZNE PRZETWARZANIE DANYCH**

Małgorzata Wolańska

SKŁAD

Justyna Bartczak

SPIS TREŚCI

Wstęp	2
1. Dziedzictwo kulturowe województwa dolnośląskiego - diagnoza prospektywna	5
1.1. Zasoby i stan zachowania dziedzictwa kulturowego	5
1.2. Charakterystyka krajobrazu kulturowego	8
1.3. Wykazy zabytków o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym oraz zabytków zagrożonych	11
1.4. Zarządzanie	12
1.5. Finansowanie	13
1.6. Główne problemy i wyzwania związane z ochroną zabytków nieruchomych	15
1.7. SWOT	16
2. Struktura celów programu opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego	18
2.1. Cele, priorytety i działania na lata 2021-2024	20
3. Ramy wdrażania	25
3.1. Ramy instytucjonalne	25
3.2. Ramy finansowe	28
3.1. Monitoring	28
3.2. Matryca wdrażania	30
Zakończenie	35
Słownik terminów	36
Aneks	37

Wstęp

Dziedzictwo kulturowe Dolnego Śląska wyróżnia się na tle kraju ze względu na jego bogactwo i różnorodność, wynikającą z wielowyznaniowej i wielonarodowej historii tego regionu i jego położenia geograficznego. Na całokształt dziedzictwa składają się materialne wartości obiektów i zespołów zabytkowych, krajobrazów kulturowych, zabytków ruchomych oraz wartości kultury niematerialnej.

Program opieki nad zabytkami jest podstawowym instrumentem kształtowania długookresowej polityki w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami w województwie dolnośląskim. Należy do grupy programów realizujących strategię województwa i w związku z tym stanowi dokument wykonawczy do „Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030”. Opracowanie programu jest wypełnieniem obowiązku ustawowego wynikającego z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która w art. 87 ust. 1 zobowiązuje Zarząd Województwa do sporządzenia na okres 4 lat wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami.

Jego głównym celem jest określenie warunków organizacyjnych i finansowych dla realizacji zadań w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, zgodnie z kompetencjami Samorządu Województwa Dolnośląskiego.

Program został opracowany przez Instytut Rozwoju Terytorialnego, jednostkę organizacyjną Samorządu Województwa Dolnośląskiego, na podstawie uchwały Zarządu Województwa nr 2944/VI/20 z dnia 5 listopada 2020 r. Opracowanie powstało we współpracy z Działem Dziedzictwa Kulturowego oraz Wydziałami Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego (UMWD), przy udziale Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (DWKZ).

Niniejszy Program obejmuje lata 2021-2024 i stanowi kontynuację programu obowiązującego w latach 2016-2020. Wprowadzone w nim zmiany dotyczą zakresu rzeczowego i wynikają z zaleceń audytu wewnętrznego przeprowadzonego w październiku 2020 roku (Nr DU-AW.1720.13.2020, Realizacja przez jednostki Województwa Dolnośląskiego Programu opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego w latach 2016-2020) oraz z wniosków z raportu pokontrolnego NIK z dnia 31 lipca 2019 r. (kontrola P/19/023 – „Ochrona materialnego dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych”). Zgodnie z tymi zaleceniami, Program obejmuje wyłącznie realizację zadań w dziedzinie opieki nad zabytkami, do których zobowiązany jest Samorząd Województwa na podstawie ustaw, a wyznaczone działania dotyczą zabytków w znaczeniu ściśle określonym w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zgodnie z art. 3 pkt 1 wymienionej ustawy zabytkiem jest „nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane

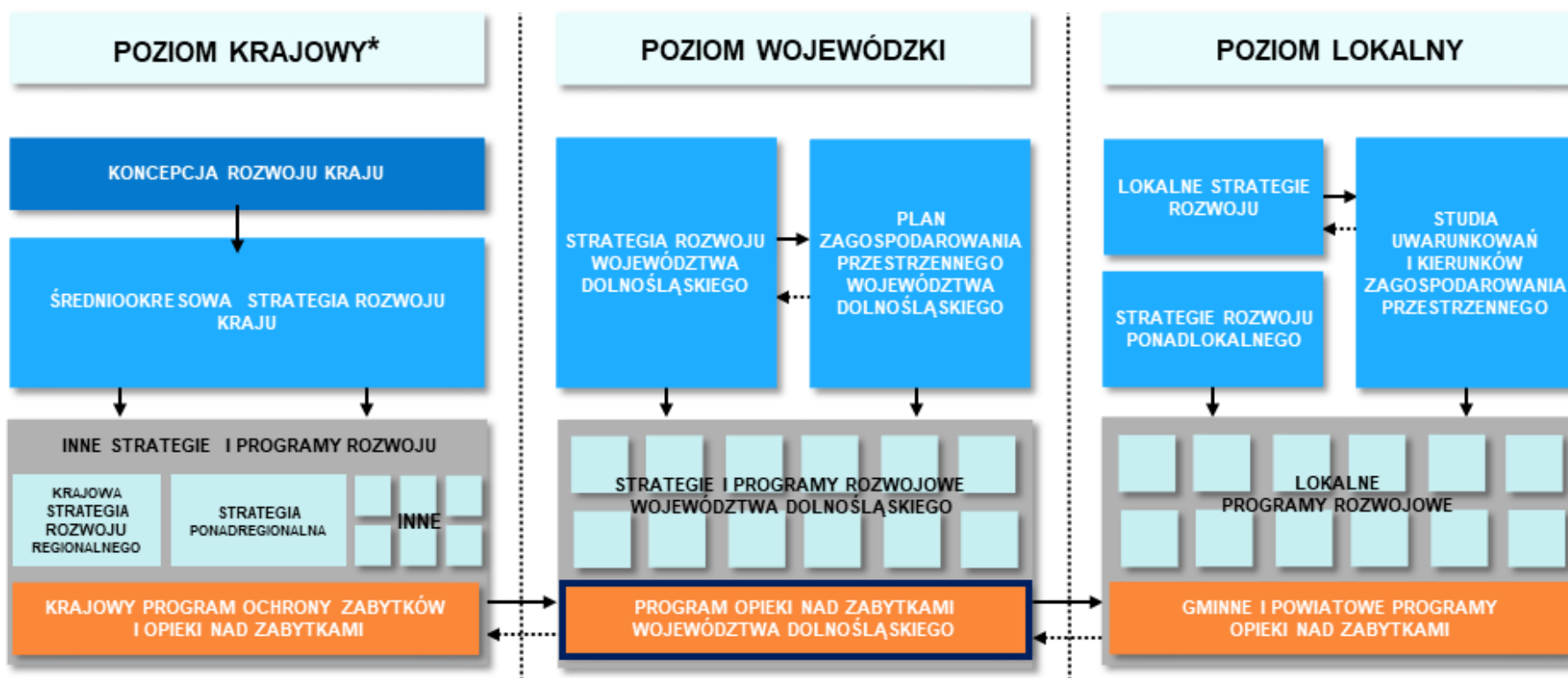
z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”.

Cele i zadania programowe, jakie będą realizowane w latach 2021-2024 zostały ściśle powiązane z przedsięwzięciami określonymi w Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030.

Adresatami programu są w pierwszej kolejności wydziały i jednostki organizacyjne Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego realizujące zadania w sferze ochrony i opieki nad zabytkami, a także instytucje i podmioty, których działalność obejmuje ochronę dziedzictwa kulturowego, jednostki samorządu terytorialnego, obecni i potencjalni właściciele i użytkownicy obiektów zabytkowych oraz zainteresowani ochroną i opieką nad zabytkami.

Prezentowany materiał prezentuje diagnozę stanu dziedzictwa kulturowego w województwie dolnośląskim w ujęciu prospektywnym, układ celów i działań wskazanych do realizacji na lata 2021-2024 oraz ramy wdrażania, w których wskazano podmioty odpowiedzialne za wdrażanie programu, źródła finansowania oraz zasady monitoringu działań.

RYSUNEK 1. UMIEJSCOWIENIE I ODNIESIENIA „PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO”.

* Docelowy system dokumentów krajowych obowiązujący w 2021 r.

Źródło: opracowanie IRT

1. DZIEDZICTWO KULTUROWE WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO - DIAGNOZA PROSPEKTYWNA

Dolny Śląsk, ze względu na swoje położenie oraz uwarunkowania polityczne, podlegał oddziaływaniom głównych ośrodków kultury artystycznej Europy Środkowej, przede wszystkim Pragi, Krakowa i Norymbergi, a później również Drezna, Wiednia i Berlina. Przenikające stamtąd impulsy artystyczne oraz wielowyznaniowa i wielonarodowa specyfika regionu zadecydowały o wielkim bogactwie dziedzictwa kulturowego. Występują tu przykłady architektury odzwierciedlające wszystkie epoki i style artystyczne, poczynając od wczesnego średniowiecza aż po XX w. Są to m.in. historycznie ukształtowane zespoły miejskie i ruralistyczne, zespoły rezydencjonalne i sakralne, założenia obronne, zabytki przemysłu i techniki oraz liczne obiekty zabudowy mieszkaniowej i gospodarczej. Na pełny obraz dziedzictwa kulturowego składają się także zabytki ruchome (dzieła sztuk plastycznych i rzemiosła artystycznego), stanowiska archeologiczne oraz krajobrazy kulturowe. Stanowią one zasadnicze komponenty dzisiejszej struktury osadniczej i przestrzennej regionu, a zarazem walory, wyróżniające Dolny Śląsk w skali krajowej i europejskiej.

1.1. ZASOBY I STAN ZACHOWANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

1. Liczba obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków w województwie dolnośląskim wg danych DWKZ (stan na koniec 2020 r.) wynosi 46.040, w tym zabytki nieruchome w ilości 8.130 obiektów, stanowiska archeologiczne - 1.492 oraz zabytki ruchome - 36.418. Pod względem liczby zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, województwo zajmuje pierwszą pozycję w Polsce (przed województwami wielkopolskim i mazowieckim). Takie samo miejsce zajmuje również w odniesieniu do zabytków archeologicznych (tu przed województwami opolskim i wielkopolskim).

2. W zasobie zabytków nieruchomych figurujących w rejestrze zabytków, obejmującym 8.130 obiektów, zasadnicze grupy stanowią obiekty mieszkalne, mieszkalno-gospodarcze i użyteczności publicznej (łącznie 2.988), obiekty sakralne i towarzyszące im zabudowania (razem 1.801) oraz pałace, dwory i zamki z obiektami towarzyszącymi (razem 1.602). Te trzy grupy obejmują blisko 80% ogólnej liczby zabytków, a na pozostałą część składają się układy zieleni, w tym parki pałacowe (833), cmentarze (354), układy urbanistyczne i ruralistyczne (145) oraz obiekty przemysłowe i gospodarcze (407). Zasób ten uzupełniają stanowiska archeologiczne w liczbie 1.492.

3. Pełny zasób zabytków nieruchomych określają wykazy zabytków nieruchomych zawierające: obiekty wpisane do rejestru zabytków, figurujące w ewidencji zabytków oraz obiekty wskazane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków do ujęcia w wojewódzkiej ewidencji zabytków. W wykazach i ewidencji figuruje obecnie ok. 101.000 zabytków nieruchomych architektury i budownictwa, ich zespołów, parków i cmentarzy, (w tym ok. 7,7% wpisanych do rejestru zabytków) 342 układy urbanistyczne (w tym 39% wpisanych do rejestru zabytków), 1 993 układy ruralistyczne (0,5% wpisanych do rejestru zabytków), 2.523 obszary ochrony archeologicznej (2 obszary wpisane do rejestru zabytków) oraz 31.525 stanowiska archeologiczne (4,7% wpisanych do rejestru zabytków).

4. O wysokim potencjale materialnego dziedzictwa kulturowego województwa świadczy liczba obiektów i zespołów zabytkowych o wybitnych wartościach artystycznych i historycznych, objętych ochroną. Należą do nich obiekty figurujące na liście światowego dziedzictwa UNESCO, zespoły zabytkowe uznane za pomniki historii oraz parki kulturowe.

Na liście światowego dziedzictwa UNESCO znajdują się:

- kościoły Pokoju w Jaworze i Świdnicy – największe w Europie budowle sakralne, drewniane o konstrukcji szkieletowej z XVII wieku (2001 r.),
- Hala Stulecia we Wrocławiu - wzniesiona w latach 1911–1913 wg projektu Maxa Berga, pierwsza w świecie budowla publiczna zrealizowana w konstrukcji żelbetowej o monumentalnej skali, uznawana za jedno z najważniejszych dzieł światowej architektury XX wieku (2006 r.).

Obecnie na terenie województwa znajduje się 12 zespołów zabytkowych uznanych za pomnik historii:

- zespół historycznego centrum Wrocławia,
- Hala Stulecia we Wrocławiu,
- zespół dawnego opactwa cystersów w Krzeszowie,
- pobenedyktynski zespół klasztorny w Legnickim Polu,
- twierdza w Srebrnej Górze,
- młyn papierniczy w Dusznikach-Zdroju,
- pałace i parki krajobrazowe Kotliny Jeleniogórskiej (tj. zespoły pałacowo-parkowe w Bukowcu, „Paulinum” w Jeleniej Górze, Schaffgotschów w Jeleniej Górze-Cieplicach, w Karpnikach - zamek i willa „Dębowy Dwór”, w Kowarach-Ciszycy, Łomnicy, Mysłakowicach, Stanisławie Górnym oraz sztuczne ruiny na szczycie góry Grodnej tzw. Zamek Henryka, Wojanowie i Wojanowie-Bobrowie),
- kościół pw. św. Apostołów Piotra i Pawła w Strzegomiu,
- zespół dawnego opactwa cysterek w Trzebnicy,
- kościół ewangelicko-augsburski pw. Ducha Świętego zwany Kościołem Pokoju w Jaworze,
- zespół kościoła ewangelicko-augsburskiego pw. Trójcy Świętej zwany Kościołem Pokoju w Świdnicy,
- katedra pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika i św. Wacława Męczennika w Świdnicy.

Obecnie na terenie województwa znajduje się 6 parków kulturowych:

- Forteczny Park Kulturowy w Srebrnej Górze (2002 r., utworzony jako pierwszy w kraju),
- Forteczny Park Kulturowy Twierdza Kłodzka (2005 r.),
- Park Kulturowy Kotliny Jeleniogórskiej (2009 r.),
- Wrocławski Park Kulturowy (2014 r.),
- Park Kulturowy Wzgórze Zamkowe, Dolina Budzówki i Nysy Kłodzkiej w Kamieńcu Ząbkowickim (2014 r.),
- Park Kulturowy Opactwa Cystersów w Henrykowie (2020 r.).

5. W województwie występują 1.492 stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru, liczbę tę uzupełnia aż 31.525 stanowisk oraz 2.523 obszary ochrony archeologicznej, które włączone są do ewidencji zabytków. Jest to największy tego typu zasób regionalny w skali kraju. Część z nich stanowią obiekty o wyeksponowanych formach krajobrazowych (jest ich ok. 250, w tym: grodziska, wały kultowe, kurhany, megality, jaskinie i kopalnie, a także ślady osad). Stanowiska archeologiczne zostały zewidencjonowane w ramach ogólnopolskiego programu Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP),

którym objęto ponad 95% obszaru województwa, a znacznie wcześniej były wpisywane do rejestru zabytków.

6. Znaczna liczba zabytków ruchomych zachowanych w województwie to dzieła sztuk plastycznych i rzemiosła artystycznego, które wpisane są do rejestru zabytków. Ogólna liczba zabytków ruchomych wynosi 36.418 obiektów, co stanowi blisko 15 % ogółu zasobów krajowych i sytuuje województwo na czołowym miejscu w Polsce. Najliczniejszą ilościowo grupę stanowią obiekty wyposażenia i wystroju świątyń (jest to największa ilość tego typu zabytków w kraju). Cały zasób zabytków ruchomych, tzn. obiektów znajdujących się w wojewódzkiej ewidencji zabytków wynosi 69.246.

7. Stan zachowania zabytków wpisanych do rejestru zabytków w województwie dolnośląskim jest bardzo zróżnicowany. Z dostępnych danych wynika, że w ogólnej liczbie zabytków architektury i budownictwa, parków i cmentarzy wpisanych do rejestru zabytków, która wynosi 7.985 obiektów, ok. 17 % nie wymaga interwencji (są one kompleksowo wyremontowane), ok. 5% obiektów jest w trakcie prac remontowych, restauratorskich i konserwatorskich, ok. 45 % jest w stanie dobrym, 26% - w stanie średnim, w stanie zagrożenia jest 5 %, a 2 % stanowią obiekty w stanie ruiny. Największe problemy w prowadzeniu działań ochronnych i rewitalizacyjnych stwarzają obiekty zagrożone i znajdujące się w stanie ruiny, a ich największy odsetek odnotowuje się w grupie obejmującej pałace, dwory i zamki oraz w grupie obiektów towarzyszących zespołom rezydencjonalnym. Największy odsetek zabytków w takim stanie dotyczy obiektów gospodarczych – wynosi ok. 45% przy stosunkowo niewielkiej ich liczbie. W odniesieniu do obiektów przemysłowych odsetek ten sięga ok. 40%. Zagrożenia obiektów gospodarczych dotyczą przede wszystkim tych zlokalizowanych na obszarach wiejskich, a obiektów przemysłowych – na terenie miast.

8. Za zabytki zagrożone uznaje się obiekty w złym stanie technicznym, przeważnie nieużytkowane, które w okresie powojennym nie były poddawane remontom lub zostały wtórnie zdegradowane przez brak odpowiedniego zabezpieczenia. Największą grupę zabytków w tej kategorii stanowią prywatne pałace i obiekty im towarzyszące, budynki mieszkalne, w przewadze na terenach wiejskich (w tym domy przysłupowe), oraz obiekty przemysłowe. Mniejsza, lecz znacząca, jest grupa zabytków zagrożonych i zrujnowanych będących własnością państwową - pałace i obiekty w zespołach pałacowo-parkowych (zarządzane przez Agencję Nieruchomości Rolnych) oraz dworce kolejowe. Kolejna grupa to pałace, dwory i obiekty im towarzyszące, opuszczone dawne kościoły ewangelickie i mauzolea, stanowiące własność jednostek samorządowych.

9. Wśród zabytków znajdujących się w stanie ruiny dominują obiekty prywatne – zrujnowane pałace z obiektami towarzyszącymi i zaniedbanymi parkami, budynki mieszkalne, w tym domy przysłupowe, zabudowa wiejska i obiekty przemysłowe. W stanie niezabezpieczonej ruiny pozostają także obiekty państwowe, pałace i obiekty w zespołach pałacowo-parkowych zarządzane przez ANR oraz niektóre zamki we władaniu Lasów Państwowych. Podobny stan reprezentują także liczne zabytki samorządowe - pałace i obiekty im towarzyszące, dwory, zamki, opuszczone kościoły ewangelickie i mauzolea.

10. Zauważa się postępującą powoli poprawę stanu zabytków na terenie województwa. W grupie pałaców, dworów i zamków znacznie zwiększyła się grupa obiektów wyremontowanych i tych, w których remonty są prowadzone. Liczba kompleksowo wyremontowanych pałaców, dworów i zamków w połowie 2015 r. wynosiła 94 (66 obiektów zabytkowych i 28 obiektów im towarzyszących). Prace remontowe były realizowane przez samorządy (20), instytucje państwowe (8), podmioty prywatne, fundacje i stowarzyszenia oraz instytucje kościelne (kilka obiektów). Liczba ta wzrastała i w końcu 2020 r. odnotowano 113 kompleksowo wyremontowanych obiektów rezydencjonalnych i 84 obiekty im towarzyszące (łącznie 197 obiektów zabytkowych). Prace

remontowe prowadzone są w kolejnych, 96 obiektach (pałace, dwory i zamki) oraz 27 im towarzyszących. Struktura właścicielska wyremontowanych i remontowanych zespołów zabytkowych jest następująca: jednostki samorządowe – 28, instytucje państwowe – 9; podmioty prywatne, fundacje i stowarzyszenia oraz instytucje kościelne (kilka obiektów) – 158.

11. Następuje stopniowa wymiana właścicieli obiektów pałacowych. Na rynku wtórnym sprzedawane są obiekty niegdyś zakupione i pozbawione inwestowania, a nawet troski (np. zamek w Ratnie, pałac w Bożkowie, Mańczycach, willa Konrad w Nowej Rudzie). Proces ten jest wynikiem większych możliwości egzekwowania przez konserwatora zabytków wykonania obowiązków ciążących na właścicielach, jak również wzmożonej aktywności społeczników. Poprawia się także stan zrujnowanych obiektów pałacowych, które są zabezpieczane i odbudowywane przez samorządy (np. dwór w Starej Kamienicy, pałac w Goszczu, zamki w Kamieńcu Żąbkowickim, Żąbkowicach Śląskich i Zagórzcu Śląskim) oraz podmioty prywatne (np. zamek Niesytno, zamek Henryka w Stanisławowie, pałac w Sieroszowie).

12. Działania w ramach tzw. Krainy Domów Przystupowych zjednoczyły właścicieli tych obiektów, a promocja budownictwa przystupowego spowodowała wzrost zainteresowania, a nawet „modę” na ich zagospodarowanie. Widoczne są obecnie pozytywne zmiany w zagospodarowaniu i nabywaniu kolejnych obiektów architektury drewnianej. Aktywność społeczna fundacji i stowarzyszeń wyraża się także w ratowaniu dawnych kościołów ewangelickich będących w stanie ruiny (np. kościoły w Żeliszowie, Uniemyślu, Jędrzychowie), takie działania są również podejmowane przez gminy (np. kościół w Starej Rudnej, gmina Rudna). Jednostki samorządowe województwa wykazują się na tle kraju wysoką aktywnością w ratowaniu, zagospodarowaniu i zarządzaniu zabytkami wielkokubaturowymi (np. forty w Srebrnej Górze, zamek Książ z Palmiarnią w Wałbrzychu, zespół pałacowo-parkowy w Kamieńcu Żąbkowickim), a także zabytkami o mniejszej skali, których ze względu na ilość nie sposób wymienić.

13. Obiekty przemysłowe oraz zabytki techniki, licznie występujące na terenie województwa, pozostają w stanie niezadowalającym i wymagają prowadzenia działań ochronnych i zabezpieczających. Jednak wiele podmiotów podejmuje skuteczne działania na rzecz ich ochrony i zagospodarowania, są wśród nich samorządy (np. Hydropolis we Wrocławiu, Stara Kopalnia w Wałbrzychu), fundacje (np. wyróżniające się inicjatywy Fundacji Ochrony Dziedzictwa Przemysłowego) oraz prywatne muzea (m. in. kopalnie w Żłotym Stoku i Nowej Rudzie). W złym stanie pozostaje wiele obiektów zabytkowych będących w zasobach Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa (2 obiekty uległy częściowemu zawałeniu) oraz Lasów Państwowych.

W związku z działaniami podejmowanymi na poziomie regionalnym nieznacznie poprawia się stan dworców kolejowych (prowadzone remonty dworców m.in. w Strzelinie, Wałbrzychu Głównym, Kątach Wrocławskich, Obornikach Śląskich; planowany remont dworca w Węglińcu) i zabytkowej infrastruktury kolejowej.

1.2. CHARAKTERYSTYKA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

Na urozmaicony krajobraz Dolnego Śląska składają się zabytki pochodzące z różnych epok, są wśród nich dzieła architektury, sztuki i obiekty rzemiosła artystycznego. Zlokalizowane tu zamki stanowią przeszło 20% krajowego zasobu tego typu budowli. Wiele z nich pochodzi z okresu piastowskiego, są to zarówno siedziby książęce i ich relikty (np. Zamek Piastowski w Legnicy wraz z romańskim palatium i kaplicą, relikty zamków we Wrocławiu, Jaworze i Wleniu, zamek Chojnik, Bolków, Żąbkowice Śląskie) oraz zamki w Oleśnicy i Głogowie, zamek Książ w Wałbrzychu i zamek Czocho.

Zamki rycerskie oraz siedziby szlacheckie były lokowane zarówno na górskich wzniesieniach (m. in. Grodno, Grodziec, Bolczów, Świny, Ratno Dolne), jak i na terenach nizinnych (np. Kliczków, zamek na wodzie w Wojnowicach, zamek Topacz, czy zamek w Leśnicy we Wrocławiu). Przykładem kultury rycerskiej czasów średniowiecza jest wieża mieszkalna w Siedlęcinie z dekoracją malarską ilustrującą legendę o Sir Lancelocie, rotunda walk rycerskich w Ostroszowicach czy ruiny zamku Owiesno.

Z czasem warowne zamki były zastępowane pałacami i dworami tworzącymi rozległe założenia rezydencjonalne z parkami i folwarkami. Do takich należą m.in. pałac Marianny Orańskiej w Kamieńcu Ząbkowickim, pałace w Bożkowie, Gorzanowie, Twardogórze, a także zespół pałaców i ogrodów Kotliny Jeleniogórskiej. Stan zachowania zespołów rezydencjonalnych jest zróżnicowany, istnieją obiekty w bardzo dobrym stanie, stanowiące regionalne atrakcje turystyczne, ale także takie, które są nieużytkowane i pozostają w stanie ruiny (np. Brzezinka k. Oleśnicy, Dziewin, Kamienna Góra). Inne są sukcesywnie zabezpieczane, jak np. Goszcz, Żmigród, Piotrowice gm. Prusice.

Od czasów średniowiecza do początku XIX wieku rolę kulturotwórczą odgrywały klasztory, zwłaszcza opactwa cystersów (Lubiąż, Henryków, Krzeszów, Trzebnica, Kamieniec Ząbkowicki). W otoczeniu klasztorów powstawały kalwarie – rozległe założenia przestrzenne z przydrożnymi kapliczkami i rzezbami. Na Dolnym Śląsku szczególnie popularne były figury św. Jana Nepomucena, Trójcy Św. oraz kolumny maryjne. Klasztor cystersów w Krzeszowie, powiązany funkcjonalnie z klasztorami czeskimi, obejmował liczne wsie i miasta, w których znajdowały się dzieła architektury i sztuki tworzone przez rzemieślników z klasztornej pracowni architektoniczno-rzeźbiarsko-malarskiej. Do filii Krzeszowa należały Chełmsko Śląskie, Kowary, Lubawka, Stare Bogaczowice. Klasztor w Lubiążu miał wyjątkowy udział w rozwoju kultury i sztuki, szczególnie w okresie nowożytnym, mieściły się w nim warsztaty artystyczne najwyższej klasy, jak np. malarza Michaela Willmanna. Obiekty związane z działalnością cystersów tworzą ogniwa Szlaku Cysterskiego, stanowiącego jedną z najważniejszych osi turystycznych regionu. Wiele z nich wciąż pełni pierwotną funkcję związaną z kultem maryjnym i świętych. Ważnym miejscem jest opactwo benedyktynów w Legnickim Polu związane z utrwalaniem pamięci historycznej o bitwie pod Legnicą oraz kultem Jadwigi Śląskiej i jej syna księcia Henryka Pobożnego.

Ważną grupę zabytków stanowią ośrodki pielgrzymkowe. Wśród nich na wyróżnienie zasługują sanktuaria zlokalizowane na Ziemi Kłodzkiej, np. w Wambierzycach wraz z założeniem kalwaryjskim, w Bardzie, Kłodzku, Nowej Rudzie oraz „Maria Śnieżna” na Górze Iglicznej w pobliżu Międzygórze wraz z kalwarią i pustelnią. Do dziś te historycznie ukształtowane miejsca stanowią ważny element regionalnej turystyki.

Od czasów romańskich (XII/XIII w.) na Dolnym Śląsku kształtowała się sieć parafialna obejmująca zarówno wsie, jak i ośrodki miejskie. Z wczesnego okresu romańskiego pochodzą m.in. kościoły w Stroni gm. Bierutów, Strzelinie, Kiełczynie gm. Dzierżoniów, Kościelnikach Średnich gm. Leśna, Łagowie gm. Zgorzelec, Świerzawie, Wierzbnej gm. Żarów. Relikty obiektów romańskich zachowały się m. in. w kolegiacie w Głogowie, w kaplicy na zamku Piastowskim w Legnicy, na Ostrowie Tumskim we Wrocławiu oraz kościołach parafialnych w Złotorzy i Trzebnicy. Szczytowym osiągnięciem architektury sakralnej są monumentalne kościoły gotyckie, wśród nich na uwagę zasługują kościoły Wrocławia (katedra, kościół pw. św. Elżbiety, pw. św. Marii Magdaleny, pw. św. Wojciecha, Stanisława i Doroty), katedry w Legnicy i Świdnicy, kościół pw. św. Erazma i Pankracego w Jeleniej Górze oraz kościół farny w Kłodzku. Wnętrza gotyckich świątyń były w późniejszych epokach uzupełniane o bogaty, często barokowy wystrój i wyposażenie.

Wśród nielicznych, renesansowo-manierystycznych kościołów i kaplic wymienić należy kościół poewangelicki w Żórawinie, Masłowie, Mauzoleum Schaffgotschów w Raszowie. Z okresu

nowożytnego pochodzą protestanckie kościoły Pokoju w Świdnicy i Jaworze, kościoły Łaski w Miliczu, Kamiennej Górze i Jeleniej Górze oraz liczne świątynie katolickie. Wśród klasycystycznych kościołów wyróżniają się kościoły wzniesione wg projektów C. G. Langhansa (kościół ewangelicki w Sycowie, Wałbrzychu, Dzierżoniowie i przypisywany mu w Żeliszowie) oraz K. F. Schinkla (np. w Mysłakowicach).

Obok murowanych budowli sakralnych ważną rolę w dolnośląskim krajobrazie kulturowym odgrywają kościoły drewniane, których przykłady występują m.in. w Kotlinie Kłodzkiej (Nowa Bystrzyca, Międzygórze), w powiatach trzebnickim i milickim (Koniowo, Kuźniczysko, Złotów, Wierzchowice). Interesującym przykładem jest Kościół Wang, który stanowi import ze Skandynawii.

Obok kościołów katolickich na Dolnym Śląsku zachowały się także synagogi, najbardziej znane to wrocławska Synagoga pod Białym Bocianem oraz dawne synagogi w Oleśnicy czy Dzierżoniowie.

W bezpośrednim otoczeniu kościołów zachowały się zabytkowe cmentarze. Na uwagę zasługuje cenny zespół kaplic grobowych przy dawnym kościele Łaski w Jeleniej Górze oraz przy kościele Pokoju w Świdnicy. Obok cmentarzy katolickich występują cmentarze żydowskie, które zachowały się w gorszym stanie, są to m.in. kirkuty w Ścinawie, Wińsku i Legnicy. We Wrocławiu także znajduje się cmentarz żydowski, który pełni funkcję Muzeum Sztuki Cmentarnej.

Ze względu na strategiczną lokalizację Dolnego Śląska na styku monarchii Habsburskiej i Pruskiej oraz Rzeczypospolitej Polskiej, region ten wielokrotnie stawał się areną działań wojennych. Historycznym świadectwem wojen są liczne twierdze i podziemia. Z czasów pruskich pochodzą fortyfikacje w Srebrnej Górze i Kłodzku oraz ich relikty w Świdnicy oraz Głogowie (część wielkiej linii obronnej od Kędzierzyna do Świnoujścia). W formie reliktyw zachowały się wrocławskie umocnienia z różnych epok. Regionalny krajobraz Gór Sowich i Wałbrzyskich zmieniony został także w czasie II Wojny Światowej. Na rozległym obszarze od Ludwikowic Kłodzkich, przez Walim, Wałbrzych, Książ i obóz koncentracyjny Gross-Rosen, planowano utworzenie kompleksu Riese (Olbrzym) z licznymi podziemiami o militarnym przeznaczeniu.

Ważnym elementem dolnośląskiego krajobrazu kulturowego są także układy urbanistyczne i ruralistyczne. Większość miast województwa posiada rodowód średniowieczny. W miastach zachowały się czytelne, historycznie wykształcone układy przestrzenne z obszernymi rynkami z ratuszami, otoczonymi kwartałami zabudowy z zabytkowymi kamienicami, charakterystycznymi dla kolejnych epok. W wielu z nich zachowały się także obwarowania z fragmentami murów obronnych, baszt, bastei i bram (m.in. w Głogowie, Lwówku Śląskim, Środzie Śląskiej, Niemczy). Szczególnym typem zabudowy są kamienice podcieniowe występujące w wielu miastach, jak np. w Lubomierzu, Jeleniej Górze, Chełmsku Śląskim, Kamiennej Górze, Wałbrzychu, Nowej Rudzie. Jednym z nielicznych przykładów rozplanowania miejskiego z okresu nowożytnego jest układ urbanistyczny Twardogóry. Wśród współczesnych założeń przestrzennych warto wymienić osiedla związane z intensywnym rozwojem przemysłu, np. osiedla mieszkalne na terenie Wałbrzycha (XIX/XX w.), Świdnicy, Pieszyc i modelowe mieszkalne osiedle WUWA we Wrocławiu.

Specyfiką regionu jest obecność zespołów historycznej zabudowy sanatoryjno-pensjonatowej w zlokalizowanych tu licznie miejscowościach uzdrowiskowych (np. Szczawno-Zdrój, Świeradów-Zdrój, Łądek-Zdrój, Kudowa-Zdrój, Duszniki-Zdrój, Polanica-Zdrój) i turystycznych (m.in. Międzygórze, Szklarska Poręba, Karpacz).

Elementem górskiego krajobrazu kulturowego jest zarówno tradycyjna, często drewniana architektura mieszkalna, jak i licznie występujące schroniska. Schronisko Samotnia, które powstało ok. 1670 r., jest uznawane za jedno z najstarszych schronisk górskich w Polsce. Większość

zachowanych schronisk pełni funkcje turystyczne, w przewadze powstały w XX w., wyjątek stanowi schronisko na Szczelińcu wzniesione w 1845 r. w stylu tyrolskim. Krajobraz ten uzupełniają wieże widokowe, np. na Wielkiej Sowie – gm. Pieszycy, czy Chełmcu w Szczawnie-Zdroju. Zabytki drewnianego budownictwa regionalnego znajdują się na różnych obszarach Dolnego Śląska i prezentują zróżnicowane typy zabudowy mieszkalnej oraz gospodarczej. Przykładem są domy przysłupowe na obszarze dawnych Łużyc, np. w Bogatyni-Markocicach. Ciekawą zabudowę można odnaleźć w okolicach Trzebnicy i Milicza (np. domy z rudy darniowej) oraz domy typu tyrolskiego w Mysłakowicach pod Jelenią Górą, czy w Międzygórzu na terenie Kotliny Kłodzkiej.

Intensywny rozwój gospodarczy Dolnego Śląska sprzyjał powstawaniu obiektów inżynierskich i przemysłowych. Są to liczne kopalnie np. złota w Złotym Stoku, uranu w Kowarach, niklu w Szklarach oraz kopalnie węgla kamiennego w Nowej Rudzie i Wałbrzychu, które obecnie zostały przystosowane do celów turystycznych. Ważnymi elementami urozmaicającymi krajobraz kulturowy są obiekty hydrotechniczne (m.in. zapory wodne wraz z elektrowniami na rzece Kwisie w Leśnej, w Pilchowicach, w Lubachowie, w Zagórzu Śląskim oraz obiekty Wrocławskiego Węzła Wodnego), a także inne obiekty inżynierskie, jak wodociągi, gazownie, siłownie itp.

Sieć kolejowa kształtowała się w XIX i początkach XX wieku i odznacza się wyjątkową gęstością. Znaczącą grupę zabytków infrastruktury kolejowej stanowią mosty, wiadukty, tunele liniowe oraz odcinki zabytkowych linii kolejowych, jak np. kolej doliny Bobru, kolej doliny Bystrzycy wraz z odcinkiem Jugowice – Walim, kolej Kłodzko – Wałbrzych oraz Sowiogórska Kolej Zębata. Spuściznę dolnośląskich kolei pielęgnuje m.in. Muzeum Kolejnictwa w Jaworzynie Śląskiej.

Obok obiektów architektonicznych, ważną rolę odgrywają założenia zieleni i przestrzeni komponowanych (parki, zabytkowe aleje, stawy), powstające w otoczeniu zespołów rezydencjonalnych oraz zakładane na obszarach miejskich. Do najcenniejszych, wielkopowierzchniowych obszarów krajobrazu kulturowego należą Stawy Milickie, których rodowód sięga XIII wieku i jest związany z gospodarką rybacką i leśną cystersów.

1.3. WYKAZY ZABYTEKÓW O ZNACZENIU REGIONALNYM I PONADREGIONALNYM ORAZ ZABYTEKÓW ZAGROŻONYCH¹

1. Wykaz zabytków o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym znajduje się w aneksie Tabela 6. W wykazie zostały ujęte zabytki o następującym statusie i znaczeniu:

- znajdujące się na liście światowego dziedzictwa UNESCO,
- kandydujące do wpisu na listę światowego dziedzictwa UNESCO,
- posiadające wartości dla światowego dziedzictwa,
- uznane za pomnik historii,
- kandydujące do uznania za pomnik historii,
- posiadające wartości pomnika historii,
- posiadające znaczenie ponadregionalne,
- posiadające znaczenie regionalne.

2. Wykaz zagrożonych zabytków architektury i budownictwa oraz parków i cmentarzy wpisanych do rejestru zabytków znajduje się w aneksie Tabela 7.

---

¹ Wykazy zabytków zostały opracowane przez Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

1.4. ZARZĄDZANIE

Podstawowym aktem prawnym, regulującym sferę ochrony dziedzictwa kulturowego jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zapisy ustawy wprowadzają podział na ochronę zabytków podejmowaną przez administrację publiczną oraz opiekę nad zabytkami sprawowaną przez właściciela lub posiadacza zabytku. Zadania określone w ustawie realizowane są przez administrację rządową (Minister Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu oraz wojewodowie) i samorządową (jednostki samorządu terytorialnego wszystkich szczebli zarządzania). Wojewódzki Konserwator Zabytków jest organem pierwszej instancji, który w imieniu wojewody wykonuje zadania w zakresie ochrony zabytków. Bardzo ważnym obszarem działania tego organu jest prowadzenie rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków, prowadzenie nadzoru konserwatorskiego oraz wydawanie decyzji, postanowień, uzgodnień, zaleceń, wytycznych, wynikających z realizacji aktów prawnych odnoszących się do ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego.

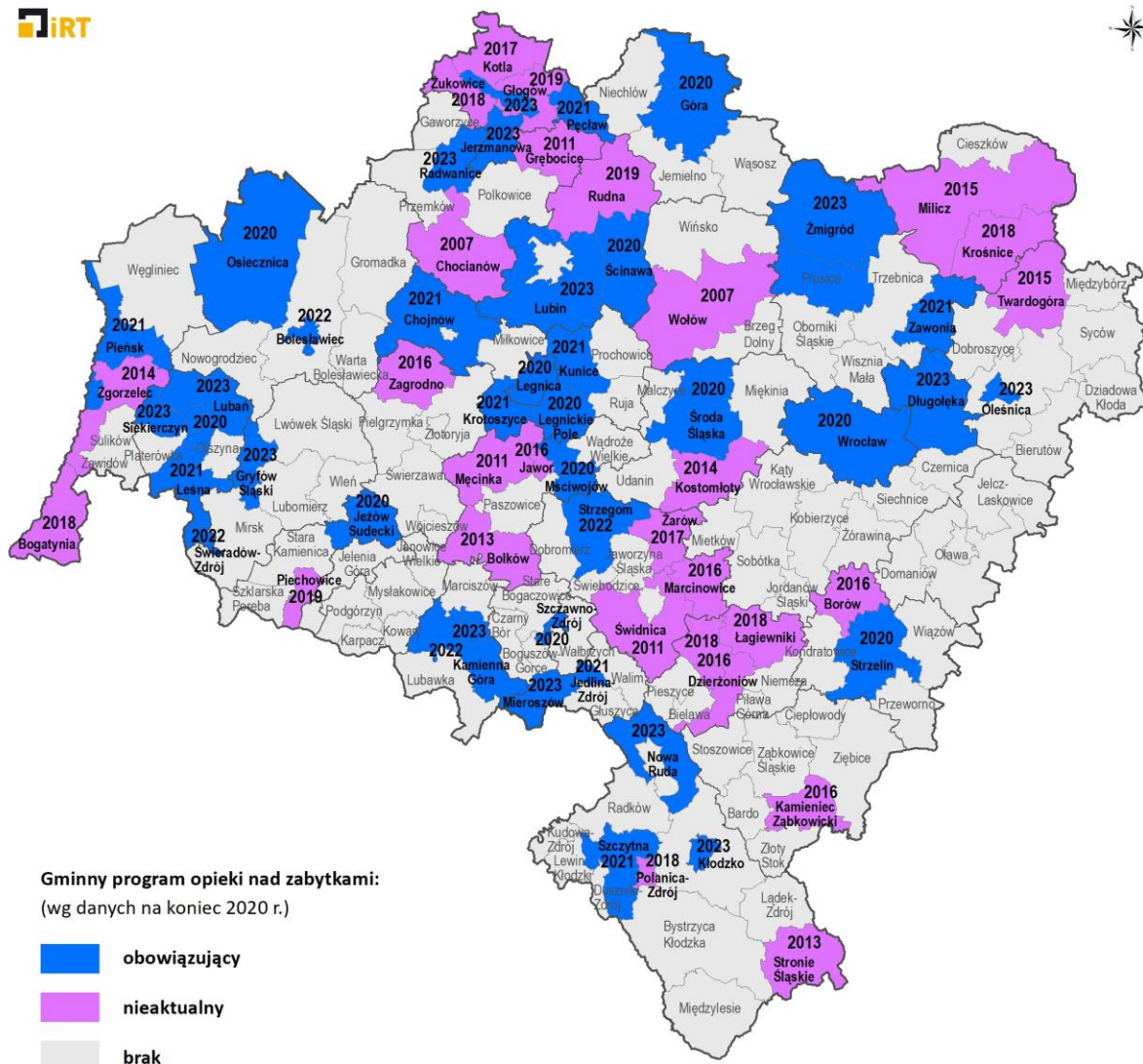
Samorząd województwa wykonuje zadania w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami dwutorowo: pośrednio – jako jednostka samorządu terytorialnego wspierająca ochronę zabytków województwa dolnośląskiego oraz bezpośrednio – jako właściciel obiektów zabytkowych zobowiązany do opieki nad zabytkami stanowiącymi własność samorządu województwa. Do pozostałych obowiązków należy opieka i utrzymanie samorządowych instytucji kultury (łącznie 17 instytucji, w tym 6 muzeów wraz z oddziałami) oraz wsparcie w zakresie konserwacji zbiorów muzealnych.

Samorządy powiatowe i gminne, podobnie jak samorząd województwa, realizują zadania ustawowe w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami jako jednostki samorządu terytorialnego odpowiedzialne za ochronę zabytków znajdujących się na danym obszarze oraz jako właściciele zabytków nieruchomości stanowiących mienie samorządowe. Obowiązkiem samorządów gminnych jest również uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska. Wypełnianiu tego zadania ma służyć gminna ewidencja zabytków (GEZ), która powinna być prowadzona w formie kart adresowych zabytków nieruchomości znajdujących się na terenie danej gminy. Gminne ewidencje zabytków, według danych na 2020 r., zostały wykonane i wdrożone w 69 (41%) gminach województwa. Pozostałych 37 gmin (22%) sporządziło niepełną ewidencję, a 63 (37%) w ogóle jej nie opracowały.

Jednostki administracji samorządowej wszystkich szczebli mają ustawowy obowiązek sporządzania, na okres czterech lat, programów opieki nad zabytkami, które powinny określać wszystkie elementy konieczne do sprawowania skutecznej opieki nad zabytkami. Według stanu na koniec 2020 roku tylko 42 (25%) gmin województwa posiada własne programy opieki nad zabytkami, jednak trzynastcie spośród nich posiadało perspektywę czasową do 2020 roku. W 27 gminach dokument ten stracił swoją aktualność, natomiast pozostałe 59% samorządów nie posiadało w ogóle programu opieki nad zabytkami.

Na poziomie powiatów w województwie dolnośląskim uchwalono zaledwie trzy powiatowe programy opieki nad zabytkami (w powiatach: legnickim, jaworskim i lubińskim), z czego w powiecie jaworskim czas obowiązywania zakończył się w 2012 roku, natomiast legnicki posiadał horyzont czasowy do 2020, a lubiński do 2021 roku. Słaba aktywność samorządów na tym polu (stosunkowo mała ilość obowiązujących programów), znacząco utrudnia prowadzenie skoordynowanych działań oraz spójnej polityki ochrony i opieki nad zabytkami.

Źródło: opracowanie IRT

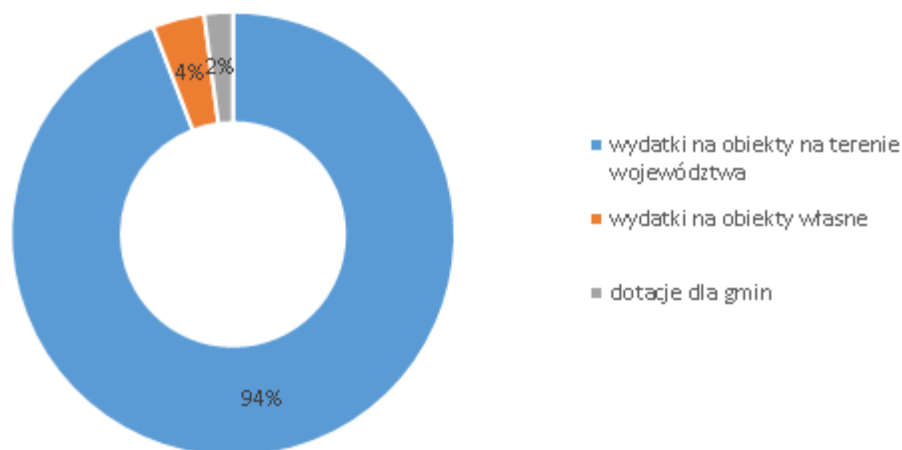
1.5. FINANSOWANIE

Zadania w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami w latach 2016-2020 w województwie dolnośląskim były finansowane z budżetów państwa, samorządu województwa, gmin i miast na prawach powiatów oraz z funduszy europejskich. Z analizy publicznych źródeł finansowania wynika, że na ochronę zabytków, opiekę nad zabytkami oraz ochronę dziedzictwa niematerialnego w latach 2016-2020 wydano w sumie ponad 707 mln zł.

Samorząd województwa finansował wskazane działania na trzech płaszczyznach, na łączną kwotę prawie 457 mln zł. Były to: wydatki na obiekty własne, które w analizowanym okresie stanowiły 4% wszystkich funduszy alokowanych na ochronę zabytków (ponad 17 mln zł), dotacje przyznawane gminom (2%; 9,5 mln zł), a także wydatki na obiekty zabytkowe znajdujące się na terenie

województwa dolnośląskiego, lecz nie będące własnością samorządu. Cel ten pochłonął pozostałe 94% wydatkowanej kwoty, czyli niemal 430 mln zł.

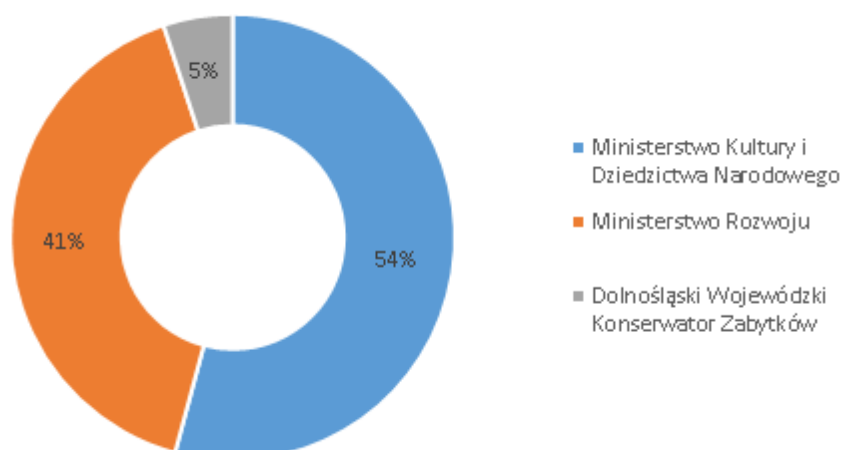
WYKRES 1. PODZIAŁ WYDATKÓW SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO W ZAKRESIE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W LATACH 2016-2020.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Sprawozdania z realizacji Programu opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego, IRT, 2021.

Ważnym źródłem finansowania był także budżet państwa. Instytucje rządowe, poprzez przyznawane dotacje, wydały na ten cel ponad 223 mln zł. Środki pochodziły z takich instytucji jak: Ministerstwo Rozwoju, Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków oraz Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Ponad połowa tej kwoty (niemal 121 mln zł) pochodziła z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, które przyznało łącznie 554 dotacje na ochronę zabytków. Nieco mniejszy udział (41% ogółu środków państwowych), miało Ministerstwo Rozwoju, udzielając we wskazanym okresie jedynie pięciu dotacji na kwotę niemal 100 mln zł. Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków udzielił najmniejszego wsparcia pod względem kwoty ogółem: 11 mln zł w ramach 197 dotacji. Wsparcie ze strony budżetu krajowego przeznaczane było głównie na obiekty sakralne, które otrzymały ponad 101 mln zł.

WYKRES 2. ŹRÓDŁA DOTACJI RZĄDOWYCH DLA FINANSOWANIA OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE DOLNOŚLĄSKIM W LATACH 2016-2020.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Sprawozdania z realizacji Programu opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego, IRT, 2021.

Kolejnym ważnym źródłem finansowania były budżety dolnośląskich gmin i miast na prawach powiatów. W województwie dolnośląskim znajduje się 169 gmin. Uzyskanie od wszystkich jednostek informacji na temat ich działań w zakresie Programu jest trudnym zadaniem. Podczas tworzenia Sprawozdania z realizacji Programu opieki nad zabytkami 2016-2020, kompletne dane udało się uzyskać tylko dla 2020 roku. 93 (55%) gminy przeznaczyły 18 mln zł na 238 dotacji. Natomiast 76 (45%) gmin nie udzieliło żadnych dotacji. Środki finansowe wsparły działania związane z pracami konserwatorskimi, restauratorskimi i robotami budowlanymi przy zabytkach Dolnego Śląska. Pod względem podziału na rodzaje zabytków zdecydowanie dominują obiekty sakralne. Otrzymały one 210 dotacji (79%).

Należy podkreślić, że suma środków finansowych przeznaczonych na ochronę i opiekę nad zabytkami była znacznie wyższa niż wynikająca z przedstawionej powyżej analizy. Nie zostały ujęte w niej środki własne prywatnych właścicieli zabytków na prace remontowo-konserwatorskie przy obiektach zabytkowych (a także ich udziały w dotacjach pochodzących z różnych programów) ani nakłady finansowe poniesione przez fundacje (polskie i zagraniczne). Ponadto podana kwota nie zawiera wydatków pochodzących z budżetów powiatów (z wyłączeniem miast na prawach powiatów) oraz gmin i miast na prawach powiatów, które nie zostały ujęte w rozdziale 92120 (Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami) statystyki publicznej GUS. Analizą nie zostały objęte pozostałe środki, wydatkowane przez samorządy gminne, które, dotyczyły m.in. prac remontowych przy zabytkach stanowiących mienie gminne, rewitalizacji obiektów przestrzennych przeprowadzonych w wielu dolnośląskich miastach oraz udziałów własnych w dotacjach udzielonych w ramach programów unijnych.

1.6. GŁÓWNE PROBLEMY I WYZWANIA ZWIĄZANE Z OCHRONĄ ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH

- Cechy strukturalne obiektów zabytkowych powodujące znaczne komplikacje w dostosowaniu ich do współczesnych wymagań użytkowych, w tym zwłaszcza:
  - parametry związane z fizyką obiektów, m.in. niskie parametry przenikalności cieplnej przegród oraz stolarki, brak izolacji przeciwwilgociowych;
  - parametry funkcjonalne, utrudniające adaptację, szczególne dla użytkownika przez osoby z niepełnosprawnościami, w tym m.in. nieodpowiednie parametry wysokości pomieszczeń, przejść, schodów drzwi, naświetlenia itp.
  - stan infrastruktury technicznej, w tym zwłaszcza przestarzałe systemy grzewcze budowli powodujące zanieczyszczenie powietrza.
- Wysokie koszty inwestycji i skomplikowany proces ich przygotowania oraz uzyskiwania zezwoleń administracyjnych.
- Utrata oryginalnych funkcji użytkowych obiektów zabytkowych (wynikająca także z przyczyn administracyjnych, jak np. zmiana przepisów) skutkująca brakiem ich dalszej eksploatacji i ostatecznie degradacją. Dotyczy to w szczególności obiektów przemysłowych, budynków mieszkalnych oraz zabudowań gospodarczych na terenach wiejskich, ale także czynnych obiektów – na przykład dworców kolejowych.
- Zmiana technologii lub przepisów powodująca utratę funkcji obiektów inżynierskich i technicznych, przy jednoczesnym zagrożeniu dla ich zabytkowego charakteru poprzez współczesne modernizacje. Dotyczy to w szczególności remontów/wymiany zabytkowych mostów i wiaduktów oraz modernizacji linii kolejowych niszczących zabytkowe elementy wyposażenia technicznego.

- Brak zagospodarowania dużej części obiektów i zespołów zabytkowych będących we własności instytucji państwowych takich, jak Lasy Państwowe (np. forty pomnika historii twierdza Srebrna Góra), KOWR, PKP SA i innych.
- Problemy zintegrowanej ochrony i zagospodarowania wielkoobszarowych form krajobrazu przyrodniczo-kulturowego (np. stawy milickie, gdzie istniejący plan ochrony rezerwatu przy braku zapewnienia środków finansowych grozi zniszczeniem całego ekosystemu i wartości kulturowo przyrodniczych).

1.7. SWOT

Analiza SWOT została przeprowadzona w oparciu o dostępne dane statystyczne i stan zachowania zabytków wpisanych do rejestru zabytków oraz wnioski wynikające z finansowania ochrony i opieki nad zabytkami w latach 2016 – 2020. Celem prezentowanej analizy SWOT jest wskazanie uwarunkowań związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na Dolnym Śląsku, w tym cech województwa, które mają istotne znaczenie dla realizacji „Programu opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego”.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> ▪ bogate zasoby dziedzictwa kulturowego, ▪ uwarunkowana historycznie różnorodność kulturowa regionu, ▪ największa liczba zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków w skali Polski, ▪ największa liczba zabytków archeologicznych w skali kraju, ▪ bogaty zasób zabytków ruchomych o wysokiej klasie artystycznej, stanowiących wyposażenie i wystrój obiektów sakralnych, ▪ duża liczba obiektów i zespołów architektonicznych objętych formami ochrony zabytków (lista UNESCO, pomniki historii, parki kulturowe), ▪ gęsta sieć miast o zachowanym układzie urbanistycznym i dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi, ▪ duża liczba historycznych zespołów zabudowy uzdrowskiej, ▪ dobre praktyki – liczne, dobre przykłady odbudowy i adaptacji obiektów zabytkowych, ▪ wzrastająca aktywność fundacji, stowarzyszeń, społeczności lokalnych promujących, remontujących i zagospodarowujących zabytki, ▪ wyjątkowo duża rola samorządów jako inicjatorów remontów i zagospodarowania zabytków na cele kulturalne i turystyczne, ▪ nabyte doświadczenie w pozyskiwaniu wsparcia finansowego z różnych źródeł na ochronę zabytków, <ul style="list-style-type: none"> ▪ położenie przygraniczne regionu, ▪ dobra dostępność komunikacyjna do obiektów zabytkowych, ▪ wysoka atrakcyjność turystyczna regionu. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ duża ilość zabytków niezagospodarowanych będących w złym stanie zachowania i na skraju możliwości zachowania, ▪ negatywne przekształcenia historycznych układów przestrzennych miejscowości, ▪ postępująca degradacja i spadek wartości zabytkowej części obiektów, ▪ niezadowalający stan zachowania zabytków ruchomych, ▪ modernizacja zabytkowych obiektów bez poszanowania znaczenia i wartości zabytków, ▪ dekapitalizacja infrastruktury uzdrowskiej, ▪ niedostateczny stan zabezpieczeń antywłamaniowych i przeciwpożarowych obiektów zabytkowych, ▪ niedostosowanie zabytków dla potrzeb osób z niepełnosprawnościami, ▪ niska aktywność samorządów lokalnych w opracowywaniu gminnych programów opieki nad zabytkami oraz gminnej ewidencji zabytków.

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> ▪ podniesienie wiedzy i świadomości administracji i mieszkańców województwa na temat znaczenia dziedzictwa jako czynnika wspierającego rozwój gospodarczy, ▪ wzrost aktywności i lepsza koordynacja działań między jednostkami samorządu terytorialnego w działaniach dotyczących ochrony zabytków, ▪ rozwój produktów turystycznych w oparciu o wykorzystanie zabytków regionu, ▪ aktywna i zintegrowana promocja zabytków regionu, ▪ lepsze udostępnienie zabytków regionu, ▪ aktywna współpraca międzyregionalna i międzynarodowa w zakresie opieki nad zabytkami, w tym zwłaszcza wymiana doświadczeń, dobrych praktyk, ▪ poprawa koordynacji działań na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego, ▪ rozwój działalności instytucji, organizacji i stowarzyszeń działających na rzecz ochrony zabytków, ▪ tworzenie inicjatyw społecznych w celu zachowania i promocji dziedzictwa kulturowego regionu, ▪ rozwój edukacji w zakresie regionalnego dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ niska świadomość samorządów i społeczeństwa na temat wartości zabytków, w tym zwłaszcza zabytkowej zabudowy mieszkalnej i mieszkalno-gospodarczej na terenach wiejskich oraz zabudowy przemysłowej, ▪ utrzymująca się presja inwestorów na prowadzenie działań kolidujących z zachowaniem wartości obiektów zabytkowych i ich otoczenia, ▪ dekapitalizacja i techniczne nieprzystosowanie obiektów zabytkowych pełniących funkcje użyteczności publicznej, skutkujące zaniechaniem ich użytkowania, ▪ odbiegające od współczesnych standardów parametry fizyczne i funkcjonalne obiektów zabytkowych powodujących wyższe koszty ich użytkowania, ▪ brak wystarczających środków finansowych na realizację koniecznych działań w zakresie ochrony zabytków, ▪ niewystarczające wsparcie organizacyjne i finansowe dla coraz liczniejszych podmiotów przejmujących i zagospodarowujących obiekty zabytkowe, ▪ niedostateczna integracja działań w zakresie ochrony zabytków i ochrony przyrody, ▪ niewystarczające działania programowe dotyczące zagospodarowania nieużytkowanych zabytków przemysłowych oraz ratowania drewnianej architektury regionalnej, ▪ skomplikowane procedury związane z nadawaniem zabytkom nowych funkcji, ▪ brak specjalistycznego doradztwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami dla inwestorów, ▪ wadliwe otoczenie legislacyjne skutkujące regulacjami utrudniającymi lub uniemożliwiającymi prawidłowe zachowanie obiektów zabytkowych.

2. STRUKTURA CELÓW PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Prezentowany układ zamierzeń w sferze opieki nad zabytkami tworzą: wizja, cel strategiczny, cele operacyjne, priorytety i działania.

Przyjęta w Programie **wizja** rozwoju: **Wielokulturowe dziedzictwo Dolnego Śląska stanowi fundament nowoczesnego i otwartego regionu europejskiego** wpisuje się w europejską politykę kulturalną. Utrzymanie tożsamości i autentyzmu kulturowego regionów europejskich stanowi jeden z ważniejszych czynników rozwojowych zgodnie z zapisami *Traktatu Ustanawiającego Wspólnotę Europejską* (Dz. Urz. UE 2006 C 321/E).

Za **cel strategiczny** uznano **zachowanie i zrównoważone wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla wzmocnienia tożsamości Dolnego Śląska**. Zgodnie z tym założeniem, dziedzictwo kulturowe jest zasobem umożliwiającym budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości mieszkańców regionu. Stanowi zarówno przedmiot ochrony, jak i znaczący potencjał, który może i powinien być wykorzystywany w rozwoju społecznym i gospodarczym województwa.

Cele operacyjne, podporządkowane celowi strategicznemu, dotyczą dwóch obszarów działań:

Cel operacyjny 1: Zintegrowane zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego obejmuje działania mające na celu poprawę stanu zachowania obiektów zabytkowych, w szczególności poprzez wspieranie zintegrowanych aktywności wielu podmiotów zaangażowanych w zarządzanie i opiekę nad nimi.

Cel operacyjny 2: Wzmacnianie tożsamości i marki regionu poprzez zasoby dziedzictwa kulturowego obejmuje działania wzmocniające poczucie tożsamości mieszkańców regionu Dolnego Śląska i ich zaangażowania w opiekę nad zabytkami, a także promocję dziedzictwa kulturowego jako integralnej części marki regionu.

2.1. CELE, PRIORYTETY I DZIAŁANIA NA LATA 2021-2024

CEL OPERACYJNY 1

Zintegrowane zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego.

PRIORYTET 1: Wsparcie działań związanych z dokumentowaniem zabytków w województwie dolnośląskim.

Działanie 1: Wsparcie dla opracowania dokumentacji konserwatorskiej, technicznej, architektonicznej dla obiektów zabytkowych wymagających podjęcia działań ratowniczych.

Działanie polega na wsparciu finansowym opracowań dokumentacji określonej w art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w odniesieniu do obiektów zabytkowych w stanie zagrożenia, w szczególności obiektów o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym.

Działanie 2: Wsparcie dla obiektów i zespołów zabytkowych ubiegających się o wpisanie na listę pomników historii, listę światowego dziedzictwa UNESCO oraz na tworzenie parków kulturowych.

Działanie ma na celu wsparcie obiektów lub zespołów zabytkowych, które ze względu na wybitne wartości artystyczne, historyczne i kulturowe, mogą pretendować do uznania za pomnik historii i do wpisania na listę światowego dziedzictwa UNESCO. Działanie dotyczy również parków kulturowych tworzonych w celu zachowania krajobrazu kulturowego oraz zabytków nieruchomości charakterystycznych dla miejscowej tradycji budowlanej. Przewiduje się wsparcie finansowe w opracowaniu dokumentacji aplikacyjnej, o które mogą się również ubiegać organizacje pozarządowe.

Działanie 3: Wytypowanie obiektów do nadania Znak Dziedzictwa Europejskiego.

Działanie obejmuje wskazanie obiektów dziedzictwa kulturowego, które odegrały szczególną rolę w kształtowaniu historii i kultury Europy oraz rozwoju wartości stanowiących fundament integracji europejskiej. Znak Dziedzictwa Europejskiego przyznawany jest obiektom o symbolicznej wartości, istotnych dla budowania tożsamości europejskiej. W ramach działania przewiduje się inicjowanie „koalicji dla zabytków”, czyli zachęcanie do współpracy właścicieli obiektów o podobnej historii i funkcji.

Działanie 4: Prowadzenie i aktualizowanie zbiorów danych przestrzennych i zasobów cyfrowych dotyczących obiektów zabytkowych.

Działanie polega na tworzeniu tematycznego modułu o zabytkach w Dolnośląskiej Infrastrukturze Informacji Przestrzennej oraz utrwaleniu zasobów dziedzictwa kulturowego w formie cyfrowej. Realizacja działania umożliwi integrację baz danych przestrzennych o zabytkach, w tym danych administrowanych przez Narodowy Instytut Dziedzictwa.

PRIORYTET 2: Wsparcie finansowe działań związanych z ratowaniem i użytkowaniem zabytków.

Działanie 1: Poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych stanowiących mienie województwa i określenie możliwości ich wykorzystania dla realizacji zadań własnych samorządu województwa.

Działanie polega na finansowaniu prac badawczych i dokumentacyjnych oraz prac zabezpieczających i konserwatorsko-budowlanych przy zabytkach stanowiących mienie samorządu województwa, w tym jednostek samorządowych i samorządowych instytucji kultury. W ramach działania jest również możliwe przeprowadzenie analizy adaptacji obiektów zabytkowych do nowych funkcji w celu wykorzystania ich dla jednostek podległych lub zależnych od Samorządu Województwa Dolnośląskiego.

Działanie 2: Dofinansowanie prac remontowo-konserwatorskich oraz konserwacji zabytków znajdujących się na terenie województwa.

Działanie polega na udzielaniu wsparcia finansowego, w charakterze dotacji, na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach niebędących w bezpośrednim zarządzie samorządu województwa.

Przy udzielaniu wsparcia finansowego z budżetu samorządu województwa dolnośląskiego, ze względu na dużą liczbę wpływających wniosków oraz ograniczone możliwości finansowania wszystkich zadań, stosuje się dodatkowe kryteria oceny. Należą do nich:

1. ujęcie zabytku w aktualnym, gminnym programie opieki nad zabytkami;
2. adaptacja obiektu nieużytkowanego na funkcje użytkowe, w szczególności związane z jego udostępnianiem dla celów turystyki, kultury lub użyteczności publicznej;
3. wysoka ranga zabytku w skali regionalnej²,
4. priorytetowo będą traktowane obiekty znajdujące się w gminach, w których wartość wskaźnika G³ w roku poprzedzającym udzielanie dotacji jest niższa od średniej wartości tego wskaźnika dla województwa dolnośląskiego;
5. zabezpieczenie obiektu znajdującego się w stanie zagrożenia, ruiny, katastrofy budowlanej lub zabezpieczenie drewnianego obiektu zabytkowego w system przeciwpożarowy.

Działanie 3: Wspieranie działań związanych z zabezpieczaniem zabytków.

Działanie polega na dofinansowaniu wyposażenia zabytków w systemy zabezpieczeń przeciwłamaniowych i przeciwpożarowych, w szczególności w obiektach posiadających cenne dzieła sztuki i rzemiosła artystycznego oraz w obiektach architektury drewnianej. Działanie dotyczy także czasowego zabezpieczania zabytków krytycznie zagrożonych przed pogłębiającym się procesem destrukcji.

Działanie 4: Wspieranie działań związanych z dostosowaniem obiektów dla potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Działanie ma na celu poprawę dostępności architektonicznej i informacyjno-komunikacyjnej obiektów zabytkowych. Jego realizacja będzie polegać na dofinansowaniu wyposażenia zabytków w niezbędne udogodnienia zwalczające wykluczenie społeczne osób z niepełnosprawnościami.

² Wykaz zabytków o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym znajduje się w aneksie Tabela 6.

³ Wskaźnik podstawowych dochodów podatkowych na 1 mieszkańca gminy.

Działanie 5: Wspieranie poprawy efektywności energetycznej obiektów zabytkowych wraz z wymianą źródeł ciepła na zero- lub niskoemisyjne.

Działanie ma na celu zmniejszenie ilości energii wykorzystywanej w obiektach zabytkowych i będzie polegało na wsparciu kompleksowej termomodernizacji, a także wymianie instalacji wytwarzających ciepło w oparciu o paliwa stałe na źródła zeroemisyjne wykorzystujące odnawialne źródła energii lub niskoemisyjne instalacje gazowe. Przewiduje się także możliwość modernizacji instalacji gazowych. Termomodernizacja obiektów zabytkowych, mająca na celu dostosowanie do nowych wymagań ochrony cieplnej i oszczędności energii, będzie związana z dociepleniem zewnętrznych przegród, wymianą lub montażem instalacji CO i CWU, a także usprawnieniem systemu wentylacji oraz wymianą stolarki okiennej i drzwiowej w sposób odpowiadający wymaganiom izolacyjności cieplnej.

Wsparcie będzie dotyczyło również analogicznych działań przy adaptowaniu nieużytkowanych obiektów zabytkowych i nadawaniu im nowych funkcji.

PRIORYTET 3: Budowanie i wzmacnianie współpracy podmiotów zaangażowanych w ochronę dziedzictwa kulturowego.

Działanie 1: Stymulowanie opracowywania Gminnych Programów Opieki nad Zabytkami oraz Gminnych Ewidencji Zabytków w województwie dolnośląskim.

Działanie polega na popularyzowaniu i zachęcaniu gmin województwa do opracowania Gminnych Programów Opieki nad Zabytkami oraz prowadzenia Gminnych Ewidencji Zabytków. Przewiduje się organizację spotkań z samorządami, a także tworzenie materiałów promocyjno-informacyjnych zachęcających gminy do sporządzania w/w opracowań.

Działanie 2: Wspieranie współpracy międzyregionalnej i transgranicznej na rzecz ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego.

W ramach działania będą realizowane zadania polegające na:

- budowie i utrwalaniu powiązań instytucjonalnych (w wymiarze międzyregionalnym i transgranicznym) w dziedzinie ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego;
- aktywizacji w zakresie wymiany wiedzy, doświadczeń, sprawdzonych rozwiązań w sferze ochrony, odnowy i wykorzystania zabytków oraz rewitalizacji i zarządzania dziedzictwem kulturowym;
- realizacji wspólnych projektów międzyregionalnych i międzynarodowych w obszarze dziedzictwa kulturowego;
- kreowaniu regionalnych i ponadregionalnych szlaków tematycznych umożliwiających wspólne aplikowanie o wsparcie z poziomu krajowego.

Działanie 3: Wspieranie zintegrowanych działań służących ochronie dziedzictwa kulturowego, krajobrazu i wartości przyrodniczych.

Działanie polega na promowaniu zintegrowanego i kompleksowego podejścia do ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego poprzez wspieranie lub kreowanie inicjatyw na rzecz ochrony zabytków, krajobrazu i wartości przyrodniczych wykraczających poza jedną jednostkę administracyjną (inicjatywy międzygminne, sieciowe, subregionalne, tematyczne, itp.)

CEL OPERACYJNY 2

Wzmacnianie tożsamości i marki regionu poprzez zasoby dziedzictwa kulturowego.

PRIORYTET 1: Kształtowanie tożsamości regionalnej przez działania edukacyjne i promocyjne.

Działanie 1: Wspieranie programów i projektów edukacyjnych dotyczących dziedzictwa kulturowego.

Działanie ma na celu realizację i wspieranie projektów edukacyjnych dotyczących dziedzictwa kulturowego w regionie. Dotyczy ono projektów zgłaszanych przez podmioty, których cele statutowe obejmują prowadzenie działań edukacyjnych.

Działanie 2: Wspieranie programów i projektów promujących dziedzictwo kulturowe w powiązaniu z edukacją historyczną .

Działanie ma na celu realizację i wspieranie projektów promujących historię i dziedzictwo kulturowe regionu. Dotyczy ono projektów zgłaszanych przez podmioty, których cele statutowe obejmują prowadzenie działań promocyjnych w zakresie dziedzictwa kulturowego. Wsparciem będą objęte m.in. działania związane z opracowaniem platform internetowych, działalnością wydawniczą i multimedialną promującą zabytki Dolnego Śląska.

Wspieranie inicjatyw powoływania instytucji kultury promujących zabytki Dolnego Śląska.

PRIORYTET 2: Wzmocnienie zaangażowania społecznego w zakresie opieki nad zabytkami.

Działanie 1: Wsparcie merytoryczne i organizacyjne dla obecnych i potencjalnych właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.

Celem działania jest merytoryczne i organizacyjne wsparcie dla właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych, poprzez:

- informowanie o właściwym oznaczeniu zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru, poprzez zastosowanie obowiązującego znaku informacyjnego,
- opracowanie i wdrożenie jednolitego systemu identyfikacji wizualnej dla obiektów zabytkowych w województwie,
- promocję „dobrych praktyk” w zakresie adaptacji zabytków do współczesnych funkcji,
- opracowanie materiałów informacyjnych w zakresie pozyskiwania źródeł finansowych na prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach,
- organizację szkoleń i warsztatów związanych m.in. z opracowaniem aplikacji etc.,
- ustanowienie corocznej nagrody za najlepsze działania w zakresie konserwacji zabytków.

Działanie skierowane jest również na merytoryczne wsparcie inicjatyw związanych z obejmowaniem cennych obiektów ustawowymi formami ochrony.

Działanie 2: Wsparcie merytoryczne i organizacyjne dla inicjatyw społecznych związanych z opieką nad zabytkami.

Celem działania jest merytoryczne i organizacyjne wsparcie dla inicjatyw społecznych związanych z zagospodarowaniem obiektów zabytkowych oraz ich udostępnieniem na cele społeczne i działalności gospodarczej. W ramach działania przewidywane jest m.in. organizowanie spotkań i warsztatów dla podmiotów prywatnych, organizacji społecznych i pozarządowych oraz innych zainteresowanych działaniami na rzecz poprawy stanu zabytków oraz ich udostępnienia.

PRIORYTET 3: Wzmacnianie marki regionu w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego.

Działanie 1: Promowanie i aktywny marketing dziedzictwa kulturowego województwa jako czynnika rozwoju gospodarczego Dolnego Śląska.

W ramach działania przewidywane jest realizowanie i wspieranie aktywnego marketingu tych zasobów dziedzictwa kulturowego, które przyczynią się do rozwoju gospodarczego regionu, w tym zwłaszcza rozwoju sektora usług i rzemiosła.

Przewiduje się również:

- promocję i marketing zasobów zabytków Dolnego Śląska w powiązaniu z ofertą turystyczną,
- marketing markowych produktów turystycznych zw. z zasobami zabytkowymi,
- tworzenie oraz promocję tematycznych szlaków turystycznych o zasięgu regionalnym i ponadregionalnym,
- promocję produktów regionalnych i tradycyjnych.

Działanie 2: Wspieranie działań mających na celu wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju sektora uzdrowiskowego i turystyki.

W ramach działania przewidywane jest wspieranie inicjatyw związanych z rozwojem sektorów i obszarów turystycznych oraz uzdrowiskowych poprzez aktywne i kreatywne wykorzystanie obiektów zabytkowych.

3. RAMY WDRAŻANIA

3.1. RAMY INSTYTUCJONALNE

Przyjęcie do realizacji „Programu opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego” stanowi zobowiązanie Samorządu Województwa. Wdrażanie zapisów programu będzie odbywać się w ramach pracy wydziałów w strukturze UMWD, zgodnie z ich kompetencjami oraz przez instytucje własne i instytucje kultury, w tym muzea, podlegające Marszałkowi Województwa.

INSTYTUCJONALNE RAMY WDRAŻANIA PROGRAMU		
WDRAŻANIE		
Nazwa	Zadania i kompetencje	Cele, priorytety i działania programu
Wydział Kultury (Departament Marszałka Województwa Dolnośląskiego)	Realizacja zadań w zakresie popularyzacji dziedzictwa kulturowego.	C.2/P.1/D.1,2
Dział Dziedzictwa Kulturowego (Departament Rozwoju Społecznego i Rynku Pracy)	Realizacja zadań obejmujących: <ul style="list-style-type: none"> ▪ dofinansowanie działań związanych z ratowaniem i użytkowaniem zabytków; ▪ rozpoznanie stanu zachowania i znaczenia zabytków województwa; ▪ organizację szkoleń, warsztatów, konferencji itp. nt. ochrony i opieki nad zabytkami, ▪ wsparcie merytoryczne i organizacyjne właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych. 	C.1/P.1/D.1,2,3,4 C.1/P.2/D.1,2,3 C.1/P.3/D.1,3 C.2/P.2/D.1,2
Wydział Edukacji (Departament Spraw Społecznych UMWD)	Współpraca w zakresie realizacji programów i projektów edukacyjnych dotyczących dziedzictwa kulturowego.	C.2/P.1/D.1
Biuro Marszałka (Departament Marszałka Województwa Dolnośląskiego)	Realizacja zadań w zakresie promocji przedsięwzięć i wydarzeń kulturalnych (Patronaty Marszałka).	C.2/P.1/D.2
Wydział Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego Dział Wsparcia Osób z Niepełnosprawnościami (Departament Spraw Społecznych UMWD)	Wspieranie działań związanych z dostosowaniem obiektów zabytkowych dla potrzeb osób z niepełnosprawnościami.	C.1/P.2/D.4

Wydział Zarządzania RPO (Departament Funduszy Europejskich UMWD)	Wdrażanie RPO WD, w ramach którego wspierane są działania inwestycyjne w zakresie ochrony zabytków.	C.1/P.2/D.1,2,3
Wydział Obszarów Wiejskich (Departament Obszarów Wiejskich i Zasobów Naturalnych UMWD)	Realizacja działań związanych z poprawą stanu zachowania zabytków na terenach wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Udzielanie wsparcia finansowego na zagospodarowanie wiejskich przestrzeni publicznych w ramach konkursu Odnowa Dolnośląskiej Wsi.	C.1/P.2/D.1,2,3 C.1/P.3/D.3
Wydział Turystyki (Departament Rozwoju Społecznego i Rynku Pracy UMWD)	Koordynacja i realizacja działań promujących zasoby dziedzictwa kulturowego jako ważnego elementu oferty turystycznej. Wspieranie działań edukacyjnych promujących dziedzictwo kulturowe, m.in. poprzez patronat nad wydarzeniami związanymi z rozwojem i promocją branży turystycznej. Promocja markowych produktów turystycznych związanych z dziedzictwem kulturowym, w szczególności aktywna promocja dolnośląskich szlaków turystycznych.	C.1/P.3/D.2 C.2/P.1/D.1,2 C.2/P.3/D.1,2
Wydział Promocji Województwa (Departament Marszałka Województwa Dolnośląskiego)	Promocja województwa dolnośląskiego w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego, popularyzowanie zabytków ważnych dla regionu, m.in. poprzez kampanie promocyjne (np. na rzecz Dolnośląskiego Szlaku Zabytków Techniki), publikacje artykułów, zamieszczanie informacji w mediach społecznościowych, realizacja filmów-przewodników online, patronat nad wydarzeniami z branży turystycznej itp.	C.1/P.3/D.2 C.2/P.1/D.1,2 C.2/P.3/D.1,2
Wydział Mienia Wojewódzkiego (Departament Rozwoju Społecznego i Rynku Pracy)	Realizowanie działań w zakresie poprawy stanu zachowania obiektów zabytkowych stanowiących mienie samorządu województwa przez zarządców i użytkowników tych obiektów.	C.1/P.2/D.1
Wydział Współpracy z Zagranicą (Departament Marszałka Województwa Dolnośląskiego)	Wsparcie w zakresie realizacji projektów związanych z ochroną i zachowaniem dziedzictwa kulturowego w ramach współpracy międzynarodowej i transgranicznej. Realizowanie działań promujących dolnośląskie zabytki podczas międzynarodowych wydarzeń.	C.1/P.3/D.2
Wydział Rozwoju Regionalnego (Departament Gospodarki UMWD)	Wsparcie w zakresie realizacji projektów związanych z ochroną i zachowaniem dziedzictwa kulturowego w ramach współpracy regionalnej i międzyregionalnej – działania informacyjne i szkoleniowe dla wnioskodawców i beneficjentów programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej /Interreg z obszaru województwa dolnośląskiego.	C.1/P.3/D.2,3 C.2/P.3/D.1
Wydział Geodezji i Kartografii UMWD	Zakładanie, prowadzenie i aktualizowanie zbiorów danych przestrzennych w systemie informacji przestrzennej, w tym tematycznych baz danych.	C.1/P.1/D.5

Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych	Realizacja działań związanych z cyfryzacją zasobów zabytkowych.	C.1/P.1/D.5
Institucje, jednostki i podmioty zarządzające zabytkami ⁴	Sprawowanie opieki nad obiektami zabytkowymi – siedzibami instytucji, jednostek itp., opieka nad muzealiami.	C.1/P.2/D.3 C.2/P.1/D.1,2
Institut Rozwoju Terytorialnego	Monitoring i sprawozdawczość wdrażania programu.	

Najważniejszymi partnerami Samorządu Województwa we wdrażaniu działań programowych będą: administracja rządowa odpowiedzialna za ochronę dziedzictwa kulturowego, instytucje publiczne, naukowe, fundacje, stowarzyszenia oraz inne organizacje realizujące zadania w sferze ochrony i opieki nad zabytkami. Należą do nich m.in:

- Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków (Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków),
- Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy we Wrocławiu,
- Dolnośląska Organizacja Turystyczna,
- uczelnie wyższe,
- placówki oświatowe,
- właściciele i użytkownicy obiektów zabytkowych,
- fundacje i stowarzyszenia,
- jednostki samorządu terytorialnego.

---

⁴ Dotyczy muzeów, dla których organizatorem jest Województwo Dolnośląskie, posiadających muzealia oraz instytucji, jednostek i podmiotów, których siedzibami są obiekty zabytkowe stanowiące mienie województwa (będące w użytkowaniu jednostek organizacyjnych województwa dolnośląskiego oraz w użytkowaniu wojewódzkich osób prawnych). Wykaz znajduje się w aneksie.

3.2. RAMY FINANSOWE

Głównymi źródłami finansowania działań wskazanych w „Programie opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego” są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa, samorządu województwa dolnośląskiego oraz z funduszy europejskich.

1. W ramach budżetu państwa są to:
  - środki finansowe przyznawane przez Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu (w ramach programów ministerialnych np. Dziedzictwo kulturowe, Rozwój infrastruktury kultury),
  - środki finansowe w dyspozycji wojewody, przyznawane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (ok. 2,5 mln zł rocznie).
2. W ramach budżetu samorządu województwa dolnośląskiego – dotacje podmiotowe dla samorządowych instytucji kultury, dotacje dla osób fizycznych i innych podmiotów. W ramach przyjętej uchwały budżetowej na 2021 rok kwota przeznaczona na kulturę wynosi 92 mln 307 tys. zł, zaś na kulturę fizyczną i turystykę 21 mln 839 tys. zł.
3. Środki pochodzące z funduszy europejskich:
  - środki w dyspozycji województwa (np. RPO WD 2021-2027, PROW 2021-2027),
  - środki UE w ramach prowadzonych polityk, szczególnie programu INTERREG Polska – Saksonia oraz Polska-Republika Czeska.

Ponadto finansowanie zadań służących realizacji Programu będzie odbywało się z wykorzystaniem takich źródeł jak:

- dochody własne samorządowych instytucji kultury,
- budżety własne jednostek samorządu terytorialnego (gmina, powiat),
- środki prywatne właścicieli obiektów zabytkowych,
- środki finansowe fundacji i stowarzyszeń polskich i międzynarodowych.

Zakres realizacji większości zadań jest uzależniony od wysokości środków publicznych przeznaczonych na ochronę i opiekę nad zabytkami, budżetów projektów oraz możliwości finansowych podmiotów i jednostek jako wykonawców zadań. Jednym z kluczowych zadań Samorządu Województwa w celu efektywnego wdrażania zapisów programu opieki nad zabytkami będzie skoncentrowanie rozporoszonych środków dotacyjnych, jakimi dysponuje Samorząd Dolnego Śląska oraz dotacji zewnętrznych, a także efektywne wykorzystanie środków inwestorów i prywatnych właścicieli zabytków dla osiągnięcia zakładanych w programie wartości docelowych wskaźników.

3.1. MONITORING

Realizacja wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest ściśle związana z procesem systematycznego monitorowania i oceny wdrażania wskazanych działań. Monitoring programu jest stałym i systematycznie prowadzonym procesem obserwacji ilościowych i jakościowych zmian na podstawie przyjętych wskaźników. Umożliwia ocenę poziomu realizacji celów wyznaczonych w programie, a także ocenę skuteczności podejmowanych działań w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Przyjęty system wskaźników daje podstawę do prowadzenia monitoringu działań

finansowanych ze środków samorządu Województwa Dolnośląskiego oraz z funduszy europejskich, znajdujących się w dyspozycji samorządu.

Monitoring będzie koordynowany przez Dział Dziedzictwa Kulturowego, przy udziale wydziałów UMWD oraz instytucji własnych i instytucji kultury Marszałka Województwa, realizujących działania programowe. Proces monitoringu obejmuje następujące etapy: zbieranie danych liczbowych i informacji według przyjętych wskaźników, ocena stopnia realizacji celów, planowanie ewentualnych zmian i propozycja sposobów ich wprowadzenia.

Sprawozdania z realizacji programu, przygotowane na podstawie danych i informacji pozyskanych z monitoringu, będą zawierały wnioski oraz propozycje rewizji kolejnej edycji programu. Przekazywanie sprawozdań będzie odbywało się w trybie i terminach zgodnych z wymogami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

3.2. MATRYCA WDRAŻANIA

CEL OPERACYJNY 1

Zintegrowane zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego.

PRIORYTET 1: Wsparcie działań związanych z dokumentowaniem zabytków w województwie dolnośląskim.

DZIAŁANIA	JEDNOSTKA REALIZUJĄCA	OPIS WSKAŹNIKA	WARTOŚĆ DOCELOWA WSKAŹNIKA	POTENCJALNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA
1. Wsparcie dla opracowania dokumentacji konserwatorskiej, technicznej, architektonicznej dla obiektów zabytkowych wymagających podjęcia działań ratowniczych	<ul style="list-style-type: none"> Dział Dziedzictwa Kulturowego 	1. Liczba przyznanych dotacji.	4	<ul style="list-style-type: none"> Budżet samorządu Województwa Dolnośląskiego
2. Wsparcie dla obiektów i zespołów zabytkowych ubiegających się o wpisanie na listę pomników historii, listę światowego dziedzictwa UNESCO oraz na tworzenie parków kulturowych.	<ul style="list-style-type: none"> Dział Dziedzictwa Kulturowego 	1. Liczba przyznanych dotacji.	4	<ul style="list-style-type: none"> Budżet samorządu Województwa Dolnośląskiego
3. Wytypowanie obiektów i zespołów zabytkowych do wpisania na listę pomników historii.	<ul style="list-style-type: none"> Dział Dziedzictwa Kulturowego 	1. Lista obiektów.	1	<ul style="list-style-type: none"> Budżet samorządu Województwa Dolnośląskiego
4. Wytypowanie obiektów do nadania Znak Dziedzictwa Europejskiego.	<ul style="list-style-type: none"> Dział Dziedzictwa Kulturowego 	1. Lista obiektów.	1	<ul style="list-style-type: none"> Budżet samorządu Województwa Dolnośląskiego

5. Prowadzenie i aktualizowanie zbiorów danych przestrzennych i zasobów cyfrowych dotyczących obiektów zabytkowych.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wydział Geodezji i Kartografii ▪ Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych 	1. Moduł tematyczny o zabytkach w Dolnośląskiej Infrastrukturze Informacji Przestrzennej	1	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Budżet samorządu Województwa Dolnośląskiego ▪ RPO 2021-2027
---	---	--	---	--

PRIORYTET 2: Wsparcie finansowe działań związanych z ratowaniem i użytkowaniem zabytków.

DZIAŁANIA	JEDNOSTKA REALIZUJĄCA	OPIS WSKAŹNIKA	WARTOŚĆ DOCELOWA WSKAŹNIKA	POTENCJALNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA
1. Poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych stanowiących mienie województwa i określenie możliwości ich wykorzystania dla realizacji zadań własnych samorządu województwa.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dział Dziedzictwa Kulturowego ▪ Wydział Zarządzania RPO ▪ Wydział Obszarów Wiejskich ▪ Departament Zdrowia ▪ Wydział Mienia Wojewódzkiego ▪ Instytucje Kultury Samorządu Województwa 	1. Liczba przyznanych dotacji	20	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Budżet samorządu Województwa Dolnośląskiego ▪ Budżet instytucji rządowych ▪ RPO 2021-2027 ▪ PROW 2021-2027
		2. Wysokość środków finansowych przyznanych dotacjom.	5 mln zł	
2. Dofinansowanie prac remontowo-konserwatorskich oraz konserwacji zabytków znajdujących się na terenie województwa.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dział Dziedzictwa Kulturowego ▪ Wydział Zarządzania RPO ▪ Wydział Obszarów Wiejskich ▪ Departament Zdrowia 	1. Liczba przyznanych dotacji.	400	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Budżet samorządu Województwa Dolnośląskiego ▪ Budżet instytucji rządowych ▪ RPO 2021-2027 ▪ PROW 2021-2027 ▪ Budżety samorządów gminnych
3. Wspieranie działań związanych z zabezpieczaniem zabytków.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dział Dziedzictwa Kulturowego ▪ Wydział Zarządzania RPO ▪ Wydział Obszarów Wiejskich ▪ Instytucje Kultury Samorządu Województwa 	1. Liczba przyznanych dotacji	8	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Budżet samorządu Województwa Dolnośląskiego ▪ RPO 2021-2027 ▪ PROW 2021-2027
		2. Wysokość środków finansowych przyznanych dotacjom.	100 000 zł	
4. Wspieranie działań związanych z dostosowaniem obiektów dla potrzeb osób z niepełnosprawnościami.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wydział Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego ▪ Dział Wsparcia Osób z Niepełnosprawnościami 	1. Liczba wykonanych działań.	4	<ul style="list-style-type: none"> ▪ PFRON

5. Wspieranie poprawy efektywności energetycznej obiektów zabytkowych wraz z wymianą źródeł ciepła na zero- lub niskoemisyjne.	<ul style="list-style-type: none"> Wydział Zarządzania RPO 	1. Liczba przyznanych dotacji.	4	<ul style="list-style-type: none"> RPO 2021-2027 Budżet samorządu Województwa Dolnośląskiego Budżety samorządów gminnych
--	---	--------------------------------	---	---

PRIORYTET 3: Budowanie i wzmacnianie współpracy podmiotów zaangażowanych w ochronę dziedzictwa kulturowego.

DZIAŁANIA	JEDNOSTKA REALIZUJĄCA	OPIS WSKAŹNIKA	WARTOŚĆ DOCELOWA WSKAŹNIKA	POTENCJALNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA
1. Stymulowanie opracowywania Gminnych Programów Opieki nad Zabytkami oraz Gminnych Ewidencji Zabytków w województwie dolnośląskim.	<ul style="list-style-type: none"> Dział Dziedzictwa Kulturowego 	1. Liczba przedsięwzięć wspierających (spotkania, materiały, konsultacje).	8	<ul style="list-style-type: none"> Budżet samorządu Województwa Dolnośląskiego
		2. Poziom aktywnego udziału gmin nieposiadających Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami w wydarzeniach wspierających ich opracowanie	50 % ogólnej liczby gmin nieposiadających dokumentu	
		3. Liczba gmin, w których rozpoczęto prace nad Gminnym Programem Opieki nad Zabytkami.	50 % ogólnej liczby gmin nieposiadających dokumentu	
2. Wspieranie współpracy międzyregionalnej i transgranicznej na rzecz ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego.	<ul style="list-style-type: none"> Wydział Współpracy z Zagranicą Wydział Rozwoju Regionalnego Wydział Turystyki Wydział Promocji 	1. Liczba uchwał Zarządu Województwa/projektów dotycząca wsparcia przedsięwzięć wskazanego typu.	20	<ul style="list-style-type: none"> Budżet samorządu Województwa Dolnośląskiego Środki UE (programy współpracy transgranicznej, np. Interreg)

3. Wspieranie zintegrowanych działań służących ochronie dziedzictwa kulturowego, krajobrazu i wartości przyrodniczych.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dział Dziedzictwa Kulturowego ▪ Wydział Obszarów Wiejskich ▪ Wydział Rozwoju Regionalnego 	1. Liczba uchwał Zarządu Województwa/projektów dotycząca wsparcia przedsięwzięć.	4	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Budżet samorządu Województwa Dolnośląskiego ▪ PROW 2021-2027 ▪ Budżety samorządów gminnych
---	---	--	---	--

CEL OPERACYJNY 2

Wzmacnianie tożsamości i marki regionu poprzez zasoby dziedzictwa kulturowego.

PRIORYTET 1: Kształtowanie tożsamości regionalnej przez działania edukacyjne i promocyjne.

DZIAŁANIA	JEDNOSTKA REALIZUJĄCA	OPIS WSKAŹNIKA	WARTOŚĆ DOCELOWA WSKAŹNIKA	POTENCJALNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA
1. Wspieranie programów i projektów edukacyjnych dotyczących dziedzictwa kulturowego.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wydział Edukacji ▪ Wydział Kultury ▪ Wydział Promocji Województwa ▪ Wydział Turystyki ▪ Instytucje Kultury Samorządu Województwa 	1. Liczba projektów/programów objętych wsparciem.	20	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Budżet samorządu Województwa Dolnośląskiego ▪ Budżety Instytucji Kultury
2. Wspieranie programów i projektów promujących dziedzictwo kulturowe w powiązaniu z edukacją historyczną.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wydział Promocji Województwa ▪ Biuro Marszałka Województwa ▪ Wydział Turystyki ▪ Wydział Kultury ▪ Instytucje Kultury Samorządu Województwa 	1. Liczba projektów/programów objętych wsparciem.	20	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Budżet samorządu Województwa Dolnośląskiego ▪ Budżety Instytucji Kultury

PRIORYTET 2: Wzmocnienie zaangażowania społecznego w zakresie opieki nad zabytkami.

DZIAŁANIA	JEDNOSTKA REALIZUJĄCA	OPIS WSKAŹNIKA	WARTOŚĆ DOCELOWA WSKAŹNIKA	POTENCJALNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA
1. Wsparcie merytoryczne i organizacyjne dla obecnych i potencjalnych właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.	<ul style="list-style-type: none"> Dział Dziedzictwa Kulturowego	1. Liczba inicjatyw objętych wsparciem.	8	<ul style="list-style-type: none"> Budżet samorządu Województwa Dolnośląskiego
2. Wsparcie merytoryczne i organizacyjne dla inicjatyw społecznych związanych z opieką nad zabytkami.	<ul style="list-style-type: none"> Dział Dziedzictwa Kulturowego	1. Liczba inicjatyw objętych wsparciem.	8	<ul style="list-style-type: none"> Budżet samorządu Województwa Dolnośląskiego

PRIORYTET 3: Wzmacnianie marki regionu w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego.

DZIAŁANIA	JEDNOSTKA REALIZUJĄCA	OPIS WSKAŹNIKA	WARTOŚĆ DOCELOWA WSKAŹNIKA	POTENCJALNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA
1. Promowanie i aktywny marketing dziedzictwa kulturowego województwa jako czynnika rozwoju gospodarczego Dolnego Śląska.	<ul style="list-style-type: none"> Wydział Turystyki Wydział Promocji Województwa Wydział Rozwoju Regionalnego	1. Liczba działań marketingowych i promocyjnych.	40	<ul style="list-style-type: none"> Budżet samorządu Województwa Dolnośląskiego RPO 2021-2027
2. Wspieranie działań mających na celu wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju sektora uzdrowiskowego i turystyki.	<ul style="list-style-type: none"> Wydział Turystyki Wydział Promocji Województwa	1. Liczba działań we wskazanym zakresie.	8	<ul style="list-style-type: none"> Budżet samorządu Województwa Dolnośląskiego

Zakończenie

Realizacja „Programu opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego” jest przewidziana na okres 4 lat i przyczyni się przede wszystkim do poprawy skuteczności ochrony i stanu zachowania dziedzictwa materialnego, wiedzy o nim oraz systematycznego wzmocnienia i utrwalania tożsamości Dolnoślązaków.

Najpoważniejszym wyzwaniem Samorządu Województwa, w perspektywie długookresowej, jest zapewnienie trwania dziedzictwa kulturowego w jak najlepszym stanie i wykorzystanie jego potencjału dla rozwoju regionu. W wymiarze technicznym i organizacyjnym wyzwanie to wymaga podjęcia działań mających na celu rozpoznanie stanu zachowania obiektów zabytkowych, umożliwiających skuteczniejszą ochronę ich cennych wartości, a także budowanie i rozwijanie wieloszczeblowej współpracy instytucji i osób zaangażowanych w zarządzanie i opiekę nad nimi, natomiast w wymiarze społecznym wzmocnienia szacunku dla odziedziczonych wartości i kształtowania postaw obywatelskich wobec dziedzictwa. Wskazane zadania powinny być realizowane w sposób ciągły i systematyczny przy stałym zaangażowaniu podmiotów odpowiedzialnych za ochronę i opiekę nad zabytkami oraz przy wykorzystaniu funduszy zarówno publicznych, jak też prywatnych. Osiągnięcie założonych celów będzie procesem długotrwałym, wykraczającym poza ramy czasowe obowiązywania niniejszego programu, jednakże działania przewidziane w programie są z nimi w pełni zgodne.

Realizacja „Programu opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego” stworzy stabilny fundament dla konsekwentnych i bardziej ukierunkowanych działań na rzecz dalszej ochrony i opieki nad zabytkami Dolnego Śląska.

Słownik terminów

Zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Zabytki stanowią świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek nieruchomy – za zabytki nieruchome uznaje się krajobraz kulturowy, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytek ruchomy – za zabytki ruchome uznaje się dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje, numizmaty i pamiątki historyczne, wytwory techniki, materiały biblioteczne, instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne, przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, który jest powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów. Zabytkami archeologicznymi są pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Zabytek wpisany do rejestru zabytków – zabytek objęty prawną formą ochrony, rejestr zabytków prowadzony jest przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, z podziałem na poszczególne rodzaje zabytków: A – zabytek nieruchomy, B – zabytek ruchomy, C- zabytek archeologiczny. Wpis do rejestru zabytków należy do kompetencji wojewódzkiego konserwatora zabytków (decyzje o wpisie podejmowana są z urzędu lub na wniosek posiadacza zabytku położonego na terenie województwa).

Park kulturowy - forma ochrony zabytków, utworzona w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Pomnik historii – forma ochrony zabytków, pomnikiem historii określa się zabytek nieruchomy wpisany do rejestru zabytków lub park kulturowy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego Polski, ustanawiany rozporządzeniem Prezydenta RP na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Lista Światowego Dziedzictwa UNESCO – stanowi międzynarodowy rejestr obiektów lub zespołów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, uznanych przez społeczność międzynarodową za dziedzictwo wspólne całej ludzkości. Na liście znajdują się zabytki architektury i urbanistyki, pomniki przyrody lub formacje geologiczne i ekosystemy, a także krajobrazy kulturowe – wspólne dzieła człowieka i przyrody. Lista została utworzona w celu ochrony wyjątkowych, uniwersalnych wartości dziedzictwa kulturowego i naturalnego oraz zachowania tych wartości w możliwie niezmienionym stanie dla przyszłych pokoleń.

Znak Dziedzictwa Europejskiego - wyróżnienie przyznawane obiektom dziedzictwa kulturowego, które odegrały szczególną rolę w kształtowaniu historii i kultury Europy oraz w rozwoju wartości fundamentalnych dla integracji europejskiej.

Wojewódzka ewidencja zabytków – prowadzona jest przez wojewódzkiego konserwatora zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa. Obejmuje zabytki wpisane do rejestru zabytków, zabytki znajdujące się w ewidencji zabytków oraz wskazane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków do ujęcia w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Gminna ewidencja zabytków – prowadzona jest przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w formie kart adresowych zabytków nieruchomych znajdujących się na terenie gminy. Obejmuje zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków, inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków do ujęcia w tej ewidencji.

Aneks

TABELA 1. WYKAZ INSTYTUCJI KULTURY SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO.

Lp.	NAZWA INSTYTUCJI KULTURY
1.	Muzeum Narodowe we Wrocławiu (współorganizator MKDNIŚ prowadzący rejestr) z oddziałami: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Muzeum Etnograficzne ▪ Pawilon Czterech Kopuł ▪ Panorama Racławicka
2.	Muzeum Karkonoskie w Jeleniej Górze z oddziałami: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Muzeum Historii i Militariów w Jeleniej Górze ▪ Dom Carla i Gerharta Hauptmannów w Szklarskiej Porębie ▪ Muzeum Zamek w Bolkowie
3.	Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju
4.	Muzeum Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu
5.	Muzeum Gross-Rosen w Rogoźnicy. Niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny i zagłady (1940-1945)
6.	Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu
7.	Dolnośląska Biblioteka Publiczna we Wrocławiu
8.	Ośrodek Kultury i Sztuki we Wrocławiu
9.	Opera Wrocławska (współorganizator MKDNIŚ)
10.	Filharmonia Sudecka w Wałbrzychu
11.	Teatr im. Heleny Modrzejewskiej w Legnicy (współorganizator Gmina Legnica)

TABELA 2. POMNIKI HISTORII – POSTULATY W UCHWALONYM PLANIE ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO (UCHWAŁA NR XIX/482/20 SEJMIKU WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO Z DNIA 16 CZERWCA 2020 R.).

Lp.	POMNIKI HISTORII – POSTULATY W PZPWD
1.	Zespół opactwa cystersów z parkiem i osadą w Henrykowie (Ziębice)
2.	Zespół opactwa cystersów w Lubiążu (Wołów)
3.	Kościół Wang w Karpaczu Górnym (m. Karpacz)
4.	Zespół opactwa cystersów w Kamieńcu Żąbkowickim (Kamieniec Żąbkowicki)
5.	Założenie rezydencjonalne zamku Książ z parkiem krajobrazowym (m. Wałbrzych)
6.	Zespół Starej Kopalni w Wałbrzychu (m. Wałbrzych)
7.	Założenie staromiejskie Kłodzka z Twierdzą i Fortem Owcza Góra (m. Kłodzko)
8.	Kaplica Czaszek w Kudowie-Czermnej (m. Kudowa-Zdrój)
9.	Zespół klasztorny jezuitów w Legnicy (kościół pw. św. Jana Chrzciciela, mauzoleum, seminarium)
10.	Zespół opactwa benedyktynek w Lubomierzu (Lubomierz)
11.	Kościół pw. św. Jerzego w Dzierżoniowie (m. Dzierżoniów)
12.	Zespół rezydencjonalny - zamek i kościół pw. św. Jana Apostoła w Oleśnicy (m. i gm. Oleśnica)
13.	Wieża mieszkalna w Siedlęcinie (Jeżów Sudecki)
14.	Kościół pw. św. Gotarda w Strzelinie
15.	Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Wierzbnej (Żarów)
16.	Zespół kościoła pw. Świętej Trójcy w Żórawinie (Żórawina)
17.	Zespół pałacowy w Bagnie (Oborniki Śląskie)
18.	Zespół pałacowy w Oleśnicy Małej (Oława)
19.	Akademia Rycerska w Legnicy
20.	Kolegiata pw. NMP w Głogowie
21.	Kościół pw. św. Marcina w Jaworze
22.	Zamek w Jaworze
23.	Sanktuarium z założeniem kalwaryjnym w Wambierzycach (Radków)

TABELA 3. PARKI KULTUROWE – POSTULATY W UCHWALONYM PLANIE ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO (UCHWAŁA NR XIX/482/20 SEJMIKU WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO Z DNIA 16 CZERWCA 2020 R.).

Lp.	PARKI KULTUROWE – POSTULATY W PZPWD
1.	Zespół opactwa cystersów z parkiem i osadą w Henrykowie (Ziębice)
2.	Zespół opactwa cystersów w Lubiążu (Wołów)
3.	Zespół opactwa cystersów w Krzeszowie (Kamienna Góra)
4.	Założenie kalwaryjne w Wambierzycach (Radków)
5.	Zespół staromiejski oraz założenie kalwaryjne w Bardzie (Bardo)
6.	Zespół staromiejski oraz Kościół Pokoju w Świdnicy (m. Świdnica)
7.	Zespół Hali Stulecia we Wrocławiu (m. Wrocław)
8.	Zespół staromiejski Chełmska Śląskiego (Lubawka)
9.	Założenie rezydencjonalne zamku Książ z parkiem krajobrazowym (m. Wałbrzych)
10.	Zespół staromiejski w Wałbrzychu (m. Wałbrzych)
11.	Założenie krajobrazowe zamków Bolków – Świny (Bolków)
12.	Zespół zamku we Wleńiu (Wleń)
13.	Zespół zamku Czocho (Leśna)
14.	Zespół zamku Chojnik z Sobieszowem w Jeleniej Górze (m. Jelenia Góra)
15.	Założenie rezydencjonalne w Maciejowcu oraz zapora w Pilchowicach (Wleń)
16.	Założenie przestrzenne miejscowości i zespół pałacowo-parkowy w Miliczu (Milicz)
17.	Założenie przestrzenne miejscowości Sułów (Milicz)
18.	Założenie krajobrazowo-przestrzenne wsi Wierzchowice – Krośnice (Krośnice)
19.	Zespół staromiejski Bystrzycy Kłodzkiej (Bystrzyca Kłodzka)
20.	Założenie przestrzenne z zabudową i krajobrazem kulturowym miejscowości Międzygórze (Bystrzyca Kłodzka)
21.	Założenie przestrzenne miejscowości, zespół rezydencjonalny z parkiem, zespół kościoła z kaplicami w Gorzanowie (Bystrzyca Kłodzka)

TABELA 4. WYKAZ OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH STANOWIĄCYCH MIENIE WOJEWÓDZTWA WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW - STAN NA 31 GRUDNIA 2020 R. (WG UMWD).

Lp.	Miejscowość	Nazwa obiektu	Rodzaj obiektu	Nr rejestru zabytków	Podmiot zarządzający
1.	Biedzychowice	Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych im. Marii Konopnickiej	zespół pałacowo - parkowy	413/793 z 14.11.1960 414/858/J z 04.02.1985	Dolnośląski Zespół Szkół w Biedzychowicach
2.	Czarny Bór	Zakład Lecznictwa Odwykowego dla Osób Uzależnionych od Alkoholu	zespół pałacowo – parkowy: pałac, oficyna 1, oficyna 2, park	A/4136/257 z 23.04.1951; A/4139/792/Wł z 25.05.1981; A/4140/802/Wł z 14.05.1981; A/4137/860/Wł z 18.09.1981.	Zakład Lecznictwa Odwykowego dla Osób Uzależnionych od Alkoholu
3.	Duszniki-Zdrój	Muzeum Papiernictwa	młyn	A/4053/336 z 06.11.1956	Muzeum Papiernictwa
4.	Jelenia Góra	Muzeum Karkonoskie	publiczny	A/4994/1292/J z 11.04.1997	Muzeum Karkonoskie
5.	Karpacz	Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych	budynek szkolny	A/1356/1024/J z 30.03.1990	Dolnośląski Zespół Szkół w Karpaczu
6.	Kowary	Jednostka Zamiejscowa Wojewódzkiego Centrum Szpitalnego Kotliny Jeleniogórskiej	budynek szpitala „Wysoka Łąka”, park	1051/J z 14.09.1990 5340/959/88 z 30.03.1988	Wojewódzkie Centrum Szpitalne Kotliny Jeleniogórskiej
7.	Legnica	Wojewódzki Szpital Psychiatryczny	zespół szpitala psychiatrycznego	49/A/1-6 z 17.05.2001	Wojewódzki Szpital Psychiatryczny w Złotoryi
8.	Legnica	1. Centrum Kształcenia Ustawicznego i Językowego Kadr. 2. Dolnośląski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli we Wrocławiu, filia w Legnicy	Zamek Piastowski, park	585/74 z 29.03.1949; 477/L z 22.09.1976	Dolnośląskie Centrum Kształcenia Ustawicznego i Językowego Kadr
9.	Legnica	Teatr im. Heleny Modrzejewskiej – Stary Ratusz	publiczny	590/963 z 17.06.1991	Teatr im. Heleny Modrzejewskiej
10.	Legnica	Kamienica mieszczańska z salą widowiskową – Teatr im. Heleny Modrzejewskiej	budynek mieszkalny	591/982/L z 26.04.1993	Teatr im. Heleny Modrzejewskiej
11.	Lubań	Powiatowe Centrum Edukacyjne	zespół willowy budynek biurowy	93/A/02 z 9.08.2002	Biblioteka Pedagogiczna
12.	Lubiąż	Wojewódzki Szpital dla Nerwowo i Psychiczenie Chorych	zespół budynków szpitala	53/A/01 z 16.07.2001	Wojewódzki Szpital dla Nerwowo i Psychiczenie Chorych
13.	Oborniki Śląskie	Dolnośląskie Centrum Chorób Płuc we Wrocławiu (placówka w Obornikach Śląskich)	zespół budynków szpitala	A/2657/405/Wm z 16.05.1979	Dolnośląskie Centrum Chorób Płuc

Lp.	Miejscowość	Nazwa obiektu	Rodzaj obiektu	Nr rejestru zabytków	Podmiot zarządzający
14.	Szklarska Poręba	Dom Carla i Gerharta Hauptmannów (Oddział Muzeum Karkonoskiego w Jeleniej Górze)	dom mieszkalny	936/J z 17.11.1988	Muzeum Karkonoskie
15.	Wałbrzych	Dolnośląski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli we Wrocławiu, filia w Wałbrzychu	kamienica	A/4665/704/Wł z 04.12.1978	Dolnośląski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli
16.	Wałbrzych	Filharmonia Sudecka	publiczny	A/4676/661/Wł z 25.05.1977	Filharmonia Sudecka
17.	Wrocław	Domek Romański – OKiS	publiczny	168/202 z 30.12.1970	Ośrodek Kultury i Sztuki
18.	Wrocław	Dolnośląska Biblioteka Publiczna im. T. Mikulskiego	publiczny	A/2321/491/Wm z 5.09.1992	Dolnośląska Biblioteka im. T. Mikulskiego
19.	Wrocław	Muzeum Etnograficzne (Oddział Muzeum Narodowego)	pałac	A/2793/182 z 15.02.1962	Muzeum Narodowe
20.	Wrocław	Muzeum Narodowe	publiczny	A/5258/325/Wm z 24.07.1976	Muzeum Narodowe
21.	Wrocław	Panorama Racławicka (Oddział Muzeum Narodowego)	publiczny	A/2281/464/Wm z 25.11.1991	Muzeum Narodowe
22.	Wrocław	Ośrodek Kultury i Sztuki	kamienica	A/2109/156 z 15.02.1962	Ośrodek Kultury i Sztuki
23.	Wrocław	Opera Wrocławska	publiczny	A/2786/205 z 30.12.1970	Opera
24.	Wrocław	Dolnośląskie Centrum Transplantacji Komórkowych z Krajowym Bankiem Dostawców Szpiku	zespół budynków szpitala	A/2657/405/Wm z 16.05.1979	Dolnośląskie Centrum Transplantacji Komórkowych z Krajowym Bankiem Dostawców Szpiku
25.	Wrocław	Szkoła Policealna Służb Społecznych i Medycznych w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych	budynek biurowy	A/1493/532/Wm z 20.12.1993	Dolnośląska Szkoła Policealna Medyczna im. M. Curie-Skłodowskiej
26.	Wrocław	Specjalistyczny Rehabilitacyjno – Ortopedyczny Zespół Zakładów Opieki Zdrowotnej	zespół szpitalny z parkiem	A/451/Wm z 24.06.1991	Wojewódzki Szpital Specjalistyczny
27.	Srebrna Góra – Nowa Wieś Kłodzka – Wolibórz-Podlesie	Kolej Sowiogórska – krajobraz kulturowy szlaku dawnej kolei Sowiogórskiej	wiadukty kolejowe – 3 obiekty	A/6116/1-3	Dolnośląska Służba Dróg i Kolei

TABELA 5. WYKAZ OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH STANOWIĄCYCH MIENIE WOJEWÓDZTWA ZNAJDUJĄCYCH SIĘ W WOJEWÓDZKIEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW I WSKAZANYCH DO UJĘCIA W TEJ EWIDENCJI STAN NA 31 GRUDNIA 2020 R. (WG UMWD).

Lp.	Miejscowość	Nazwa obiektu	Rodzaj obiektu	Podmiot zarządzający
1.	Bolesławiec	Wojewódzki Szpital dla Nerwowo i Psychicznie Chorych	budynek inwentarski	Wojewódzki Szpital dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Bolesławcu
2.	Bolesławiec	Wojewódzki Szpital dla Nerwowo i Psychicznie Chorych	zespół budynków szpitala	Wojewódzki Szpital dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Bolesławcu
3.	Jawor	Dolnośląski Zespół Szkół	budynek szkolny	Dolnośląski Zespół Szkół w Jaworze
4.	Jawor	Dolnośląski Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy	budynek ośrodka	Dolnośląski Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Jaworze
5.	Jelenia Góra	Dolnośląski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli we Wrocławiu – filia w Jeleniej Górze	budynek główny	Dolnośląski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli
6.	Jelenia Góra	Kino „Lot” – Odra-Film	publiczny	Dolnośląskie Centrum Filmowe
7.	Jelenia Góra	Dolnośląski Zespół Parków Krajobrazowych	budynek	Dolnośląski Zespół Parków Krajobrazowych
8.	Karpacz	Muzeum Sportu i Turystyki	dom mieszkalny	Muzeum Sportu i Turystyki
9.	Kowary	Wojewódzkie Centrum Szpitalne Kotliny Jeleniogórskiej	zespół budynków szpitala	Wojewódzkie Centrum Szpitalne Kotliny Jeleniogórskiej
10.	Legnica	Zarząd Zlewni w Legnicy	budynek biurowy	Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie
11.	Legnica	Wojewódzki Szpital Specjalistyczny	budynek	Wojewódzki Szpital Specjalistyczny w Legnicy
12.	Legnica	Pogotowie Ratunkowe	budynek	Pogotowie Ratunkowe w Legnicy
13.	Lubań	Kino „Wawel” – Odra-Film	publiczny	Dolnośląskie Centrum Filmowe
14.	Lubin	Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych im. Adama Mickiewicza	budynek szkolny	Dolnośląski Zespół Szkół w Lubinie
15.	Oława	Nieruchomość po Pogotowiu Ratunkowym	budynek administracyjno-socjalno-warsztatowy	Województwo Dolnośląskie
16.	Strzelin	Pogotowie Ratunkowe	budynek administracyjno-socjalno-warsztatowy	Pogotowie Ratunkowe we Wrocławiu
17.	Środa Śląska	Rejonowy Związek Spółek Wodnych	budynek administracyjny	Rejonowy Związek Spółek Wodnych

Lp.	Miejscowość	Nazwa obiektu	Rodzaj obiektu	Podmiot zarządzający
18.	Wałbrzych	Dolnośląski Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy im. Marii Grzegorzewskiej	budynek ośrodka – internat	Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy im. Marii Grzegorzewskiej
19.	Wałbrzych	Dolnośląski Wojewódzki Ośrodek Medycyny Pracy we Wrocławiu	budynek główny	Dolnośląski Wojewódzki Ośrodek Medycyny Pracy we Wrocławiu
20.	Wałbrzych	Kino „Zorza”- Odra-Film	publiczny	Dolnośląskie Centrum Filmowe
21.	Wałbrzych	Pogotowie Ratunkowe	budynek główny, garaż czterostanowiskowy	Pogotowie Ratunkowe w Wałbrzychu
22.	Wrocław	Wojewódzki Zespół Specjalistycznej Opieki Zdrowotnej	budynek	Wojewódzki Zespół Specjalistycznej Opieki Zdrowotnej
23.	Wrocław	Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych	budynek biurowy	Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych we Wrocławiu
24.	Wrocław	Dolnośląska Szkoła Policealna Medyczna im. M. Curie-Skłodowskiej	budynek szkolny	Szkoła Policealna Medyczna im. M. Curie-Skłodowskiej
25.	Wrocław	Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna	budynek główny	Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna
26.	Wrocław	Teatr Polski – Scena Kameralna	publiczny	Teatr Polski
27.	Wrocław	Dolnośląski Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy nr 12 dla Nieśłyszących i Słabosłyszących im. Marii Grzegorzewskiej	zespół pałacowo-parkowy	Dolnośląski Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy nr 12
28.	Wrocław	Wojewódzki Szpital Specjalistyczny im. J. Gromkowskiego	zespół budynków szpitala	Wojewódzki Szpital Specjalistyczny im. J. Gromkowskiego
29.	Wrocław	Szpital Specjalistyczny im. A. Falkiewicza we Wrocławiu	zespół budynków szpitala	Szpital Specjalistyczny im. A. Falkiewicza
30.	Wrocław	Obwód Lecznictwa Kolejowego we Wrocławiu Sp. ZOZ	budynek administracyjno-biurowy	ZOZ Obwód Lecznictwa Kolejowego

TABELA 6. WYKAZ ZABYTEKÓW O ZNACZENIU REGIONALNYM I PONADREGIONALNYM OPRACOWANY PRZEZ DOLNOŚLĄSKIEGO WOJEWÓDZKIEGO KONSERWATORA ZABYTEKÓW - STAN NA 27 KWIECZNIA 2021 R.

Lp.	Miejscowość	Gmina	Obiekt/grupa obiektów	Uwagi
LISTA ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA UNESCO				
1.	Jawor	m. Jawor	Kościół ewangelicko-augsburski pw. Ducha Świętego zwany Kościołem Pokoju	o statusie pomnika historii
2.	Świdnica	m. Świdnica	Zespół kościoła ewangelicko-augsburskiego pw. Świętej Trójcy zwany Kościołem Pokoju	o statusie pomnika historii
3.	Wrocław	m. Wrocław	Zespół Hali Stulecia wraz z towarzyszącymi budynkami i otoczeniem parkowym.	o statusie pomnika historii
KANDYDAT NA LISTĘ ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA UNESCO				
4.	Duszniki-Zdrój	m. Duszniki-Zdrój	Młyn papierniczy	o statusie pomnika historii
O WARTOŚCIACH DLA ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA				
5.	Henryków Krzeszów Lubiąż Trzebnica Kamieniec Ząbkowicki Bardo	Ziębice Kamienna Góra Wołów Trzebnica Kamieniec Ząbkowicki Bardo	Opactwa cysterskie na Śląsku (zespół klasztorny w Henrykowie, Krzeszowie, Lubiążu, Trzebnicy, Kamieńcu Ząbkowickim, Bardzie Śląskim). Obiekty o wczesnej lokacji epoki Piastów, ośrodki rozwoju wielu dziedzin życia, silne ośrodki kontrreformacji-dziś znakomite przykłady barokowej architektury i dzieł sztuki i rzemiosła artystycznego wytworzonymi przez czołowych twórców środkowoeuropejskiego baroku.	
6.	Wałbrzych Świebodzice Kamieniec Ząbkowicki Bukowiec Karpniki	m. Wałbrzych m. Świebodzice Kamieniec Ząbkowicki Mysłakowice Mysłakowice	Śląskie założenia pałacowo-parkowo-krajobrazowe, rezydencje z parkami krajobrazowymi, których usytuowanie i kompozycja wykorzystuje walory i dominanty otaczającego krajobrazu (Zamek Książ w Wałbrzychu i Świebodzicach, założenie rezydencjonalne w Kamieńcu Ząbkowickim, założenia pałacowo-parkowe w Bukowcu i Karpnikach)	
7.	wiele miejscowości	Sulików Pieńsk Leśna m. Olszyna Lubań Platerówka Siekierczyn m. Świeradów-Zdrój Mirsk Lwówek Śląski Stara Kamienica Jeżów Sudecki	Łużyckie domy przysłupowe na terenie Czech, Polski i Saksonii, o typie wykształconym w okresie średniowiecza na terenie Górnych Łużyc i występującym dziś na pograniczu Czech, Polski i Saksonii. Rozprzestrzenił się na północne Czechy i zachodnią część Dolnego Śląska, a następnie na resztę kraju.	wpis transgraniczny z Czechami i Saksonią
8.	Pilchowice Zagórze Śląskie	Walim Wleń	Krajobrazowo kształtowane budowle hydrotechniczne na Śląsku i Saksonii, powiązane z innymi budowlami inżynieryjnymi, w tym kolejowymi. Takich zespołów jest w regionie kilka, w Saksonii są lepiej przebadane, temat wymaga głębszego zbadania.	wpis transgraniczny z Czechami i Saksonią

POMNIK HISTORII				
9.	Bukowiec Jelenia Góra Jelenia Góra Karpniki Karpniki Kowary Łomnica Mysłakowice Staniszów Górny Wojanów Wojanów-Bobrow	Mysłakowice m. Jelenia Góra m. Jelenia Góra Mysłakowice Mysłakowice m. Kowary Mysłakowice Mysłakowice Podgórzyn Mysłakowice Mysłakowice	Kotlina Jeleniogórska- pałace i parki krajobrazowe Kotliny Jeleniogórskiej 1. zespół pałacowo-parkowy 2. zespół pałacowo-parkowy "Paulinum" 3. zespół pałacowo-parkowy Schaffgotschów w Cieplicach 4. zespół pałacowo-parkowy 5. willa Dębowy Dwór z parkiem 6. zespół pałacowo-parkowy w Ciszycy 7. zespół pałacowo-parkowy 8. zespół pałacowo-parkowy 9. zespół pałacowo-parkowy nr 100 - zamek Henryka na szczycie Góry Grodnej 10. zespół pałacowo-parkowy 11. zespół pałacowo-parkowy	pomnik historii
10.	Krzeszów	Kamienna Góra	Zespół opactwa cystersów	pomnik historii
11.	Legnickie Pole	Legnickie Pole	Pobenedyktynski zespół klasztorny	pomnik historii
12.	Srebrna Góra	Stoszowice	Twierdza Srebrnogórska	pomnik historii
13.	Strzegom	m. Strzegom	Kościół pw. św. św. Apostołów Piotra i Pawła	pomnik historii
14.	Świdnica	m. Świdnica	Katedra pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika i św. Wacława Męczennika	pomnik historii
15.	Trzebnica	m. Trzebnica	Zespół dawnego opactwa cysterek	pomnik historii
16.	Wrocław	m. Wrocław	Zespół historycznego centrum, w jego obszarze obiekty o znaczeniu ponadregionalnym: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Katedra pw. św. Jana Chrzciciela, ▪ Kościół św. Doroty, Wacława i Stanisława, ▪ Kościół św. Elżbiety, ▪ Kościół kolegiacki pw. Świętego Krzyża i Bartłomieja, ▪ Kościół św. Macieja i klasztor krzyżowców z czerwoną gwiazdą – Ossolineum, ▪ Kościół pw. św. Marii Magdaleny, ▪ Kościół NMP na Piasku i klasztor augustianów, obecnie Biblioteka, ▪ Ratusz, ▪ Kościół Najświętszego Imienia Jezus i kolegium jezuitów – Uniwersytet Wrocławski, ▪ Dom kapituły katedralnej, ▪ Kościół ewangelicki im. Opatrzności Bożej, ▪ Kościół dominikanów pw. św. Wojciecha, ▪ Kościół franciszkanów, później premonstratensów, obecnie katedralny pw. św. Jakuba i Wincentego wraz z klasztorem, obecnie Wydział Filologiczny, ▪ Synagoga Pod Białym Bocianem, ▪ Arsenał, ▪ Stara Giełda, ▪ Opera, ▪ Muzeum Narodowe, ▪ Biurowiec ul. Ofiar Oświęcimskich 38/40, H. Poelzig. 	pomnik historii

O WARTOŚCIACH POMNIKA HISTORII				
17.	Kamieniec Ząbkowicki	Kamieniec Ząbkowicki	Kamieniec Ząbkowicki - romantyczny krajobraz kulturowy Dolnego Śląska, obejmujący dawne opactwo cystersów z osadą, część układu ruralistycznego wsi i sąsiedniej kolonii w klasycznym krajobrazie cysterskim, Górę Zamkową z zespołem pałacu- dużego założenia rezydencjonalnego z kompleksem parkowym i Górę Śremską.	kandydat na listę pomników historii (złożony wniosek)
18.	Wałbrzych Świebodzice	m. Wałbrzych	Założenie rezydencjonalne Książ złożone z kilku historycznych zespołów budowlanych (zamkowy, stadniny, palmiarni) powiązanych ogrodami, parkami i formami zaprojektowanej zieleni tworząc historycznie ukształtowaną przestrzeń o dużych walorach kulturowych, przyrodniczych oraz krajobrazowych.	kandydat na listę pomników historii (złożony wniosek)
19.	Wałbrzych	m. Wałbrzych	Zespół kopalni Julia wraz z zakładem przeróbki i Lisią Sztolnią	kandydat na listę pomników historii (złożony wniosek)
20.	Ziębice	Ziębice	Kościół pw. św. Jerzego	kandydat na listę pomników historii (opracowany wniosek)
21.	Żórawina	Żórawina	Kościół fil. pw. Trójcy Świętej	kandydat na listę pomników historii (opracowany wniosek)
22.	Bardo	Bardo	Zespół klasztorny cystersów z założeniem kalwaryjnym	
23.	Henryków	Ziębice	Zespół opactwa cystersów wraz z osadą i parkiem krajobrazowym	
24.	Lubiąż	Wołów	Zespół klasztorny cystersów wraz z krajobrazem kulturowym miejscowości , w tym kościołem parafialnym pw. Św. Walentego i kaplicą św. Jana Nepomucena	
25.	Dzierżoniów	m. Dzierżoniów	Kościół par. pw. św. Jerzego	
26.	Bystrzyca Kłodzka	Bystrzyca Kłodzka	Staromiejskie centrum z murami miejski i basztami, kościołem pw. Św. Michała Archanioła, kolumną Trójcy Świętej, ratuszem, pomnikami	
27.	Chełmsko Śląskie	Lubawka	Historyczne centrum z kościołem pw. Św. Rodziny i domami tkaczy	
28.	Kłodzko	m. Kłodzko	Zespół twierdzy kłodzkiej wraz z historycznym centrum i przedmieściami , w tym zespół klasztorny jezuitów, most na Młynówce Nysy, zespół klasztorny franciszkanów	
29.	Karpacz Górny	m. Karpacz	Kościół Wang, ewangelicki	
30.	Siedlęcin	Jeżów Sudecki	Zespół z wieżą mieszkalną	
31.	Wambierzyce	Radków	Kościół par. pw. Nawiedzenia NMP , założenie Kalwarii i osada pielgrzymkowa	
O WARTOŚCIACH PONADREGIONALNYCH				
32.	Bolesławiec	m. Bolesławiec	Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP i św. Mikołaja	
33.	Bolków	Bolków	Zamek książęcy	
34.	Bolków	Bolków	Kościół par. św. Jadwigi	
35.	Byczeń	Kamieniec Ząbkowicki	Kościół fil., d. par., pw. św. Marcina	
36.	Chocianów	Chocianów	Zespół pałacowo-parkowy	
37.	Chojnów	m. Chojnów	Kościół parafialny pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła	
38.	Cieszków	Cieszków	Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP, dworski	
39.	Gorzanów	Bystrzyca Kłodzka	Krajobraz kulturowy Gorzanowa z zespołem pałacowo-parkowym i kościołem parafialnym pw. Św. Marii Magdaleny i rzeźbami przydrożnymi	
40.	Goszcz	Twardogóra	Zespół pałacowo-parkowy z kościołem ewangelickim oraz cmentarz z kaplicą rodową v. Reichenbachów	

41.	Jelenia Góra	m. Jelenia Góra	Kościół łaski pw. Podwyższenia Krzyża Świętego wraz z cmentarzem i kaplicami cmentarnymi	
42.	Jelenia Góra	m. Jelenia Góra	Kościół par. pw. św. Erazma i Pankracego	
43.	Jelenia Góra - Sobieszów	m. Jelenia Góra	Zamek Chojnik - ruina	
44.	Kamienna Góra	m. Kamienna Góra	Kościół łaski im. Trójcy Świętej, ob. par. pw. MB Różańcowej	
45.	Kamieńczyk	Międzylesie	Kościół fil. pw. Michała Archanioła	
46.	Krzyżowa	Świdnica	Pałac z folwarkiem	
47.	Legnica	m. Legnica	Kościół ewangelicki im. NMP	
48.	Legnica	m. Legnica	Kościół katedralny pw. św. Piotra i Pawła	
49.	Legnica	m. Legnica	Kościół pw. św. Jana Chrzyciela z mauzoleum Piastów i kolegium jezuitów	
50.	Legnica	m. Legnica	Akademia Rycerska	
51.	Lubomierz	Lubomierz	Opactwo benedyktynek z kościołem pw. św. Maternusa i klasztorem oraz osadą miejską, ratuszem, domem sukienników, kaplica cmentarna	
52.	Lwówek Śląski	Lwówek Śląski	Ratusz	
53.	Łupki - Lenno	Wleń	Zamek książęcy Lenno - ruina, kaplica św. Jadwigi, założenie pałacowe wraz z folwarkiem i ogrodami użytkowymi, parkowego zagospodarowanie terenu wokół ruiny zamku	
54.	Milicz	Milicz	Kościół łaski im. Krzyża Świętego, ob. pom. pw. św. Andrzeja Boboli	
55.	Milicz	Milicz	Pałac wraz z parkiem i ruiną zamku	
56.	Niemcza	Niemcza	Park (arboretum) w Wojsławicach	
57.	Oleśnica	m. Oleśnica	Założenie zamkowe z kościołem parafialnym pw. św. Jana Ewangelisty	
58.	Oleśnica Mała	Oława	Zamek, park i mauzoleum	
59.	Pogorzelska	Chocianów	Kościół ewangelicki, graniczny, ob. par. pw. św. Jacka	
60.	Proboszczów	Pielgrzymka	Kościół fil. pw. Trójcy Świętej (d. ewangelicki, uciezkowy)	
61.	Prochowice	Prochowice	Zamek wraz z parkiem	
62.	Proszówka	Gryfów Śląski	Zamek Gryf (ruina) wraz z parkiem	
63.	Sucha	Leśna	Zamek Czocho	
64.	Sutów Wielki	Góra	Kościół ewangelicki, ob. par. pw. Św. Piotra i Pawła (drewniany)	
65.	Świny	Bolków	Zespół zamku (ruina) z kościołem zamkowym	
66.	Wałbrzych	m. Wałbrzych	Kościół ewangelicki	
67.	Wałbrzych	m. Wałbrzych	Osiedle Nowe Miasto	
68.	Wrocław	m. Wrocław	Osiedle WUWA	
69.	Wrocław	m. Wrocław	Osiedle Sępolno	
70.	Wrocław	m. Wrocław	Dworzec Główny	
71.	Wrocław	m. Wrocław	Pałac Hatzfeldów	
72.	Zagórze Śląskie	Walim	Zespół zamku książęcego Grodno	
73.	Ząbkowice Śląskie	Ząbkowice Śląskie	Kościół par. pw. św. Anny wraz z dzwonnica (Krzywa Wieża)	
74.	Złotoryja	m. Złotoryja	Kościół par. pw. Narodzenia NMP	
75.	Radomierzyce	Zgorzelec	Zespół zakładu wychowawczego Joachimstein, ewangelicki dla szlachetnie urodzonych panien wraz z kościołem ewangelickim, kaplicą grobową i parkiem	

76.	Rogoźnica	Strzegom	Były niemiecki obóz koncentracyjny i zagłady w Gross Rosen wraz z kamieniołomem	
77.	Rybnica Leśna	Mieroszów	Zespół kościoła fil. pw. św. Jadwigi (drewniany)	
78.	Siciny	Niechlów	Kościół parafialny pw. Św. Marcina	
O WARTOŚCIACH REGIONALNYCH				
79.	Wrocław	m. Wrocław	Kościół ewangelicki 11 tysięcy dziewic, ob. par. pw. św. Józefa	
80.	Wrocław	m. Wrocław	Kościół par. pw. św. Michała Archanioła (Muchobór Wielki)	
81.	Baginiec	Jaworzyna Śląska	Dwór (ruina)	
82.	Bagno	Oborniki Śląskie	Pałac wraz z parkiem	
83.	Barkowo	Żmigród	Kościół par. pw. św. Marcina	
84.	Będkowice	Sobótka	Dwór	
85.	Biedzychowice	Olszyna	Kościół ewangelicki, graniczny ob. par. św. Antoniego Padewskiego	
86.	Biedzychowice	Olszyna	Pałac wraz z parkiem i wieżą widokową	
87.	Bielany Wrocławskie	Kobierzyce	Kościół par. pw. św. Andrzeja	
88.	Bielany Wrocławskie	Kobierzyce	Dwór	
89.	Bielany Wrocławskie	Kobierzyce	Spichlerz	
90.	Bielawa	m. Bielawa	Kościół par. Wniebowzięcia NMP	
91.	Bielawa	m. Bielawa	Dwór ul. Wolności 92	
92.	Bierutów	Bierutów	Kościół pom. pw. św. Katarzyny, dawny par. i zamkowy	
93.	Bierutów	Bierutów	Kościół cmentarny Trójcy Św. (ruina)	
94.	Bierutów	Bierutów	Zamek książęcy z wieżą	
95.	Biestryków	Święta Katarzyna	Wieża mieszkalna	
96.	Bobolice	Ząbkowice Śląskie	Kościół par. MB, pielgrzymkowy	
97.	Bobolice	Ząbkowice Śląskie	Pałac	
98.	Boboszów	Międzylesie	Kościół pw. św. Anny	
99.	Bogatynia-Zatonie	Bogatynia	Kościół par. św. Anny (ruina)	
100.	Boguszyce	Oleśnica	Kościół par. pw. MB Nieustającej Pomocy (d. ewangelicki)	
101.	Bolesławice	Jaworzyna Śląska	Kościół par. pw. św. Jadwigi	
102.	Bolesławiec	m. Bolesławiec	Kościół ewangelicki, ob. MB Nieustającej Pomocy	
103.	Bolesławiec	m. Bolesławiec	Kościół par. MB. Różańcowej (Bolesławice)	
104.	Bolesławiec	m. Bolesławiec	Ratusz	
105.	Bolesławiec	m. Bolesławiec	Sąd (d. Gimnazjum)	
106.	Bolesławiec	m. Bolesławiec	Muzeum Miejskie wraz z basztą (ul. A. Mickiewicza 13)	
107.	Bolesławiec	m. Bolesławiec	Mury obronne miasta	
108.	Bolesławiec	m. Bolesławiec	Most kolejowy	obiekt nie jest wpisany do rejestru zabytków
109.	Bolesławów	Stronie Śląskie	Kościół par. św. Józefa	
110.	Borowa Oleśnicka	Długołęka	Pałac z parkiem	
111.	Borek Strzeleński	Borów	Kościół par. pw. św. Wawrzyńca, ewangelicki, ucieczkowy	
112.	Borzygniew	Mietków	Kościół fil. pw. św. Barbary	

113.	Bożków	Nowa Ruda	Pałac wraz z parkiem i zabudowaniami zespołu	
114.	Bożków	Nowa Ruda	Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła	
115.	Braszowice	Ząbkowice Śląskie	Kościół par. pw. św. Wawrzyńca	
116.	Brożec	Strzelin	Kościół par. św. Jakuba	
117.	Brunów	Chocianów	Pałac	
118.	Brzeg Dolny	Brzeg Dolny	Pałac, oficyna pałacowa, park i mauzoleum von Hoyma (ruina)	
119.	Brzeg Dolny	Brzeg Dolny	Kościół pw. Wszystkich Świętych (Warzyn)	
120.	Brzeg Głogowski	Żukowice	Pałac	
121.	Brzeg Głogowski	Żukowice	Kościół par. pw. Bożego Ciała	
122.	Brzezia Łąka	Długotęka	Kościół par. św. Mikołaja	
123.	Brzezina	Miękinia	Kościół fil. MB Różańcowej	
124.	Brzezinka	Oleśnica	Kościół fil. Wniebowzięcia NMP	
125.	Brzezinka	Oleśnica	Pałac (ruina) wraz z parkiem	
126.	Bukowice	Mysłakowice	Kościół pom. św. Marcina	
127.	Budzów	Stoszowice	Kościół par. pw. św. Wawrzyńca	
128.	Cesarzowice	Kąty Wrocławskie	Kościół fil. św. Marcina	
129.	Chmielno	Lwówek Śląski	Kościół fil. pw. Narodzenia NMP	
130.	Chmielów	Kostomłoty	Kościół fil. św. Marcina	
131.	Chobienia	Rudna	Kościół par. św. Piotra i Pawła	
132.	Chobienia	Rudna	Zamek z parkiem	
133.	Chojnów	m. Chojnów	Zamek książąt legnickich, ob. muzeum	
134.	Chojnów	m. Chojnów	Kościół par. pw. Niepokalanego Poczęcia NMP i św. Józefa	
135.	Chojnów	m. Chojnów	Mury miejskie i Baszta Tkaczy	
136.	Chomiąża	Malczyce	Kościół par. św. Michała Archanioła	
137.	Chrośnica	Jeżów Sudecki	Kościół fil. św. Jadwigi	
138.	Chrótnik	Lubin	Pałac wraz z parkiem	
139.	Chrścina	Góra	Kościół par. pw. św. Michała Archanioła	
140.	Chrzastawa Wielka	Czernica	Kościół par. pw. Niepokalanego Poczęcia NMP	
141.	Chwalisław	Złoty Stok	Kościół par. pw. św. Jakuba	
142.	Ciechanowice	Marciszów	Kościół par. pw. św. Augustyna	
143.	Ciechanowice	Marciszów	Dwór wraz z parkiem	
144.	Cieplowody	Cieplowody	Zamek (ruina)	
145.	Cieszów	Stare Bogaczowice	Zamek Cisy - ruina	
146.	Cieśle	Oleśnica	Kościół fil. MB Tuchowskiej (d. ewangelicki)	
147.	Czarny Bór	Czarny Bór	Zamek (ruina)	
148.	Czarny Bór	Czarny Bór	Pałac wraz z parkiem	
149.	Czerna	Żukowice	Dwór Glaubitzów	
150.	Czernica	Jeżów Sudecki	Kościół par. pw. św. Michała Archanioła	
151.	Czernica	Jeżów Sudecki	Dwór	

152.	Czernina	Góra	Kościół par. pw. św. Wawrzyńca	
153.	Czernina	Góra	Dwór (ruina)	
154.	Czerwony Kościół	Krotoszyce	Kościół fil. Narodzenia NMP	
155.	Czerwony Kościół	Krotoszyce	Pałac	
156.	Częstocice	Wiązów	Kościół fil. św. Barbary	
157.	Długoleśka	Długoleśka	Kościół par. pw. św. Michała Archanioła	
158.	Dłużyce	Ścinawa	Kościół par. pw. Chrystusa Króla	
159.	Doboszowice	Kamieniec Żąbkowicki	Kościół par. pw. św. Mikołaja wraz z budynkiem bramnym i murem cmentarza	
160.	Dobra	Dobroszyce	Dwór książąt oleśnickich	
161.	Dobrocin	Dzierżoniów	Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła	
162.	Dobrocin	Dzierżoniów	Pałac	
163.	Dobromierz	Dobromierz	Kościół par. św. Michała Archanioła	
164.	Dobromierz	Dobromierz	Kościół pom. św. Piotra i Pawła	
165.	Dobromierz	Dobromierz	Pałac wraz z parkiem	
166.	Dobromierz	Dobromierz	Wieża widokowa	
167.	Dobroszyce	Dobroszyce	Dwór	
168.	Dobrzykowice Wrocławskie	Czernica	Kościół fil. Narodzenia NMP	
169.	Domanice	Mietków	Kościół fil. św. Anny	
170.	Domanice	Mietków	Zamek wraz z oficynami i parkiem oraz mauzoleum	
171.	Domaszczyn	Długoleśka	Kościół fil. Podwyższenia Krzyża Świętego	
172.	Domaszków	Międzylesie	Kościół par. pw. św. Mikołaja	
173.	Działoszyn	Bogatynia	Kościół par. św. Bartłomieja	
174.	Dzierżoniów	m. Dzierżoniów	Kościół ewangelicki, ob. par. MB Królowej Polski	
175.	Dzierżoniów	m. Dzierżoniów	Kościół i klasztor augustianów ob. pom. Niepokalanego Poczęcia NMP	
176.	Dzierżoniów	m. Dzierżoniów	Mury obronne miasta	
177.	Dzierżoniów	m. Dzierżoniów	Kamienice na starym mieście (zwłaszcza Rynek 39)	
178.	Dzierżoniów	m. Dzierżoniów	Młyn Hilberta	
179.	Dziewin	Międzybórz	Kościół fil. Trójcy Świętej	
180.	Dziewin	Ścinawa	Kościół fil. pw. św. Piotra i Pawła	
181.	Dzikowiec	Nowa Ruda	Kościół par. pw. św. Marcina	
182.	Dziwiszów	Jeżów Sudecki	Kościół fil. pw. św. Wawrzyńca	
183.	Dziwiszów	Jeżów Sudecki	Dwór (pałac) Dziwiszów Dolny	
184.	Gać	Oława	Kościół fil. pw. Podwyższenia Krzyża Świętego	
185.	Gajków	Czernica	Kościół par. pw. św. Małgorzaty	
186.	Galowice	Żórawina	Spichlerz	
187.	Gałów	Miękinia	Kościół fil. pw. Niepokalanego Poczęcia NMP	
188.	Gaworzyce	Gaworzyce	Kościół par. pw. św. Barbary	
189.	Gaworzyce	Gaworzyce	Pałac	

190.	Giebułtów	Mirsk	Kościół fil. pw. św. Michała Archanioła, d. ewangelicki, ucieczkowy	
191.	Glinka	Góra	Kościół fil. pw. św. Marcina	
192.	Głębowice	Wińsko	Kościół i klasztor karmelitów pw. św. Eliasza Proroka	
193.	Głębowice	Wińsko	Pałac (ruina) wraz z parkiem	
194.	Głogów	m. Głogów	Kolegiata pw. NMP na Ostrowie Tumskim	
195.	Głogów	m. Głogów	Kościół św. Mikołaja (ruina)	
196.	Głogów	m. Głogów	Kościół jezuicki Bożego Ciała ob. par. św. Mikołaja	
197.	Głogów	m. Głogów	Kościół par. pw. św. Wawrzyńca (Brzostów)	
198.	Głogów	m. Głogów	Zamek (muzeum)	
199.	Głogów	m. Głogów	Ratusz	
200.	Głogów	m. Głogów	Teatr	
201.	Głogów	m. Głogów	Zespół budowli obronnych twierdzy	
202.	Głuszycza	Głuszycza	Kościół par. pw. MB Królowej Polski (d. ewangelicki)	
203.	Godzięcín	Brzeg Dolny	Kościół fil. pw. Najświętszego Serca PJ	
204.	Gogołów	Świdnica	Kościół fil. pw. św. Marcina	
205.	Gola Dzierżonowska	Niemcza	Dwór wraz z parkiem	
206.	Gorzeństów	Bierutów	Kościół fil. pw. MB Szkaplerznej	
207.	Gościszów	Nowogrodziec	Kościół par. pw. MB i św. Jana Chrzciciela	
208.	Gościszów	Nowogrodziec	Zamek (ruina) wraz z zabudowaniami folwarku i parkiem	
209.	Goworów	Międzyzlesie	Kościół fil. św. Piotra i Pawła	
210.	Góra	Góra	Kościół par. pw. św. Katarzyny	
211.	Góra	Góra	Kościół cmentarny pw. Bożego Ciała	
212.	Grębocice	Grębocice	Kościół par. św. Marcina	
213.	Grobla	Paszowice	Kościół par. św. Anny	
214.	Grodowiec	Grębocice	Kościół par. pw. św. Jana Chrzciciela, pielgrzymkowy	
215.	Grodziec	Zagrodno	Zamek książęcy wraz z otoczeniem	
216.	Grodziec	Zagrodno	Pałac wraz z parkiem	
217.	Grodziszczce	Świdnica	Kościół par. pw. św. Anny	
218.	Grudza	Mirsk	Kościół par. NMP	
219.	Gryfów Śląski	Gryfów Śląski	Kościół par. pw. św. Jadwigi	
220.	Gryfów Śląski	Gryfów Śląski	Ratusz	
221.	Gryfów Śląski	Gryfów Śląski	Kamienice na starym mieście	
222.	Grzmiąca	Głuszycza	Kościół fil. pw. Narodzenia NMP	
223.	Idzików	Międzyzlesie	Kościół par. Wniebowzięcia NMP	
224.	Jabłów	Stare Bogaczowice	Kościół par. MB Częstochowskiej (d. ewangelicki)	
225.	Jaczków	Czarny Bór	Kościół fil. MB Częstochowskiej (d. św. Michała)	
226.	Jaczków	Jerzmanowa	Kościół par. pw. św. Szymona i Judy Tadeusza	
227.	Jakubów	Radwanice	Kościół par. św. Jakuba Apostoła	
228.	Janików	Oława	Kościół fil. pw. św. Michała Archanioła	

229.	Janowice Wielkie	Janowice Wielkie	Dwór z zabudową folwarku	
230.	Janowice Wielkie	Janowice Wielkie	Zamek Bolczów - ruiny	
231.	Gądów (dawniej Jaskotle)	Kąty Wrocławskie	Kościół par. pw. Wniebowstąpienia Pańskiego	
232.	Jaszkowa Górna	Kłodzko	Kościół par. pw. św. Mikołaja	
233.	Jaszkowa Górna	Kłodzko	Dwór	
234.	Jawor	m. Jawor	Kościół par. pw. św. Marcina z budynkiem szkoły parafialnej	
235.	Jawor	m. Jawor	Kościół pw. Panny Marii i klasztor bernardynów, ob. muzeum	
236.	Jawor	m. Jawor	Kaplica św. Barbary	
237.	Jawor	m. Jawor	Kaplica św. Wojciecha	
238.	Jawor	m. Jawor	Ratusz i wieża ratuszowa	
239.	Jawor	m. Jawor	Zamek książęcy	
240.	Jawor	m. Jawor	Mury obronne miasta z Basteją Anioła	
241.	Jawor	m. Jawor	Kamienice na starym mieście (renesansowo/barokowe)	
242.	Jaworek	Ząbkowice Śląskie	Kaplica pw. św. Michała Archanioła	
243.	Jedlina-Zdrój	Jedlina-Zdrój	Pałac w Jedlinie	
244.	Jelcz-Laskowice	Jelcz-Laskowice	Zamek książęcy (ruina)	
245.	Jelenia Góra	m. Jelenia Góra	Kaplica św. Anny (basteja bramy Wojanowskiej)	
246.	Jelenia Góra	m. Jelenia Góra	Mury obronne miasta z wieżą i basztami	
247.	Jelenia Góra	m. Jelenia Góra	Ratusz	
248.	Jelenia Góra	m. Jelenia Góra	Teatr	
249.	Jelenia Góra	m. Jelenia Góra	Muzeum Karkonoskie	
250.	Jelenia Góra	m. Jelenia Góra	Kamienice renesansowe i barokowe na starym mieście	
251.	Jelenia Góra - Cieplice	m. Jelenia Góra	Kościół par. pw. św. Jana Chrzciciela wraz z klasztorem cystersów i domem zdrojowym cystersów	
252.	Jelenia Góra - Cieplice	m. Jelenia Góra	Kościół ewangelicki im. Zbawiciela	
253.	Jelenia Góra - Cieplice	m. Jelenia Góra	Teatr Zdrojowy	
254.	Jelenia Góra - Cieplice	m. Jelenia Góra	Pawilon Norweski w Parku Norweskim	
255.	Jelenia Góra - Czarne	m. Jelenia Góra	Dwór Czarne	
256.	Jelenia Góra - Jagniątków	m. Jelenia Góra	Dom G. Hauptmanna "Wiesenstein", ob. muzeum	
257.	Jelenia Góra - Maciejowa	m. Jelenia Góra	Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła	
258.	Jelenia Góra - Sobieszów	m. Jelenia Góra	Kościół ewangelicki, ob. par. Najświętszego Serca PJ	
259.	Jelenia Góra - Sobieszów	m. Jelenia Góra	Kościół par. ob. pom. św. Marcina	
260.	Jelenia Góra - Sobieszów	m. Jelenia Góra	Pałac (zarząd dóbr Schaffgotschów) wraz z zabudową folwarku	
261.	Jeleniów	Lewin Kłodzki	Kościół fil. Trójcy Świętej	
262.	Jemielno	Jemielno	Kościół par. Chrystus Króla i św. Katarzyna	
263.	Jerzmanki	Zgorzelec	Kościół par. pw. św. Franciszka z Asyżu	
264.	Jerzmanowa	Jerzmanowa	Kościół par. pw. Wszystkich Świętych	
265.	Jerzmanowa	Jerzmanowa	Pałac	

266.	Jeżów Sudecki	Jeżów Sudecki	Dom Gwarków	
267.	Jędrzychowice	Zgorzelec	Kościół fil. Narodzenia NMP	
268.	Jugów	Nowa Ruda	Kościół par. św. Katarzyny	
269.	Kamienna Góra	m. Kamienna Góra	Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła	
270.	Kamienna Góra	m. Kamienna Góra	Ratusz	
271.	Kamienna Góra	m. Kamienna Góra	Kamienice na starym mieście (zwłaszcza pl. Wolności 11 Muzeum Tkactwa Dolnośląskiego)	
272.	Kamienna Góra	m. Kamienna Góra	Zamek Grodzitwo (ruina)	
273.	Karpniki	Mysłakowice	Kościół par. pw. św. Jadwigi	
274.	Kąty Wrocławskie	Kąty Wrocławskie	Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła	
275.	Kąty Wrocławskie	Kąty Wrocławskie	Kościół ewangelicki ob. sklep	
276.	Kąty Wrocławskie	Kąty Wrocławskie	Wieża ratuszowa	
277.	Kiełczów	Długołęka	Kościół par. MB Różańcowej	
278.	Kiełczyn	Dzierżoniów	Kościół par. pw. Narodzenia NMP	
279.	Kliczków	Osiecznica	Kościół fil. pw. Trzech Króli	
280.	Kliczków	Osiecznica	Zamek z parkiem i zabudową folwarczną	
281.	Kłębanowice	Legnickie Pole	Kościół fil. pw. św. Jadwigi	
282.	Komarno	Janowice Wielkie	Kościół par. pw. św. Jana Chrzyciela	
283.	Komarno	Janowice Wielkie	Kościół fil. pw. św. Jacka (d. ewangelicki)	
284.	Komorowice	Żórawina	Dwór	
285.	Komorów - Święty Marek	Syców	Kościół pielgrzymkowy pw. Św. Marka	
286.	Konary	Wińsko	Spichlerz	
287.	Kondratów	Męcinka	Kościół fil. pw. św. Jerzego	
288.	Kopaczów	Bogatynia	Kościół fil. pw. św. Józefa	
289.	Kopaniec	Stara Kamienica	Kościół par. św. Antoniego	
290.	Korytów	Kłodzko	Pałac	
291.	Korzeńsko	Żmigród	Kościół par. Podwyższenia Krzyża Świętego	
292.	Kostrzyna	Zgorzelec	Pałac	
293.	Kościelec	Krotoszyce	Kościół ewangelicki, graniczny, ob. fil. Najświętszego Serca PJ	
294.	Kościelniki Górne	Lubań	Pałac	
295.	Kościelnik Średnie	Lubań	Kościół NMP (ruina)	
296.	Kotliska	Lwówek Śląski	Kościół pw. św. Mikołaja	
297.	Kowalów	Wiązów	Kościół pw. św. Urszuli	
298.	Kowary	m. Kowary	Kościół par. pw. NMP	
299.	Kowary	m. Kowary	Sanatorium Wysoka Łąka wraz z zabudowaniami towarzyszącymi i parkiem	
300.	Kowary	m. Kowary	Sanatorium Bukowiec wraz z parkiem	
301.	Kowary	m. Kowary	Pałac Nowy Dwór (Radocin) wraz z parkiem	
302.	Krajanów	Nowa Ruda	Kościół fil. pw. św. Jerzego	
303.	Krasków	Marcinowice	Pałac	

304.	Kraszowice	Bolesławiec	Kościół pw. św. Jadwigi	
305.	Kraszowice	Bolesławiec	Dwór (ruina)	
306.	Krobiełowice	Kąty Wrocławskie	Pałac	
307.	Krobiełowice	Kąty Wrocławskie	Mauzoleum marszałka von Blüchera	
308.	Kromolin	Żukowice	Kościół fil. pw. św. Michała Archanioła	
309.	Krosnowice	Kłodzko	Kościół par. pw. św. Jakuba wraz z obronnym murem i kaplicą-kostnicą	
310.	Krzeczyn Mały	Lubin	Pałac	
311.	Krzyszówek	Kamienna Góra	Kościół fil. pw. św. Wawrzyńca	
312.	Krzewina	Bogatynia	Kościół par. pw. św. Jana Chrzciciela	
313.	Krzydłowice	Grębocice	Kościół fil. pw. św. Marii Magdaleny	
314.	Krzywa	Chojnów	Kościół ewangelicki, ucieczkowy, ob. fil. św. Anny	
315.	Krzyżowice	Kobierzyce	Pałac, ob. Szkoła rolnicza, wraz z parkiem	
316.	Księginice Małe	Sobótka	Kościół fil. pw. MB Różańcowej (d. ewangelicki)	
317.	Kudowa Zdrój - Czerмна	m. Kudowa Zdrój	Kościół par. pw. św. Bartłomieja i kaplica czaszek	
318.	Kunów	Zgorzelec	Pałac	
319.	Kurów Wielki	Gaworzyce	Kościół par. pw. św. Jana Chrzciciela	
320.	Kuźniczysko	Trzebnica	Kościół ewangelicki, ob. opuszczony	
321.	Kwietno	Malczyce	Pałac wraz z parkiem	
322.	Lasów	Pieńsk	Dwór wraz z parkiem	
323.	Lądek Zdrój	Lądek-Zdrój	Zakład przyrodolecznicy "Wojciech"	
324.	Lądek Zdrój	Lądek-Zdrój	Kościół par. pw. Narodzenia NMP	
325.	Lądek Zdrój	Lądek-Zdrój	Kaplica św. Jerzego	
326.	Legnica	m. Legnica	Kościół św. Jacka (d. ewangelicki)	
327.	Legnica	m. Legnica	Dawny kościół i klasztor benedyktynek ob. I Liceum Ogólnokształcące	
328.	Legnica	m. Legnica	Zamek z relikiami palatium i kaplicą zamkową pw. św. Benedykta, następnie Wawrzyńca	
329.	Legnica	m. Legnica	Dom "Pod Przepiórczym Koszem"	
330.	Legnica	m. Legnica	Kramy śledziowe	
331.	Legnica	m. Legnica	Stary Ratusz	
332.	Legnica	m. Legnica	Nowy Ratusz	
333.	Legnica	m. Legnica	Teatr	
334.	Legnica	m. Legnica	Pałac opatów lubiąskich, ob. muzeum	
335.	Legnica	m. Legnica	Mury obronne wraz z wieżami	
336.	Legnica	m. Legnica	Dworzec kolejowy	
337.	Lesica	Międzyzlesie	Kościół fil. pw. św. Marcina	
338.	Leszczyna	Złotoryja	Piece do wytopu miedzi	
339.	Leśna	Leśna	Kościół pom. Chrystusa Króla (d. ewangelicki)	
340.	Lewin Kłodzki	Lewin Kłodzki	Kościół par. św. Michała Archanioła	
341.	Lewin Kłodzki	Lewin Kłodzki	Kamienice przy rynku	

342.	Lewin Kłodzki	Lewin Kłodzki	Most kolejowy	obiekt nie jest wpisany do rejestru zabytków
343.	Lipa	Bolków	Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła	
344.	Lubań	m. Lubań	Kościół ewangelicki Marii Panny	
345.	Lubań	m. Lubań	Ratusz	
346.	Lubań	m. Lubań	Wieża Kramarska	
347.	Lubań	m. Lubań	Dom Solny	
348.	Lubań	m. Lubań	Mury miejskie	
349.	Lubawka	Lubawka	Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP	
350.	Lubawka	Lubawka	Kościół fil. pw. 14 Wspomożycieli w Ulanowicach i rezydencja letnia cystersów z Krzeszowa	
351.	Lubawka	Lubawka	Dworzec kolejowy	
352.	Lubiechowa	Świerzawa	Kościół fil. pw. św. Piotra i Pawła	
353.	Lubin	m. Lubin	Kościół par. pw. NMP, ob. MB Częstochowskiej	
354.	Lubin	m. Lubin	Kaplica zamku książęcego	
355.	Lubin	m. Lubin	Kościół w Starym Lubinie	
356.	Lubin	m. Lubin	Kościół fil. św. Marii Dominiki Mazzarelo	
357.	Lubin	m. Lubin	Mury miasta z wieżą bramy Głogowskiej	
358.	Lubków	Warta Bolesławiecka	Dwór	
359.	Lubnów	Oborniki Śląskie	Kościół fil. pw. Trójcy Świętej	
360.	Luboradz	Mściwojów	Kościół fil. pw. Zaślubin NMP	
361.	Luboradz	Mściwojów	Pałac Nostitzów z salą antenatów	
362.	Lutynia	Miękinia	Kościół par. św. Józefa	
363.	Lwówek Śląski	Lwówek Śląski	Kościół franciszkanów, ob. par. pw. św. Piotra i Pawła	
364.	Lwówek Śląski	Lwówek Śląski	Mury obronne miasta z wieżami bram Bolesławieckiej i Lubańskiej	
365.	Lwówek Śląski	Lwówek Śląski	Kaplica pw. Krzyża Świętego	
366.	Lwówek Śląski	Lwówek Śląski	Zespół ław obuwniczych i chlebowych	
367.	Lwówek Śląski	Lwówek Śląski	Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP	
368.	Łagów	Zgorzelec	Kościół fil. pw. św. Antoniego Padewskiego	
369.	Łomnica	Mysłakowice	Kościół par. Niepokalanego Poczęcia NMP	
370.	Łomnica	Zgorzelec	Pałac wraz z parkiem	
371.	Łozina	Długołęka	Kościół par. Wniebowzięcia NMP	
372.	Łozina	Długołęka	Kościół pom. MB Bolesnej	
373.	Maciejowiec	Lubomierz	Dwór	
374.	Makowice	Świdnica	Kościół par. pw. Św. Katarzyny	
375.	Małczyce	Małczyce	Kościół ewangelicki, ob. prawosławny pw. Zwiastowania NMP	
376.	Mała Kamienica	Stara Kamienica	Kościół fil. pw. św. Barbary	
377.	Małkowice	Kąty Wrocławskie	Kościół par. pw. Trójcy Świętej	
378.	Marciszów	Marciszów	Kościół pom. św. Katarzyny	

379.	Mąkolno	Złoty Stok	Kościół fil. pw. św. Marii Magdaleny	
380.	Miechowice Oławskie	Wiązów	Dwór	
381.	Mierzyce	Wądroże Wielkie	Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP	
382.	Mierzyce	Wądroże Wielkie	Pałac	
383.	Mieroszów	Mieroszów	Kościół par. pw. św. Michała Archanioła	
384.	Międzybórz	Międzybórz	Kościół ewangelicki im. Krzyża Świętego	
385.	Międzygórze	Bystrzyca Kłodzka	Kościół par. pw. św. Józefa	
386.	Międzygórze	Bystrzyca Kłodzka	Kościół pielgrzymkowy MB Śnieżnej	
387.	Międzylesie	Międzylesie	Zamek	
388.	Międzylesie	Międzylesie	Kościół par. pw. Bożego Ciała	
389.	Milin	Mietków	Kościół fil. św. Michała Archanioła	
390.	Miłków	Podgórzyn	Kościół par. św. Jadwigi	
391.	Miłków	Podgórzyn	Pałac wraz z parkiem	
392.	Miłoradzice	Lubin	Kościół par. pw. Trójcy Świętej	
393.	Miostawice	Sobótka	Pałac wraz z parkiem i spichlerzem	
394.	Mirsk	Mirsk	Kościół par. pw. Zwiastowania NMP wraz z kaplicami cmentarnymi	
395.	Mirsk	Mirsk	Ratusz	
396.	Miszkowice	Lubawka	Kościół par. pw. Wszystkich Świętych	
397.	Miszkowice	Lubawka	Karczma Książęca	
398.	Mniszków	Janowice Wielkie	Dwór Geierów	
399.	Modliszów	Świdnica	Kościół fil. pw. Św. Bartłomieja	
400.	Mojęcice	Wołów	Kościół fil. pw. MB Różańcowej (d. ewangelicki)	
401.	Mojęcice	Wołów	Dwór	
402.	Mokrzyszów	Świdnica	Kościół par. pw. św. Jadwigi	
403.	Morawa	Strzegom	Pałac wraz z parkiem	
404.	Mościsko	Dzierżoniów	Kościół par. pw. św. Jana Chrzciciela	
405.	Mysłakowice	Mysłakowice	Kolonia domów tyrolskich oraz willa Ch. Rothera	
406.	Mysłakowice	Mysłakowice	Zespół przędzalni	
407.	Naroczyce	Rudna	Pałac wraz z parkiem	
408.	Nawojów Łużycki	Lubań	Dwór, ob. częściowo kościół	
409.	Niedzwiedzica	Walim	Kościół par. św. Mikołaja	
410.	Niedzwiedzice	Chojnów	Kościół par. pw. św. Antoniego Padewskiego	
411.	Nielubia	Żukowice	Kościół fil. pw. św. Michała Archanioła	
412.	Niemcza	Niemcza	Miasto, z zabudową mieszczańską, relikdami zamku i murami obronnymi	
413.	Niemil	Oława	Kościół par. pw. Św. Katarzyny	
414.	Niemojów	Międzylesie	Kościół fil. pw. Wniebowzięcia NMP	
415.	Niemojów	Międzylesie	Dwór sędziowski (ruina)	
416.	Nieszkowice	Strzelin	Kościół fil. św. Jana Kantego	
417.	Nieszkowice	Strzelin	Dwór (ruina)	

418.	Niwnice	Lwówek Śląski	Kościół fil. pw. św. Jadwigi	
419.	Niwnice	Lwówek Śląski	Dwór (ruina)	
420.	Niwnice	Lwówek Śląski	Pałac (Nowy Łąd) wraz z parkiem	
421.	Nowa	Bolesławiec	Kościół fil. pw. MB Bolesnej	
422.	Nowa Bystrzyca	Bystrzyca Kłodzka	Kościół fil. pw. Wniebowzięcia NMP (d. Trójcy Świętej)	
423.	Nowa Ruda	m. Nowa Ruda	Kościół par. pw. św. Mikołaja	
424.	Nowa Ruda	m. Nowa Ruda	Zamek, ul. Piłsudskiego 2 (Stillfriedów)	
425.	Nowa Ruda	m. Nowa Ruda	Ratusz z zabudową pierzei rynkowych	
426.	Nowa Ruda	m. Nowa Ruda	Zespół kopalni węgla	
427.	Nowa Wieś	Międzylesie	Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP	
428.	Nowa Wieś Grodziska	Pielgrzymka	Kościół ewangelicki, uciezkowy, ob. par. pw. MB Anielskiej	
429.	Nowogrodziec	Nowogrodziec	Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła	
430.	Nowogrodziec	Nowogrodziec	Klasztor magdalenek (ruina)	
431.	Nowy Kościół	Świerzawa	Kościół pw. NMP - ruina (wraz z murem i bramą cmentarza)	
432.	Ocice	Bolesławiec	Kościół par. pw. Narodzenia NMP	
433.	Ocice	Bolesławiec	Kościół ewangelicki	
434.	Ocice	Bolesławiec	Pałac	
435.	Okrzeszyn	Lubawka	Kościół fil. pw. Narodzenia NMP	
436.	Okrzeszyn	Lubawka	Kościół cmentarny pw. Michała Archanioła	
437.	Oleśnica	m. Oleśnica	Mury obronne miasta z Bramą Wrocławską	
438.	Olszany	Strzegom	Kościół par. pw. Trójcy Świętej	
439.	Olszyna	Olszyna	Kościół pom. Podwyższenia Krzyża Świętego	
440.	Olszyniec	Walim	Kościół fil. pw. św. Anny	
441.	Oława	m. Oława	Kościół pom. MB Pocieszenia (d. fara)	
442.	Oława	m. Oława	Zamek książęcy	
443.	Oława	m. Oława	Ratusz	
444.	Ołdrzychowice Kłodzkie	Kłodzko	Kościół par. św. Jana Chrzciciela wraz z mauzoleum rodziny v. Magnis	
445.	Ołdrzychowice Kłodzkie	Kłodzko	Pałac	
446.	Opawa	Lubawka	Kościół fil. św. Jadwigi	
447.	Osetno	Góra	Kościół par. św. Michała Archanioła	
448.	Osetno	Góra	Pałac (ruina)	
449.	Osiek	Oława	Kościół par. pw. św. Marii Magdaleny	
450.	Owiesno	Dzierżoniów	Kościół fil. pw. Trójcy Świętej	
451.	Owiesno	Dzierżoniów	Zamek (ruina)	
452.	Ozorowice	Wisznia Mała	Kościół fil. św. Jana Chrzciciela	
453.	Panków	Świdnica	Dwór (ruina)	
454.	Parszowice	Ścinawa	Kościół fil. pw. Św. Rodziny	
455.	Pastuchów	Jaworzyna Śląska	Kościół par. pw. św. Barbary	
456.	Pastuchów	Jaworzyna Śląska	Dwór, pierwotnie wieża mieszkalna	

457.	Pawłowice Wielkie	Wądroże Wielkie	Dwór	
458.	Pawłów Trzebnicki	Prusice	Kościół ewangelicki, ob. fil. pw. św. Piotra i Pawła	
459.	Pęcznica	Kąty Wrocławskie	Kościół fil. pw. św. Mikołaja	
460.	Pęczyn	Wołów	Kościół ewangelicki, ob. fil. św. Teresy od Dzieciątka Jezus	
461.	Piechowice - Pakoszów	m. Piechowice	Pałac burmistrza Gottfrieda	
462.	Piechowice - Piastów	m. Piechowice	Kościół fil. pw. Bożego Ciała	
463.	Pielgrzymka	Pielgrzymka	Kościół par. pw. św. Jana Nepomucena wraz z plebanią	
464.	Pieszyce	Pieszyce	Pałac i park	
465.	Piotrkowice	Prusice	Pałac wraz z parkiem i mauzoleum	
466.	Piotrowice Świdnickie	Jaworzyna Śląska	Dwór	
467.	Pisarzowice	Kamienna Góra	Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP	
468.	Piszkowice	Kłodzko	Kościół św. Jana Chrzciciela	
469.	Piszkowice	Kłodzko	Pałac wraz z parkiem	
470.	Platerówka	Platerówka	Kościół par. pw. Niepokalanego Serca NMP	
471.	Platerówka	Platerówka	Dwór	
472.	Płakowice - obecnie cz. Lwówka Śl.	Lwówek Śląski	Dwór	
473.	Płonica	Złoty Stok	Kościół fil. pw. św. Mikołaja	
474.	Płonina	Bolków	Zamek Niesytno - ruina	
475.	Płonina	Bolków	Pałac	
476.	Płóczki Górne	Lwówek Śląski	Kościół fil. pw. św. Bartłomieja	
477.	Pobiedna	Leśna	Pałac wraz z parkiem	
478.	Podgórzyn	Podgórzyn	Kościół par. pw. Trójcy Świętej	
479.	Podgórzyn	Podgórzyn	Kościół pom. MB Częstochowskiej (d. ewangelicki)	
480.	Podzamek	Kłodzko	Pałac	
481.	Pogorzelska	Chocianów	Kościół ewangelicki, graniczny, ob. par. pw. św. Jacka	
482.	Pogwizdów	Paszowice	Kościół cmentarny p.w. Podwyższenia Krzyża Św.	
483.	Polkowice	Polkowice	Kościół par. pw. św. Michała Archanioła	
484.	Pomocne	Męcinka	Kościół par. pw. św. Marcina	
485.	Powidzko	Żmigród	Kościół par. pw. św. Jana Chrzciciela	
486.	Pożarzysto	Żarów	Kościół par. pw. św. Józefa	
487.	Proboszczów	Pielgrzymka	Kościół fil. pw. Trójcy Świętej (d. ewangelicki, ucieczkowy)	
488.	Prochowice	Prochowice	Kościół pom. pw. św. Andrzeja	
489.	Proszków	Środa Śląska	Kościół par. pw. św. Anny	
490.	Prusice	Prusice	Kościół par. pw. św. Jakuba	
491.	Prusice	Prusice	Kościół pom. pw. św. Józefa	
492.	Prusice	Prusice	Ratusz	
493.	Prusice	Prusice	Kościół par. pw. św. Jadwigi	
494.	Prusy	Kondratowice	Kościół par. pw. św. Wawrzyńca	

495.	Przemków	Przemków	Cerkiew prawosławna św. Michała Archanioła	
496.	Przerzeczyn-Zdrój	Niemcza	Kościół par. pw. Najświętszej Marii Panny	
497.	Psary	Oława	Kościół par. pw. Narodzenia NMP wraz z kaplicą grobową	
498.	Pszemno	Świdnica	Kościół par. pw. św. Mikołaja	
499.	Pyszczyń	Żarów	Pałac wraz z teatrem i parkiem	
500.	Raciborowice Górne	Warta Bolesławiecka	Kościół par. pw. św. Michała Archanioła	
501.	Radków	Radków	Kościół par. pw. św. Doroty	
502.	Radków	Radków	Ratusz	
503.	Radochów	Lądek-Zdrój	Dwór	
504.	Radomierz	Janowice Wielkie	Kościół Przemienienia Pańskiego (d. ewangelicki)	
505.	Radziądz	Żmigród	Kościół par. pw. św. Karola Boromeusza	
506.	Rakowice Wielkie	Lwówek Śląski	Wieża mieszkalna	
507.	Raszów	Kamienna Góra	Kościół fil. pw. Niepokalanego Poczęcia NMP	
508.	Ratno Dolne	Radków	Zamek wraz z parkiem	
509.	Rogów Sobócki	Sobótka	Kościół par. pw. św. Jana Chrzciciela	
510.	Rokitnica	Złotoryja	Kościół fil. pw. św. Michała Archanioła (d. św. Bartłomieja)	
511.	Rosochata	Kunice	Kościół fil. pw. Wniebowzięcia NMP	
512.	Rościszewice	Oborniki Śląskie	Kościół par. pw. Podwyższenia Krzyża Świętego	
513.	Roztocznik	Dzierżoniów	Kościół par. pw. św. Józefa	
514.	Roztocznik	Dzierżoniów	Pałac z parkiem	
515.	Roztoka	Dobromierz	Pałac i park oraz budowle parkowe	
516.	Roztoki	Międzylesie	Kościół par. pw. św. Marcina	
517.	Różanka	Międzylesie	Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP	
518.	Rudna	Rudna	Kościół par. pw. św. Katarzyny ob.. Prawosławny Podwyższenia Krzyża Świętego	
519.	Rudnica	Stoszowice	Kościół par. pw. św. Michała Archanioła	
520.	Rusko	Strzegom	Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła	
521.	Rybnica	Stara Kamienica	Kościół par. pw. św. Katarzyny	
522.	Rząsiny	Gryfów Śląski	Kościół pw. Zwiastowania NMP (ruina)	
523.	Rząsiny	Gryfów Śląski	Kościół pw. MB Ostrobramskiej (d. ewangelicki)	
524.	Rząsiny	Gryfów Śląski	Pałac	
525.	Rząśnik	Świerzawa	Kościół fil. pw. Trójcy Świętej	
526.	Rząśnik	Świerzawa	Pałac (ruina)	
527.	Sadków	Kąty Wrocławskie	Pałac	
528.	Sady Dolne	Bolków	Kościół par. pw. św. Mikołaja	
529.	Samotwór	Kąty Wrocławskie	Pałac wraz z parkiem	
530.	Sędziszowa	Świerzawa	Zamek (wieża mieszkalna i dwór)	
531.	Siedlce	Lubin	Kościół par. pw. Michała Archanioła	
532.	Siedlęcín	Jeżów Sudecki	Kościół par. pw. św. Mikołaja	
533.	Siedlimowice	Marcinowice	Młyn	

534.	Sieniawka	Łagiewniki	Dwór jezuitów	
535.	Sieroszów	Ząbkowice Śląskie	Kościół fil. pw. Michała Archanioła	
536.	Sieroszów	Ząbkowice Śląskie	Pałac (ruina w odbudowie)	
537.	Sierpnica	Głuszycza	Kościół par. pw. MB Śnieżnej	
538.	Skała	Lwówek Śląski	Pałac (ruina) wraz z parkiem	
539.	Skałka	Kąty Wrocławskie	Kościół fil. pw. św. Marii Magdaleny	
540.	Skrzynka	Łądek-Zdrój	Kościół fil. pw. św. Bartłomieja	
541.	Sławnikowice	Zgorzelec	Kościół fil. pw. Wniebowzięcia NMP	
542.	Słup	Męcinka	Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP wraz z gotycką kostnicą	
543.	Sobocisko	Oława	Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP	
544.	Sobótka	Sobótka	Kościół par. pw. św. Jakuba	
545.	Sobótka	Sobótka	Kościół pom. pw. św. Anny	
546.	Sobótka	Sobótka	Szpital (ob. Muzeum Ślązańskie)	
547.	Sobótka - Górka	Sobótka	Klasztor augustianów, następnie pałac	
548.	Sokolniki	Łagiewniki	Pałac	
549.	Sokołowice	Świerzawa	Pałac Górny	
550.	Sosnówka	Podgórzyn	Kościół par. pw. MB Ostrobramskiej (d. ewangelicki)	
551.	Sosnówka	Podgórzyn	Kościół fil. pw. św. Marcina	
552.	Sońnica	Kąty Wrocławskie	Kościół par. pw. Podwyższenia Krzyża Świętego	
553.	Srebrna Góra	Stoszowice	Kościół fil. pw. św. Piotra i Pawła	
554.	Stanowice	Strzegom	Kościół fil. pw. Najświętszego Serca PJ	
555.	Stara Białka	Lubawka	Kościół fil. pw. św. Mateusza	
556.	Stara Góra	Góra	Kościół fil. pw. św. Jakuba Apostoła	
557.	Stara Kamienica	Stara Kamienica	Kościół par. pw. Ścięcia św. Jana Chrzciciela	
558.	Stara Kamienica	Stara Kamienica	Dwór (ruina)	
559.	Stara Kraśnica	Świerzawa	Dwór (ruina)	
560.	Stara Łomnica	Bystrzyca Kłodzka	Kościół par. pw. św. Małgorzaty	
561.	Stara Łomnica	Bystrzyca Kłodzka	Dwór Środkowy i wieża mieszkalna (ruina)	
562.	Stare Bogaczowice	Stare Bogaczowice	Kościół par. pw. Józefa Oblubieńca i prepozytura cystersów	
563.	Stare Bogaczowice	Stare Bogaczowice	Kaplica pw. św. Anny	
564.	Stare Jaroszowice	Bolesławiec	Kościół fil. pw. Niepokalanego Poczęcia NMP	
565.	Starków	Kłodzko	Kościół par. pw. św. Mikołaja	
566.	Stary Henryków	Ciepłowody	Kościół fil. pw. św. Marcina	
567.	Stary Wielisław	Kłodzko	Kościół par. pw. św. Katarzyny wraz z cmentarzem otoczonym murem obronnym	
568.	Stary Zamek - Kwieciszów	Sobótka	Kościół par. pw. św. Stanisława BM	
569.	Stępin	Długołęka	Kościół fil. pw. Narodzenia NMP	
570.	Stolec	Ząbkowice Śląskie	Kościół par. pw. NMP i św. Zuzanny	
571.	Stoszowice	Stoszowice	Kościół par. pw. św. Barbary	
572.	Stoszowice	Stoszowice	Pałac	

573.	Stronia	Bierutów	Kościół fil. pw. Narodzenia NMP	
574.	Stronie Śląskie	Stronie Śląskie	Kościół par. pw. św. Materna i MB Królowej Polski	
575.	Struga	Stare Bogaczowice	Kościół pw. MB Bolesnej	
576.	Struga	Stare Bogaczowice	Pałac	
577.	Strzegom	Strzegom	Kaplica - basteja św. Antoniego	
578.	Strzegom	Strzegom	Mury miejskie i baszta Dziobowa	
579.	Strzelce Świdnickie	Marcinowice	Kościół par. pw. Wszystkich Świętych	
580.	Strzelin	Strzelin	Kościół pw. św. Gotarda	
581.	Strzelin	Strzelin	Kościół par. pw. Podwyższenia Krzyża Świętego	
582.	Strzelin	Strzelin	Dom książąt brzeskich	
583.	Strzeszów	Wisznia Mała	Kościół par. pw. Podwyższenia Krzyża Świętego	
584.	Strzeszów	Wisznia Mała	Pałac	
585.	Studnica	Miłkowice	Kościół fil. pw. MB Ostrobramskiej i św. Kazimierza (d. ewangelicki)	
586.	Studniska Dolne	Sulików	Kościół par. pw. św. Anny	
587.	Sulików	Sulików	Kościół par. pw. Podwyższenia Krzyża Świętego (d. św. Jadwigi)	
588.	Sulików	Sulików	Dworzec kolejowy	
589.	Sułów	Milicz	Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła	
590.	Sułów	Milicz	Kościół ewangelicki, ob. pom. pw. MB Częstochowskiej	
591.	Sułów	Milicz	Pałac wraz z parkiem	
592.	Syców	Syców	Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła	
593.	Syców	Syców	Kościół ewangelicki im. Apostołów Jana i Piotra	
594.	Szalejów Dolny	Kłodzko	Kościół par. pw. św. Szymona i Judy Tadeusza	
595.	Szalejów Dolny	Kłodzko	Kaplice pielgrzymkowe św. Anny i Marii Magdaleny	
596.	Szalejów Górny	Kłodzko	Kościół par. św. Jerzego	
597.	Szarocin	Kamienna Góra	Pałac wraz z parkiem	
598.	Szczepanów	Środa Śląska	Kościół par. pw. św. Szczepana	
599.	Szczepanów	Środa Śląska	Pałac	
600.	Szczepów	Żukowice	Pałac wraz z oficynami i parkiem	
601.	Szczodre	Długołęka	Park z reliktem pałacu	
602.	Szczytna	Szczytna	Kościół par. pw. św. Jana Chrzciciela	
603.	Szczytna	Szczytna	Zamek Leśna	
604.	Szewce	Wisznia Mała	Kościół par. pw. św. Anny	
605.	Szklary Górne	Lubin	Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła	
606.	Szklary Górne	Lubin	Pałac	
607.	Szymocin	Grębocice	Kościół fil. Podwyższenia Krzyża Świętego	
608.	Ścinawa	Ścinawa	Kościół par. pw. Podwyższenia Krzyża Świętego (d. ewangelicki św. Jana)	
609.	Ścinawka Górna - Sarny	Radków	Dwór Sarny (Scharfeneck) z kaplicą dworską pw. św. Jana Nepomucena	
610.	Ścinawka Górna - Sarny	Radków	Pałac letni wraz z parkiem	
611.	Ścinawka Średnia	Radków	Kościół par. pw. św. Marii Magdaleny	

612.	Śleża	Kobierzyce	Dwór (zamek Topacz)	
613.	Śliwice	Długotęka	Pałac	
614.	Środa Śląska	Środa Śląska	Kościół par. pw. św. Andrzeja	
615.	Środa Śląska	Środa Śląska	Kościół pom. Narodzenia NMP (Probostwo)	
616.	Środa Śląska	Środa Śląska	Kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego (pofranciszkański)	
617.	Środa Śląska	Środa Śląska	Ratusz, ob. Muzeum Regionalne	
618.	Środa Śląska	Środa Śląska	Mury miejskie	
619.	Świdnica	m. Świdnica	Miasto - zabudowa starego miasta	
620.	Świdnica	m. Świdnica	Ratusz	
621.	Świdnica	m. Świdnica	Dwór opatów krzeszowskich (biblioteka)	
622.	Świebodzice	m. Świebodzice	Kościół par. pw. św. Mikołaja	
623.	Świebodzice	m. Świebodzice	Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła (d. ewangelicki)	
624.	Świebodzice	m. Świebodzice	Ratusz	
625.	Świebodzice	m. Świebodzice	Mury miejskie	
626.	Świebodzice - Ciernie	m. Świebodzice	Kościół par. pw. św. Franciszka z Asyżu	
627.	Świecie	Leśna	Kościół fil. pw. Serca Pana Jezusa	
628.	Świecie	Leśna	Zamek (ruina)	
629.	Świerki	Nowa Ruda	Kościół par. pw. św. Mikołaja	
630.	Świerzawa	Świerzawa	Kościół cmentarny pw. św. Jan i Katarzyny	
631.	Świerzawa	Świerzawa	Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP	
632.	Tłumaczów	Radków	Kościół fil. pw. św. Piotra i Pawła	
633.	Tomaszów Bolesławiecki	Warta Bolesławiecka	Kościół pom. św. Antoniego (d. ewangelicki)	
634.	Święta Katarzyna	Święta Katarzyna	Kościół par. pw. św. Katarzyny	
635.	Trójca	Zgorzelec	Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła	
636.	Trzebicko	Cieszków	Kościół par. pw. św. Macieja	
637.	Trzebieszowice	Lądek-Zdrój	Pałac z parkiem	
638.	Trzmielów	Chocianów	Kościół ewangelicki, graniczny, ob. fil. pw. MB Różańcowej	
639.	Turów	Żórawina	Kościół par. pw. Narodzenia NMP	
640.	Tuszyn	Dzierżoniów	Dwór (ob. szkoła)	
641.	Twardocice	Pielgrzymka	Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła - misja jezuicka	
642.	Twardocice	Pielgrzymka	Kościół ewangelicki, ruina.	
643.	Twardogóra	Twardogóra	Kościół par. MB Wspomożenia Wiernych (d. ewangelicki)	
644.	Twardogóra	Twardogóra	Kościół ewangelicki (ob. sala koncertowa)	
645.	Twardogóra	Twardogóra	Pałac	
646.	Tymowa	Ścinawa	Kościół pw. Matki Boskiej Bolesnej (drewniany)	
647.	Tymowa	Ścinawa	Kościół ewangelicki, ob. pom. MB Królowej Świata	
648.	Tyniec Mały	Kobierzyce	Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP	
649.	Tyniec Wielki	Kobierzyce	Kościół par. pw. Michała Archanioła	
650.	Uciechów	Dzierżoniów	Kościół fil. pw. św. Bartłomieja	

651.	Ulesie	Miłkowice	Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP	
652.	Uniemyśl	Lubawka	Kościół pw. św. Mateusza (ruina)	
653.	Uniemyśl	Lubawka	Karczma sądowa	
654.	Uraz	Oborniki Śląskie	Kościół par. pw. św. Michała Archanioła	
655.	Uraz	Oborniki Śląskie	Zamek (ruina)	
656.	Walim	Walim	Kościół par. pw. św. Barbary	
657.	Wałbrzych	m. Wałbrzych	Kościół par. pw. Aniołów Stróżów	
658.	Wałbrzych	m. Wałbrzych	Dom towarowy Schocken	
659.	Wałbrzych	m. Wałbrzych	Budynek Górniczego Domu Kultury	
660.	Wałbrzych	m. Wałbrzych	Dwór Czettritzów	
661.	Warmątowice Sienkiewiczowskie	Krotoszyce	Pałac	
662.	Warta Bolesławiecka	Warta Bolesławiecka	Kościół par. pw. Narodzenia NMP	
663.	Warta Bolesławiecka	Warta Bolesławiecka	Dwór	
664.	Wąsosz	Wąsosz	Kościół pom. pw. Niepokalanego Poczęcia NMP	
665.	Wąsosz	Wąsosz	Zamek książęcy	
666.	Węgry	Żórawina	Kościół par. pw. św. Jadwigi	
667.	Wiadrów	Paszowice	Kościół fil. pw. Podwyższenia Krzyża Świętego	
668.	Wiadrów	Paszowice	Pałac	
669.	Wiązów	Wiązów	Kościół par. pw. św. Mikołaja	
670.	Wielka Lipa	Oborniki Śląskie	Pałac	
671.	Wierzbice	Kobierzyce	Kościół par. pw. Bożego Ciała	
672.	Wierzbice	Kobierzyce	Pałac	
673.	Wierzbna	Żarów	Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP	
674.	Wierzchowice	Krośnice	Kościół ewangelicki, ob. par. Narodzenia NMP	
675.	Wilczków	Malczyce	Kościół par. pw. MB Różańcowej	
676.	Wilczków	Żórawina	Kościół fil. pw. Wniebowzięcia NMP	
677.	Wilkanów	Bystrzyca Kłodzka	Kościół par. pw. św. Jerzego	
678.	Wilków Wielki	Niemcza	Dwór	
679.	Wilkszyn	Miękinia	Kościół par. pw. św. Wawrzyńca	
680.	Wińsko	Wińsko	Kościół pom. Trójcy Świętej	
681.	Wisznia Mała	Wisznia Mała	Pałac wraz z parkiem	
682.	Witostowice	Żiębice	Zamek	
683.	Witoszów Dolny	Świdnica	Kościół par. pw. Nawiedzenia Pańskiego	
684.	Włodzice Wielkie	Lwówek Śląski	Kościół par. pw. św. Michała Archanioła	
685.	Wojanów	Mysłakowice	Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP	
686.	Wojbórz	Kłodzko	Kościół par. pw. św. Jerzego	
687.	Wojciechów	Lubomierz	Kościół par. pw. św. Bartłomieja	
688.	Wojcieszyce	Stara Kamienica	Kościół par. pw. św. Barbary	

689.	Wojnowice	Środa Śląska	Zamek	
690.	Wolibórz	Nowa Ruda	Kościół fil. pw. św. Jakuba	
691.	Wołów	Wołów	Kościół par. pw. św. Karola Boromeusza	
692.	Wołów	Wołów	Kościół pom. pw. św. Wawrzyńca	
693.	Wołów	Wołów	Zamek	
694.	Wołów	Wołów	Ratusz	
695.	Wrocław	m. Wrocław	Kościół św. Elżbiety, ul. Grabiszyńska	
696.	Wrocław	m. Wrocław	Kościół św. Henryka, ul. Gliniana	
697.	Wrocław	m. Wrocław	Kościół św. Jana ob. św. Augustyna, ul. Sudecka	
698.	Wrocław	m. Wrocław	Kościół św. Karola Boromeusza	
699.	Wrocław	m. Wrocław	Kościół par. pw. św. Michała Archanioła na Ołbinie	
700.	Wrocław	m. Wrocław	Kościół ewangelicki, ob. par. pw. św. Anny (Pracze odrzańskie)	
701.	Wrocław	m. Wrocław	Kościół św. Maurycego	
702.	Wrocław	m. Wrocław	Kościół św. Łazarza	
703.	Wrocław	m. Wrocław	Kościół Trójcy Świętej i klasztor bonifratrów	
704.	Wrocław	m. Wrocław	Kościół pom. św. Jadwigi (Jerzmanów)	
705.	Wrocław	m. Wrocław	Kościół par. Wniebowzięcia NMP na Ołtaszynie	
706.	Wrocław	m. Wrocław	Kaplica NMP na Osobowicach	
707.	Wrocław	m. Wrocław	Kościół par. św. Anny (Pracze Widawskie)	
708.	Wrocław	m. Wrocław	Kościół par. św. Jakuba i Krzysztofa (Psie Pole)	
709.	Wrocław	m. Wrocław	Kościół św. Jacka (d. ewangelicki) (Swojczyce)	
710.	Wrocław	m. Wrocław	Kościół św. Wawrzyńca (Żerniki)	
711.	Wrocław	m. Wrocław	Kościół par. św. Jadwigi w Leśnicy	
712.	Wrocław	m. Wrocław	Zamek wraz z parkiem w Leśnicy	
713.	Wrocław	m. Wrocław	Letni pałac biskupi, ob. Muzeum Etnograficzne	
714.	Wrocław	m. Wrocław	Pałac Kornów w Pawłowicach	
715.	Wrocław	m. Wrocław	Budynek Sejmu Śląskiego	
716.	Wrocław	m. Wrocław	Nowa Rejencja ob. Dolnośląski Urząd Wojewódzki	
717.	Wrocław	m. Wrocław	Krajowy Urząd Skarbowy, ob. ZUS, ul. Pretficza	
718.	Wrocław	m. Wrocław	Sąd i więzienie, Podwale, ul. Sądowa	
719.	Wrocław	m. Wrocław	Prezydium Policji, Podwale	
720.	Wrocław	m. Wrocław	Koszary kirasjerów, Podwale	
721.	Wrocław	m. Wrocław	Generalna Komendantura, ob. dowództwo, ul. Gajowicka, Pretficza	
722.	Wrocław	m. Wrocław	Poczta czekowa, ob. poczta i muzeum, ul. Krasińskiego	
723.	Wrocław	m. Wrocław	Dyrekcja Kolei, ul. Joannitów	
724.	Wrocław	m. Wrocław	Dom towarowy "Wertheim", ob. "Renoma", ul. Świdnicka	
725.	Wrocław	m. Wrocław	Dworzec Świebodzki	
726.	Wrocław	m. Wrocław	Łaźnia miejska, ul. M. Skłodowskiej-Curie	
727.	Wrocław	m. Wrocław	Zespół klinik Akademii Medycznej (d. Wydział Medyczny Uniwersytetu Wrocławskiego)	

728.	Wrocław	m. Wrocław	Miejski Zakład dla Ubogich i Nieuleczalnie Chorych, Pracze Odrzańskie (PORT)	
729.	Wrocław	m. Wrocław	Budynki Politechniki Wrocławskiej	
730.	Wrocław	m. Wrocław	Budynek Wydziału Architektury Politechniki Wrocławskiej	
731.	Wrocław	m. Wrocław	Dawna Szkoła Rzemieślnicza, pl. Dawida	
732.	Wrocław	m. Wrocław	Wieża ciśnień Na Grobli i budowie systemu wodociągowego	
733.	Wrocław	m. Wrocław	Wieża wodna, ul. Sudecka	
734.	Wrocław	m. Wrocław	schrony przeciwlotnicze	
735.	Wrocław	m. Wrocław	Zespół stadionu olimpijskiego	
736.	Wrocław	m. Wrocław	Zespół ogrodu zoologicznego	
737.	Wrocław	m. Wrocław	Osiedle domów bliźniaczych na Ołtaszynie	
738.	Wrocław	m. Wrocław	Dwór, ul. Wiejska (Oporów)	
739.	Wysoki Kościół	Wisznia Mała	Kościół par. pw. Niepokalanego Serca NMP	
740.	Wyszędice	Wińsko	Kościół fil. pw. św. Michała Archanioła	
741.	Wyszonowice	Wiązów	Dwór	
742.	Zagrodno	Zagrodno	Kościół ewangelicki, ob. par. pw. MB Nieustającej Pomocy	
743.	Zalesie	Bystrzyca Kłodzka	Kościół fil. pw. św. Anny	
744.	Zamienice	Chojnów	Kościół fil. pw. Wniebowzięcia NMP	
745.	Zarzyca	Kondratowice	Kościół fil. pw. św. Andrzeja Boboli	
746.	Ząbkowice Śląskie	Ząbkowice Śląskie	Mury miejskie z basztami i zamkiem książęcym - ruina	
747.	Ząbkowice Śląskie	Ząbkowice Śląskie	Kościół i szpital św. Jerzego ob. cerkiew prawosławna	
748.	Ząbkowice Śląskie	Ząbkowice Śląskie	Kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego (klarysek)	
749.	Ząbkowice Śląskie	Ząbkowice Śląskie	Ratusz	
750.	Zbylutów	Lwówek Śląski	Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP	
751.	Zgorzelec	Zgorzelec	Muzeum ob. Miejski Dom Kultury	
752.	Ziębice	Ziębice	Mury miejskie z basztami	
753.	Złotoryja	m. Złotoryja	Kościół franciszkanów, ob. par. pw. św. Jadwigi	
754.	Złotoryja	m. Złotoryja	Mury miejskie z basztami i wieżą	
755.	Złotoryja	m. Złotoryja	Kamienice renesansowo-barokowe przy rynku	
756.	Złoty Stok	Złoty Stok	Kościół ob. sala gimnastyczna	
757.	Złoty Stok	Złoty Stok	Kopalnia złota	
758.	Zwrócona	Ząbkowice Śląskie	Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła	
759.	Źródła	Miękinia	Kościół fil. pw. Podwyższenia Krzyża Świętego	
760.	Żabin	Niechlów	Kościół par. pw. św. Michała Archanioła	
761.	Żarki Średnie	Pieńsk	Kościół fil. pw. Podwyższenia Krzyża Świętego	
762.	Żelazno	Kłodzko	Kościół par. pw. św. Marcina wraz z murem obronnym	
763.	Żelazno	Kłodzko	Wieża mieszkalna	
764.	Żelazno	Kłodzko	Pałac	
765.	Żeliszów	Bolesławiec	Dawny kościół ewangelicki	
766.	Żeleźnik	Strzelin	Kościół par. pw. MB Szkaplerznej	

767.	Żeleźnik	Strzelin	Pałac wraz z parkiem	
768.	Żelowice	Kondratowice	Kościół fil. pw. Podwyższenia Krzyża Świętego	
769.	Żerkowice	Lwówek Śląski	Kościół fil. pw. MB Różańcowej (d. ewangelicki)	
770.	Żmigród	Żmigród	Kościół par. pw. Trójcy Świętej	
771.	Żmigród	Żmigród	Pałac (ruina) z wieżą obronną i parkiem	
772.	Żółkiewka	Strzegom	Wiatrak typu holenderskiego	
773.	Żukowice	Żukowice	Kościół fil. pw. św. Jadwigi	
774.	województwo	województwo	Górskie linie kolejowe m.in. Kolej Sowiogórska, Stołowogórska, Walimska, Doliny Bobru, Kłodzko-Wałbrzych, Kłodzko-Kudowa-Zdrój,	
775.	Jelenia Góra- Cieplice Długopole-Zdrój Duszniki-Zdrój Kudowa-Zdrój Lądek-Zdrój Międzygórze Polanica-Zdrój Sokołowsko Szczawno-Zdrój Świeradów-Zdrój	m. Jelenia Góra Bystrzyca Kłodzka m. Duszniki-Zdrój m. Kudowa-Zdrój Lądek-Zdrój Bystrzyca Kłodzka Polanica-Zdrój Mieroszów m. Szczawno-Zdrój m. Świeradów-Zdrój	Zespoły zabudowy zdrojowej i rekreacyjnej w Jeleniej Górze-Cieplicach, Długopolu-Zdroju, Dusznikach-Zdroju, Kudowie-Zdroju, Lądku- Zdroju, Międzygórzu, Polanicy-Zdroju, Sokołowsku, Szczawnie-Zdroju, Świeradowie-Zdroju,	

TABELA 7. WYKAZ ZAGROŻONYCH ZABYTKÓW ARCHITEKTURY, BUDOWNICTWA, PARKÓW I CMENTARZY WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW OPRACOWANY PRZEZ DOLNOŚLĄSKIEGO WOJEWÓDZKIEGO KONSERWATORA ZABYTKÓW - STAN NA 31 GRUDNIA 2020 R.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru zabytków	Uwagi
POWIAT BOLESŁAWIECKI				
GINA w. BOLESŁAWIEC				
1.	Kraszowice	pałac nr 40	A/5399/1989 z 12.01.1972	ruina
2.	Kraśnik Dolny	cmentarz ewangelicki	1042/J z 01.08.1990	
3.	Kraśnik Górny	dwór nr 8	1299 z dnia 11.05.1965	
4.	Stare Jaroszowice	kościół poewangelicki pw. św. Trójcy	A/5865 z dn. 14.03.2013	
5.	Stare Jaroszowice	cmentarz poewangelicki	A/5784/1037/J z dn. 19.05.90	
6.	Żeliszów	cmentarz ewangelicki	1036/J z 19.05.1990	
GINA GROMADKA				
7.	Modła	pałac	A/3115/453 z dnia 03.06.1957	ruina
8.	Modła	park pałacowy	A/3116/659/L z dnia 15.06.1983	
GINA NOWOGRODZIEC				
9.	Godzieszów	dom mieszkalno-gospodarczy nr 121	1999 z dnia 23.05.1972	
10.	Godzieszów	zajazd nr 146	A/873/1154/J z dnia 14.04.1994	
11.	Gościszów	zamek	451 z dnia 16.12.1958	ruina
12.	Gościszów	spichrz, zespół zamkowy	A/877/1296 z 11.05.1965	
13.	Gościszów	dwór	A/874/403 z dnia 24.11.1956	ruina
14.	Zebrzydowa	park pałacowy	A/893/1022/J z dnia 27.12.1990	
GINA OSIECZNICA				
15.	Kliczków	dom podskarbiego, obecnie budynek mieszkalno-gospodarczy, nr 7, zespół zamkowy	A/873/1154/J z dnia 14.04.1994	
GINA WARTA BOLESŁAWIECKA				
16.	Iwiny	park pałacowy	A/3109/500/L z 13.05.1977	
17.	Lubków	cmentarz ewangelicki	A/3164/780/L z 28.12.1987	
18.	Lubków	park pałacowy	A/3167/499/L z 13.05.1977	
19.	Lubków	dom mieszkalno- gospodarczy nr 11	A/3168/2002 z dnia 23.05.1972	
20.	Tomaszów Bolesławiecki	pałac nr 151 d	A/3501/527/L z 22.11.1977	
21.	Tomaszów Bolesławiecki	budynek gospodarczy I, zespół pałacowy	A/3501/527/L z 22.11.1977	
22.	Tomaszów Bolesławiecki	budynek gospodarczy II, zespół pałacowy	A/3501/527/L z 22.11.1977	
23.	Tomaszów Bolesławiecki	obora, zespół pałacowy	A/3501/527/L z 22.11.1977	
24.	Tomaszów	park pałacowy	A/3173/516/L z 13.05.1977	

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru zabytków	Uwagi
	Bolesławiecki			
25.	Warta Bolesławiecka	budynek mieszkalny 37	A/3180/1315 z 1965.05.11	ruina
POWIAT DZIERŻONIOWSKI				
GMINA BIELAWA				
26.	Bielawa	grobowiec rodzinny rodziny Franz, cmentarz ul. Żeromskiego	A/3678/691/Wł z 30.03.1978 (dot. cmentarza)	
27.	Bielawa	przepompownia wody, d. Zespół Zakładów Bawełnianych BIELBAW, ul. Hempla	A/3681/1567/Wł z 21.05.1997	
28.	Bielawa	tkalnia XI, zespół jw., J. Hempla 10	A/3695/1602/Wł z 14.01.1998	
29.	Bielawa	tkalnia X, zespół jw., J. Hempla 10 a	A/3696/1603/Wł z 14.01.1998	
30.	Bielawa	budynek stolarni, zespół jw., ul. Hempla	A/3691/1608/Wł z 14.01.1998	
GMINA w. DZIERŻONIÓW				
31.	Dobrocin	pałac, ul. Ogrodowa 11	A/4057/799/Wł z dn. 14.05.1981	
32.	Ostroszowice	pałac	A/4472/1364 z dn. 13.08.1965	ruina
33.	Owiesno	zamek	A/4474/461 z dn. 6.06.1957	ruina
34.	Piława Dolna	pałac, ul. Krótka 2	463 z 06.06.1957	ruina
GMINA ŁAGIEWNIKI				
35.	Ligota Wielka	dwór	A/4401/756 z 27.09.1960	ruina
36.	Przystronie	wiatrak lub baszta w sąsiedztwie nr 26–28 (obok zespołu pałacowego)	A/975/750 z 26.09.1960	ruina
37.	Radzików	dwór nr 34	A/4552/498/W z 03.07.1981	
38.	Słupice	dwór nr 4	A/4696/757 z 27.09.1960	
39.	Janówek	wieża widokowa na Jańskiej Górze	165/A/03 z 30.06.2003	
40.	Sokolniki	stajnia w zespole pałacowo-parkowym	A/4701/525/W z 17.12.1998	ruina
GMINA NIEMCZA				
41.	Niemcza	kamienica, Rynek 20	200/A/03 z 22.08.2003	
42.	Niemcza-Piotrkówek	budynek mieszkalno – gospodarczy w zespole pałacowo-folwarcznym nr 4	12/A/00/1-8 z 31.03.2000	
43.	Niemcza-Piotrkówek	budynek mieszkalno–gospodarczy w zespole pałacowo-folwarcznym nr 4	12/A/00/1-8 z 31.03.2000	
44.	Niemcza-Piotrkówek	wieża ciśnień w zespole pałacowo-folwarcznym nr 4	12/A/00/1-8 z 31.03.2000	
45.	Przerzeczyn-Zdrój	kaplica, ul. Zdrojowa obok nr 24	A/4480/893 z 30.06.1961	
GMINA PIESZYCE				
46.	Pieszycy-Rościszów	dom nr 27	A/4522/925/Wł z 10.01.1983	ruina
POWIAT GŁOGOWSKI				
GMINA w. GŁOGÓW				
47.	Przedmoście	karczma, ul. Szkolna 23	704/396/L z 18.12.1963 r	
48.	Rapocin	kościół pw. św. Wawrzyńca	666/358/L z dnia 18.12.1963	
49.	Rapocin	cmentarz przykościelny	764/L z dnia 28.12.1987	
50.	Serby	stacja kolejowa Serby-Zachód	810/L z dnia 28.12.1987	
GMINA m. GŁOGÓW				
51.	Głogów	fort Gwiaździsty	A/148 z dnia 31.07.2008	

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru zabytków	Uwagi
52.	Głogów	kaplica pw. św. Heleny	48 z dnia 25.11.1949 r., 13/294/L	
GMINA JERZMANOWA				
53.	Łagoszów Mały	dwór, nr 45/2	686/378/L z dnia 18.12.1963	
GMINA PĘCŁAW				
54.	Drogłowice	pałac	387/349/L z dnia 02.04.1963	ruina
GMINA ŻUKOWICE				
55.	Brzeg Głogowski	pałac	154/304/L z dnia 14.03.1961	
56.	Brzeg Głogowski	oficyna pałacowa	154/304/L z dnia 14.03.1961	
57.	Brzeg Głogowski	oficyna pałacowa, południowa	154/304/L z dnia 14.03.1961	
58.	Dankowice	dwór	386/348/L z dnia 2.04.1963	
59.	Kamiona	dwór	391/352/L z dnia 2.04.1963	
60.	Kamiona	cmentarz przykościelny	751/L z dnia 28.12.1987	
61.	Kłoda, przysiółek Słoćwina	dwór, nr 16	2098/440/L z dnia 05.05.1971	
62.	Kromolin, przysiółek Szczepów	pałac	180/330/L z dnia 15.03.1961	
63.	Żukowice	czworak dworski, zespół pałacowo-parkowy nr 139	713/405/L z dnia 18.12.1963	
POWIAT GÓROWSKI				
GMINA GÓRA				
64.	Chróścina	pałac	1168A z 07.05.1990	
65.	Czernina	pałac	493 z 23.--. 1959 r., ręcznie dopisany numer 1287/493/A	ruina
66.	Glinka	pałac	1371 z 13.08.1965; 990A	ruina
67.	Glinka	oficyna I, północna, zespół pałacowy	991/2040 z 25.05.1972	ruina
68.	Glinka	brama wjazdowa, zespół pałacowy	990/1371 z 13.08.1965; numer 990A ręcznie dopisany	
69.	Kłoda Górowska	budynek mieszkalny I, zespół pałacowy, nr 47a	1047 A z 30.03.1988	
70.	Kłoda Górowska	budynek gospodarczy I, zespół pałacowy nr 47	1047 A z 30.03.1988	
71.	Ligota	dom stangreta, zespół pałacowy	1122 A z 27.04.1988	
72.	Szedzic	pałac, nr 12	1130 z 13.10.1988	
73.	Zawieścice	wiatrak	1175/A z 19.12.1990	
GMINA JEMIELNO				
74.	Daszów	pałac nr 39	771 z 05.10.1960; 1288/721A	
75.	Piotrowice Małe	pałac, obok numeru 32	773 z 05.10.1960 r.; 848/773 z 05.10.1960	ruina
76.	Psary	pałac nr 26	1295/2055 z 02.06.1972	ruina
GMINA NIECHLÓW				
77.	Bęcz Wielki	pałac nr 42	1235/A z 9.11.1991	

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru zabytków	Uwagi
78.	Bęcz Wielki	obora, zespół pałacowy nr 42	1235/A z 9.11.1991	
79.	Bęcz Wielki	gorzelnia, zespół pałacowy nr 42	1235/A z 9.11.1991	
80.	Wroniniec	ruiny kościoła	A/1112/815	ruina
81.	Wroniniec	kaplica grobowa rodziny v. Hocke	14.12.1990 r.; A/1120/1174 A	ruina
GINA WĄSOSZ				
82.	Rudna Mała	pałac nr 23	846/2054 z 02.06.1972	
83.	Wąsosz	wodociągowa kolejowa wieża ciśnień, ul. Kolejowa	1416/A z 03.07.1993	
84.	Wiklina	pałac	25.03.1969; 821/1956A	
85.	Wrząca Śląska	wieża ciśnień z garażem w zespole folwarcznym	A/3746/1427 28,06,1993	
POWIAT JAWORSKI				
GINA BOLKÓW				
86.	Bolków	mury miejskie	362 z 25.11.1956 r. oraz A/2640/1075 z 27.02.1964	
87.	Lipa	budynek podzamcza, zespół zamkowy	A/3054/778 z 07.10.1960	ruina
88.	Sady Górne	pałac, nr 116	A/3384/660/J z 03.10.1980	
GINA JAWOR				
89.	Jawor	cmentarz żydowski	A/1906/836/L z dnia 16.02.1990	
GINA MĘCINKA				
90.	Kondratów	pałac	A/2985/760 z 27.09.1960	ruina
91.	Kondratów	park	A/2986/663/L z 27.12.1983	
92.	Piotrowice	pałac	A/3237/780 z 08.10.1960	ruina
GINA MŚCIWOJÓW				
93.	Drzymałowice	pawilon ogrodowy, zespół dworski nr 12	A/2815/788/L z 28.12.1987	
94.	Luboradz	pałac	A/3063/585 z 24.08.1959	
GINA PASZOWICE				
95.	Pogwizdów	kostnica w zespole kościelnym	A/1001/1-3 z 28.03.2007	
96.	Pogwizdów	dwór	A/3520/258 z 23.04.1951	ruina
97.	Wiadrów	kościół ewangelicki	A/2528/1395 z 09.09.1965	
GINA WĄDROŻE WIELKIE				
98.	Pawłowice Wielkie	pałac nr 26	A/3223/262 z 27.04.1951	
99.	Sobolew	pałac nr 14a	A/3355/794/L z 28.12.1987	
POWIAT KAMIENNOGÓRSKI				
GINA w. KAMIENNA GÓRA				
100.	Kochanów	kuźnia, obecnie budynek gospodarczy nr 1	441 z dnia 16.06.1959	
GINA m. KAMIENNA GÓRA				
101.	Kamienna Góra	zamek Grodzitwo, ul. Zamkowa	A/5503/290 z dnia 27.07.1951	ruina
102.	Kamienna Góra	mury miejskie	A/5486/597 z dnia 25.08.1959	
103.	Kamienna Góra	budynek administracyjno- biurowy Zakładu Przemysłu Odzieżowego „Kamodex”,	A/5808/957/J z dnia 06.10.1989	

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru zabytków	Uwagi
		ul. Ludwika Waryńskiego 13		
GINA LUBAWKA				
104.	Chełmsko Śląskie	budynek mieszkalny, d. giełda przędzy, ul. Kamiennogórska 11	1429 z dnia 06.10.1965	ruina
105.	Chełmsko Śląskie	dom mieszkalny, ul. Wodna 28	A/5437/1449 z dnia 18.10.1965	ruina
106.	Lubawka – Ulanowice	stajnia, poopacka rezydencja, ul. Podlesie 22	A/5687/635/J z dnia 26.04.1980	
107.	Miszkowice	kościół ewangelicki	A/5487/590 z dnia 25.08.1959	ruina
108.	Miszkowice	karczma książęca ob. dom mieszkalny nr 132	A/5672/698/J z dnia 07.09.1981	ruina
109.	Okrzeszyn	kościół pw. św. Michała (w dec. kaplica cmentarna)	A/5436/1451 z dnia 22.11.1965	
110.	Opawa	dwór softysi nr 32	16/A/00 z dnia 28.04.2000	ruina
111.	Uniemyśl	kościół fil. pw. św. Mateusza	A/2052/916 z dnia 31.07.1961	ruina
POWIAT M. JELENIA GÓRA				
112.	Jelenia Góra	pałac, ul. Kruszwicka 3	A/5040/933/J z dn. 18.07.88	ruina
113.	Jelenia Góra	ul. Sobieskiego 12	A/5009/766/J z dn. 28.05.82	
114.	Jelenia Góra	zespół pensjonatowo- parkowy, ul. Podgórzyńska 6	A/1008 z dn.16.05.2007	
POWIAT KARKONOSKI				
GINA JEŻÓW SUDECKI				
115.	Dziwiszów	pałac nr 1	A/5670/714/J z 23.12.1981	
116.	Dziwiszów	stajnia koni hodowlanych, zespół pałacowy	A/1023 z 05.10.2007	
117.	Dziwiszów	stodoła z oborą, chlewem i magazynem uprzęży, zespół pałacowy	A/1023 z 05.10.2007	
118.	Dziwiszów	stajnia koni zarodowych, zespół pałacowy	A/1023 z 05.10.2007	
119.	Dziwiszów	dom mieszkalny nr 39, dawna Zajazd	A/5693/618/J z 26.03.1980	
120.	Jeżów Sudecki	karczma – tzw. „Dom Gwarków”, obecnie nieużytkowany, ul. Długa 135	A/5483/602 z 26.08.1959	
GINA KOWARY				
121.	Kowary	budynek spacerowy – leżakownia, zespół szpitala uzdrowskiego, ul. Jeleniogórska 14	A/5625/910/J z 30.03.1988	
122.	Kowary	altana, tzw. pawilon oficerski, ul. Borusiaka	A/5635/880/J z 04.06.1986	ruina
123.	Kowary	budynek mieszkalno-usługowy, ul. Jeleniogórska 10	A/5754/1130/J z dnia 19.03.1993	
124.	Kowary-Wojków	Park, zabytkowe założenie sanatoryjno-parkowe Bukowiec, ul. Sanatoryjna	A/5781/1051/J z dnia 14.09.1990	
GINA MYŚLAKOWICE				
125.	Wojanów	pałac Wojanów – Bobrów	A/5387/485/J z 09.11.1976	ruina
126.	Dąbrowica	pałac nr 48	A/5682/644/J z dnia 04.08.1980	
127.	Myślakowice	budynek mieszkalno-gospodarczy, ul. Czerwony Dworek 13	A/5797/1016/J z 14.03.1990	
128.	Myślakowice	przędzalnia, zespół dawnych zakładów lnianych, ul. Daszyńskiego 16	A/4906/1-6 z dn. '28.02.2011	
GINA PIECHOWICE				
129.	Piechowice	wodociągowa kolejowa wieża ciśnieniowa, ul. Kolejowa	632/1267/J z 05.06.1996	
GINA PODGÓRZYN				
130.	Głębock	karczma sądowa, obecnie dom mieszkalny nr 7	A/764/838/J z 15.06.1984	

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru zabytków	Uwagi
131.	Miłków	cmentarz poewangelicki, ul. Wiejska	A/770/925/J z dnia 29.12.1988	
132.	Staniszów	pałac nr 111	A/783/1175/J z 29.09.1994	
GINA STARA KAMIENICA				
133.	Barcinek	pałac	A/751/661/J z 07.10.1980	ruina
134.	Barcinek	park pałacowy	A/752/708/J z 10.11.1981	
135.	Rybnica	zamek	A/759/961/J z 13.11.1961	ruina
GINA SZKLARSKA PORĘBA				
136.	Szklarska Poręba	cmentarz (w pobliżu kościoła Niepokalanego Serca NMP)	A/2143/868/J z dnia 22.02.1985	
137.	Szklarska Poręba	budynek fabryczny nr 1 Huty Julia, ul. Szosa Czeska	1007 z dnia 10.12.1963	
POWIAT KŁODZKI				
GINA BYSTRZYCA KŁODZKA				
138.	Gorzanów	dwór Raczyn, ul. Polna	217/1072 z 24.02.1964	ruina
139.	Idzików	zamek, Dwór Górny	A/4149/2027 z 25.05.1972	ruina
140.	Idzików	dwór nr 66	220/764 z 30.09.1960	
141.	Międzygórze	kaplica górska (Jaworek)	224/1019/Wł z 14.05.1984	ruina
142.	Nowa Łomnica	chałupa nr 22	A/4432/1084/Wł z 18.01.1985	
143.	Nowy Waliszów	dwa pawilony parkowe, zespół dworski nr 30	463/1338 z dn. 3.08.1965 A/4431/2033 z dn. 25.05.1972	ruina
144.	Stara Łomnica	dwór nr 89	437/752 z 27.09.1960	ruina
145.	Stary Waliszów	dom nr 112	447/740/Wł z 30.04.1980	
146.	Wilkanów	pałac	443/766 z 30.09.1960	ruina
GINA w. KŁODZKO				
147.	Jaszkowa Górna	dwór nr 57	A/4191/656 z dn. 14.03.1960	
148.	Jaszkowa Górna	kuźnia, zespół dworski I folwarczny nr 57-59a-b	17/A/00/1-6 z dn. 5.05.00	
149.	Jaszkowa Górna	owczarnia nast., magazyn zespół dworski I folwarczny nr 57-59a-b	17/A/00/1-6 z dn. 5.05.2000	
150.	Jaszkowa Górna	owczarnia nast., obora zespół dworski I folwarczny nr 57-59a-b	17/A/00/1-6 z dn. 5.05.2000	
151.	Odrzychowice Kłodzkie	dom czeladny, zespół dworski, ul. Polna 4	A/4465/1479/Wł z dn. 27.02.1996	
152.	Odrzychowice Kłodzkie	obora, zespół dworski, ul. Polna 4	A/4466/1480/Wł z dn. 27.02.1996	
153.	Odrzychowice Kłodzkie	oranżeria z domem mieszkalnym, zespół dworski, ul. Polna 4	A/4467/1481/Wł z dn. 27.02.1996	
154.	Odrzychowice Kłodzkie	brama pałacowa, zespół dworski, ul. Polna 4	A/4468/1482/Wł z dn. 27.02.1996	
155.	Odrzychowice Kłodzkie	budynek elektrowni wodnej, zespół budynków przemysłowych zakładów Iniarskich, ul. Fabryczna 1	A/4460/1239/Wł z 19.07.1988	
156.	Odrzychowice Kłodzkie	hala czesalni, zespół budynków przemysłowych zakładów Iniarskich, ul. Fabryczna 1	A/4460/1239/Wł z 19.07.1988	
157.	Odrzychowice Kłodzkie	hala przędzalni, zespół budynków przemysłowych zakładów Iniarskich, ul. Fabryczna 1	A/4460/1239/Wł z 19.07.1988	
158.	Piszkowice	młyn w zespole dworskim, nr 59	A/4506/1431/Wł z dn. 9.03.1995	
159.	Podtynie	dom zarządcy dóbr, zespół folwarczny, nr 4-4b, 4a	A/4508/1472/Wł z dn. 31.01.1996	
160.	Podtynie	dom czeladny, zespół folwarczny, nr 4a	A/4509/1473/Wł z dn. 31.01.1996	

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru zabytków	Uwagi
161.	Podtynie	brama, zespół folwarczny, nr 4-4b, 4a	A/4510/1474/Wł z dn. 31.01.1996	
162.	Starków	dwór nr 20	A/4502/784 z dn. 11.10.1960	
163.	Starków	stajnia, zespół dworski z folwarkiem	20/A/00/1-5 z dn. 24.05.2000	
164.	Starków	wozownia, zespół dworski z folwarkiem	20/A/00/1-5 z dn. 24.05.2000	
165.	Stary Wielisław	dwór nr 10	A/4719/1477/1-10/Wł z 31.01.1996	
166.	Stary Wielisław	oficyna, zespół dworski nr 10	A/4719/1477/1-10/Wł z 31.01.1996	
167.	Stary Wielisław	obora I z częścią mieszkalną, zespół dworski nr 10	A/4719/1477/1-10/Wł z 31.01.1996	
168.	Stary Wielisław	obora II z częścią mieszkalną, zespół dworski nr 10	A/4719/1477/1-10/Wł z 31.01.1996	
169.	Stary Wielisław	spichlerz wschodni, zespół dworski nr 10	A/4719/1477/1-10/Wł z 31.01.1996	
170.	Stary Wielisław	spichlerz zachodni, zespół dworski nr 10	A/4719/1477/1-10/Wł z 31.01.1996	
171.	Stary Wielisław	stajnia z wozownią, zespół dworski nr 10	A/4719/1477/1-10/Wł z 31.01.1996	
172.	Stary Wielisław	taras, zespół dworski nr 10	A/4719/1477/1-10/Wł z 31.01.1996	
173.	Szalejów Dolny	pałac, nr 103	A/4745/645/Wł z 20.12.1976	
174.	Szalejów Górny	pałac nr 72	A/4746/1356/Wł z 26.09.1991	ruina
175.	Wojbórz	dwór nr 210	A/4595/1212/Wł z 31.10.1986	
176.	Żelazno	dworzec kolejowy	A/5235/1485/Wł z 27.12.1960	
177.	Żelazno	oficyna mieszkalna, zespół pałacowo-parkowy nr 63	A/5239/657/Wł z dn. 25.05.1977	
178.	Żelazno	stajnia i spichlerz, zespół pałacowo-parkowy nr 62, 63	A/5239/657/Wł z dn. 25.05.1977	
179.	Żelazno	gołębnik, zespół pałacowo-parkowy nr 62, 63	A/5239/657/Wł z dn. 25.05.1977	
180.	Żelazno	kuźnia, zespół pałacowy, obok domu 62 a	A/5240/1627/Wł z dn. 10.06.1998	
GMINA m. KŁODZKO				
181.	Kłodzko	dom, ul. Czeska 36	A/4380/1065/Wł z 3.12.1984	
182.	Kłodzko	dom, ul. Braci Gierymskich 14	A/4365/1059/Wł z dn. 30.11.1984	
183.	Kłodzko	dom, ul. Matejki 3	A/4370/1052/Wł z dn. 30.11.1984	
184.	Kłodzko	dom, ul. Matejki 11	A/4369/1053/Wł z dn. 30.11.1984	
185.	Kłodzko	browar, ul. Z. Stryjeńskiej 2	11/A/00 z dn. 10.03.2000	
GMINA ŁĄDEK-ZDRÓJ				
186.	Łądek-Zdrój	dom, ul. Kościelna 8	A/4295/1009/Wł z 31.03.1984	
187.	Łądek-Zdrój	dom, ul. Kościelna 10	A/4296/1333 z 3.08.1965	
188.	Orłowiec	dwór nr 4	188/970/Wł z 8.12.1983	ruina
189.	Orłowiec	oficyna nr 5, zespół dworski	189/971/Wł z 8.12.1983	
190.	Radochów	dwór nr 118	182/754 z 27.09.1960	
191.	Trzebieszowice	spichlerz (folwark Frobelfhof)	194/1981 z 22.12.1971	ruina
192.	Trzebieszowice	dwór z murem oporowym, Zespół dworski Scheibenhof	195/1392/Wł z 28.12.1993	ruina
193.	Trzebieszowice	dom mieszkalno-gospodarczy, zespół dworski Scheibenhof	196/1393/a-d/Wł z 28.12.1993	ruina
GMINA LEWIN KŁODZKI				
194.	Jeleniów	pałac nr 59	A/956/327 z 03.11.1956	ruina
195.	Lewin Kłodzki	dom, pl. T. Kościuszki 18, d. nr 27)	A/998/692 z 10.05.1960	ruina

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru zabytków	Uwagi
GMINA MIĘDZYLESIE				
196.	Międzylesie	sukiennice, ul. Wojska Polskiego 4 (zachowana część budynku), ul. Wojska Polskiego 2 (miejsce po rozebranej części budynku)	A/966/333 z 06.11.1956	
197.	Niemojów	zamek (dwór sołecki)	A/4424/765 z dn. 30.09.1960	ruina
198.	Nowa Wieś	dwór	A/4423/755 z dn. 27.09.1960	ruina
199.	Roztoki	dwór nr 16	A/4565/1339 z dn. 3.08.1965	
200.	Roztoki	obora nr 18, w zespole z dworem	A/4565/1339 z dn. 3.08.1965	
201.	Różanka	dom, nr 6 [d. nr 111]	A/4568/2037 z dn. 25.05.1972	
202.	Różanka	dwór, nr 1 [d. nr 114]	A/4567/2034 z dn. 25.05.1972	ruina
GMINA w. NOWA RUDA				
203.	Bożków	pałac nr 89	A/3603/790/Wł z dn. 14.05.1981	
204.	Dzikowiec	dwór nr 80	A/4051/1432/Wł z 09.03.1995	
GMINA RADKÓW				
205.	Radków	kamienica, ul. Kościelna 3	A/4529/1163/Wł z 28.03.1986	
206.	Ratno Dolne	zamek	A/4553/286 z 11.05.1951	ruina
207.	Ścinawka Średnia	teatr, spichlerz, kaplica, zespół pałacowy [prepozytura jezuitów], ul. Wojska Polskiego 13–15b	A/4766/1621/Wł z 20.04.1998	
208.	Wambierzyce	stajnia, zespół hotelowy, Pl. Najświętszej Marii Panny 10	A/4606/1416/A, B/Wł z 25. 10.1994	
GMINA STRONIE ŚLĄSKIE				
209.	Sienna - Janowa Góra	kościół cmentarny pw. Św. Jana Nepomucena	523/1971 z 22.12.1971	
POWIAT LEGNICKI				
GMINA w. CHOJNÓW				
210.	Pątnów	pałac	A/3227/562 z 17.03.1959	ruina
211.	Strupice	mauzoleum rodziny Müllerów w zespole kościoła ewangelickiego	A/2456/1926 z 05.06.1967	
GMINA KROTOSZYCE				
212.	Bielowice	dwór	A/2761/1066/L z 28.12.1998	ruina
GMINA LEGNICKIE POLE				
213.	Taczalin	wiatrak typu koźlak nr 1	A/5243/489/L z 29.12.1976	
GMINA PROCHOWICE				
214.	Szczedrzychowice	park pałacowy	A/3338/454/L z 17.07.1976	
GMINA RUJA				
215.	Rogoźnik	kościół	A/2381/1479 z 17.01.1966	ruina
216.	Usza	pałac	A/3404/736/L z 25.07.1986	
217.	Wągradno	dwór	A/3403/811/L z 28.12.1987	
POWIAT LUBAŃSKI				
GMINA LEŚNA				
218.	Grabiszycy Średnie	zbór Braci Czeskich, obecnie kaplica pw. MB Różańcowej	470/A/04 z dnia 21.12.2004	
219.	Kościelniki Średnie	cmentarz ewangelicki	110/1038/J z dnia 19.05.1990	

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru zabytków	Uwagi
220.	Leśna	sklep mięsny wraz z chłodnią i magazynem, mieszczący się w bud. Mieszkalno-usługowym, ul. S. Żeromskiego 21	334/1325/J z 23.12.1997	
221.	Leśna - Baworowo	pałac, ul. Baworowo 20	133/909/J z 30.03.1988	ruina
222.	Pobiedna	kościół ewangelicki, ul. Nowomiejska	116/315 z 18.07.1958	ruina
223.	Smolnik	mauzoleum rodziny Woller, dz. nr 238	A/5862 z dn. 28.02.2013	
GINA w. LUBAŃ				
224.	Jałowiec	kościół ewangelicki	559/1482 z 25.01.1966	ruina
225.	Mściszów	kościół parafialny pw. św. Jerzego	421/1490 z 25.01.1966	ruina
226.	Mściszów	dwór	761 z dnia 27.09.1960	ruina
227.	Pisarzowice	pałac	563/989 z 03.09.1963	ruina
228.	Pisarzowice	oficyna mieszkalna, zespół pałacowo-parkowy, nr 214/3a	562/1493 z dnia 25.01.1966	
229.	Radostów Średni	pałac nr 66	568/791 z 14.11.1960	ruina
GINA m. LUBAŃ				
230.	Lubań	cmentarz rzymskokatolicki, obecnie komunalny, ul. Wrocławska	161/A/1-2/03 z dnia 06.06.2003	
231.	Lubań	parowozownia wachlarzowa położona w zespole dawnych Zakładów Naprawczych Taboru Kolejowego, dz. nr 16/8 AM 8	A/5782 z dn. 19.01.2012	
232.	Lubań	budynki magazynów, zespół cegielni Alberta Augustina, ul. Izerska 7	616/1290/J z 09.04.1997	
GINA PLATERÓWKA				
233.	Platerówka	dwór	396/792 z 14.11.1960	
234.	Włosień Dolny	pałac, nr 45	398/496/J z 05.10.1977	ruina
235.	Włosień Dolny	zabudowania gospodarcze	398/496/J z 05.10.1977	ruina
POWIAT LUBIŃSKI				
GINA w. LUBIN				
236.	Siedlce	pałac	270 z dnia 10.05.1968	ruina
237.	Składowice	pałac	725/L z dnia 26.06.1986 r. oraz 610/L z dnia 28.12.1988	
GINA RUDNA				
238.	Brodowice	pałac	735/L z dnia 30.07.1986	ruina
239.	Górzyn	pałac nr 21	731/L z dnia 30 lipca 1986	
240.	Orsk	pałac	785/L z dnia 28 grudnia 1987	ruina
241.	Rynarcice	pałac, nr 36	641/L z dnia 18 kwietnia 1983	
242.	Stara Rudna	pałac	1511 z dnia 27.01.1966	ruina
243.	Naroczyce	spichlerz, zespół pałacowy	A/981 z dnia 11 grudnia 2006	
GINA ŚCINAWA				
244.	Tymowa	dwór	732/L z dnia 26 czerwca 1986	
245.	Dłużyce	pałac	1761 z dnia 11 lipca	ruina
246.	Dziesław	pałac	1763 z dnia 11 lipca	ruina
247.	Dziewin	pałac	1057 z dnia 27 stycznia 1964	

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru zabytków	Uwagi
248.	Dziewin	budynek mieszczący stodołę, stajnie, magazyn	71/A/1-9/01 z dnia 28.12.2001	ruina
249.	Ścinawa	mury miejskie	1186 z dnia 10 grudnia 1964	
250.	Zaborów	pałac	276 z dnia 11 maja 1951	ruina
POWIAT LWÓWECKI				
GINA GRYFÓW ŚLĄSKI				
251.	Ubocze	dwór nr 138	A/861/763/J z dnia 24.05.1982	ruina
252.	Ubocze	park nr 138	A/862/890/J z dnia 20.02.1987	
253.	Ubocze	park w Uboczku Kolonii nr 66	A/865/712/J z dnia 10.11.1981	
GINA LUBOMIERZ				
254.	Lubomierz	mury obronne	A/5429/1524 z dnia 31.01.1966	
255.	Lubomierz	dom mieszkalny, pl. Wolności 37	A/5426/1527 z dnia 07.02.1966	ruina
256.	Oleszna Podgórska	wieża kościoła pw. św. Mikołaja	A/5524/1342/J z 31.08.1988	ruina
GINA LWÓWEK ŚLĄSKI				
257.	Dębowy Gaj	pałac	A/5507/272 z 11.05.1951	ruina
258.	Dębowy Gaj	oficyna, obecnie ruina	A/5694/614/J z 28.02.1980	ruina
259.	Kotliska	cmentarz ewangelicki	160/A/03 z 13.06.2003	
260.	Niwnice	dwór	A/5690/621/J z 03.04.1980	ruina
261.	Niwnice	most kamienny, zespół dworski	355/A/1-3/04 z 16.09.2004	
262.	Proszówka	zamek Gryf	A/853/497 z dn. 12.12.58	ruina
263.	Radłówka	zamek	A/5478/960 z dnia 13.11.1961	ruina
264.	Rakowice	wieża mieszkalna folwarku książęcego, obecnie ruina	A/5476/965 z dnia 13.11.1961	ruina
265.	Skała	pałac	A/5506/273 z dnia 11.05.1951	ruina
266.	Włodzice Małe	karczma, obecnie dom mieszkalno-gospodarczy nr 15 (decyzji nr 11)	645/J z 04.08.1980	
267.	Zbylutów	dom mieszkalno-gospodarczy nr 31	A/5659/795/J z 18.08.1983	
GINA MIRSK				
268.	Giebułtów	pałac	A/794/794 z dnia 14.11.1960	ruina częściowo zabezpieczona
269.	Karłowice	pałac nr 111	A/802/530/J z dnia 16.06.1979	ruina
270.	Kotlina	zespół 8 budynków ośrodka wypoczynkowego nr 16	A/803/1023/J z dnia 30.03.1990	ruina
271.	Kotlina	budynek nr 8, tzw. Zameczek, zespół budynków ośrodka wypoczynkowego nr 16	A/803/1023/J z dnia 30.03.1990	ruina
272.	Mirsk	kościół ewangelicki, ul. Betleja	A/807/674/J z 08.05.1981	ruina
GINA WLEŃ				
273.	Łupki	gródek z kościołem (zamek Lenno)	361/339 z dn. 13.11.56	ruina
274.	Wleń	dom mieszkalny, ul. Kościelna 31	391/884/J z 06.01.1987	ruina częściowo zabezpieczona
POWIAT MILICKI				
GINA CIESZKÓW				
275.	Trzebicko	pałac	A/2468/621/W z dnia 23.05.1989	ruina

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru zabytków	Uwagi
276.	Trzebicko	zabudowa folwarczna nr 15-120	A/2468/621/W z dnia 23.5.1989	
GMINA MILICZ				
277.	Milicz	zamek, ul. Kasztelańska	878 z dnia 19 czerwiec 1961	
278.	Postolin-Karmin	wozownia, zespół pałacowo-parkowy nr 12-17	77/A/02/1-7 z dnia 30 stycznia 2002	
279.	Postolin-Karmin	obora, zespół pałacowo-parkowy nr 12-17	77/A/02/1-7 z dnia 30 stycznia 2002	
280.	Sułów	budynek gospodarczy, ob.. Dom mieszkalny, ul. Żmigrodzka 10a	A/3858/1550 z dnia 25.02.1966	
281.	Sułów	spichrz, ul. Zamkowa 3	A/2449/1549z dnia 25.02.1966	
282.	Wziąchowo Małe	cmentarz rodowy, zespół pałacowy	24/A/00/1-6 z 30.06.2000	
283.	Wziąchowo Małe	kaplica grobowa rodziny von Heydebrand, cmentarz rodowy w zespole pałacowym	24/A/00/1-6 z dnia 30 czerwca 2000	ruina
284.	Wziąchowo Małe	pałac	A/2471/612/W z dnia 11 czerwca 1987	ruina
POWIAT OLEŚNICKI				
GMINA BIERUTÓW				
285.	Kijowice	cmentarz żydowski	636/W z dnia 12 styczeń 1990	
286.	Bierutów	kościół ewangelicki, cmentarny pw. Św. Trójcy, ul. 1 Maja 13	980 z dnia 15.06. 1963	ruina
287.	Posadowice	pałac	A/1333/1578 19.03.1966	
GMINA DOBROSZYCE				
288.	Dobrzeń	park pałacowy	563/W z dnia 27.12.1984	
289.	Siekierowice	kaplica grobowa rodu Puttkamerów w parku pałacowym	721/W z dnia 16.08.1996	
GMINA MIĘDZYBÓRZ				
290.	Międzybórz	mur cmentarny z basteją przy kościele ewangelickim pw. Św. Krzyża	A/1343/1644 dnia 15.04.1966	
GMINA w. OLEŚNICA				
291.	Boguszyce-Rzędów	pałac	469/W z dnia 29.11.1980	
292.	Brzezinka	pałac	246 z dnia 05.09.1950 r., zmieniona w dn. 16.10.1997	
293.	Brzezinka	park	247 z dnia 05.09.1950 r. (WKZ Wrocław); 246 z dnia 16.10.1997	
294.	Wszehświęte	park willowy nr 24	560/W z dnia 27.12.1984	
GMINA m. OLEŚNICA				
295.	Oleśnica	budynek koszarowy nr 3, zespół koszar kawalerii Regimentu Dragonów nr 8, ul. Wojska Polskiego 54	595/W z dnia 09 grudzień 1986 post. kons. 2087/04 z 29.12.2004	
296.	Oleśnica	stołówka i kuchnia nr 9, zespół koszar kawalerii Regimentu Dragonów nr 8, ul. Wojska Polskiego 53-56	595/W z dnia 09 grudzień 1986 post. kons. 2087/04 z 29.12.2004	
297.	Oleśnica	budynek gospodarczy- szalet nr 11, zespół koszar kawalerii Regimentu Dragonów nr 8, ul. Wojska Polskiego 53-56	595/W z dnia 09 grudzień 1986 post. kons. 2087/04 z 29.12.2004	
GMINA SYCÓW				
298.	Stradomia Wierzchnia-Górna	pałac nr 53	958 z dnia 13 kwiecień 1961	

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru zabytków	Uwagi
299.	Wielowieś- Średnia	stajnia w zespole folwarcznym	646/A z dnia 21 02. 1992	
300.	Wielowieś- Średnia	obora w zespole folwarcznym	646/A z dnia 21 02. 1992	
GMINA TWARDOGÓRA				
301.	Goszcz	cmentarz ewangelicki	659/W z dnia 21 07. 1992	
POWIAT OŁAWSKI				
GMINA DOMIANIÓW				
302.	Danielowice	mauzoleum na terenie zespołu pałacowo-parkowego	A/3977/1154 z dnia 20.11.1964	ruina
GMINA JELCZ-LASKOWICE				
303.	Jelcz-Laskowice	zamek	A/3980/1157 z dnia 20.11.1964	
GMINA w. OŁAWA				
304.	Psary	stajnia-spichlerz	A/4010/1599 z 23.03.1966	
305.	Owczary	wiatrak	A/4009/492/W z dnia 19.06.1981	ruina
306.	Zabardowice	pałac	583/A/05 z dnia 27.09.2005	
307.	Marszowice	pałac	A/983 z dnia 09.11.2006	
POWIAT POLKOWCKI				
GMINA CHOCIANÓW				
308.	Chocianowiec	pałac	A/2819/496 z 11.12.1958	ruina
309.	Chocianów	pałac	A/3506/215 z 13.11.1956	
310.	Parchów	pałac	A/3221/956 z 04.10.1961	ruina
GMINA GAWORZYCE				
311.	Dalków	wieża mieszkalna	A/2847/639/L z 28.02.1983	ruina
312.	Śrem	pałac	A/3343/710/L z 26.06.1986	ruina
313.	Witanowice	pałac	A/3407/711/L z 26.06.1986	
GMINA GRĘBOCICE				
314.	Grodziszczce	pałac myśliwski	A/2868/390 z 04.04.1963	ruina
315.	Krzydłowice	pałac	A/2967/173/323/L z 15.03.1961	ruina
316.	Obiszówek	pałac nr 41	A/3193/712/L z 26.06.1986	
317.	Świnino	pałac	A/3359/402 z 02.04.1963	
GMINA POLKOWICE				
318.	Komorniki	dom mieszkalna – gospodarczy, zespół pałacowy	158/A/03/1-10 z 10.06.2003	
319.	Komorniki	obora, zespół pałacowy	158/A/03/1-10 z 10.06.2003	
320.	Komorniki	stajnia, zespół pałacowy	158/A/03/1-10 z 10.06.2003	ruina
321.	Komorniki	dom mieszkalny, zespół pałacowy	158/A/03/1-10 z 10.06.2003	
322.	Komorniki	gołębnik, zespół pałacowy	158/A/03/1-10 z 10.06.2003	
323.	Komorniki	gorzelnia, zespół pałacowy	158/A/03/1-10 z 10.06.2003	
324.	Komorniki	magazyn gorzelnii, zespół pałacowy	158/A/03/1-10 z 10.06.2003	
325.	Nowinki	zamek, następnie kościół ewangelicki	A/3206/797 z 16.11.1960	
326.	Żelazny Most	pałac	A/3446/1514 z 27.01.1966	

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru zabytków	Uwagi
GINA PRZEMKÓW				
327.	Przemków	Szkoła Ewangelicka, ul. Plac Kościelny 5	A/3259/1998/415/L z dnia 27.04.1971	ruina
POWIAT STRZELIŃSKI				
GINA BORÓW				
328.	Mańczyce	pałac, ul. Lotnicza 26	309/447/W z dnia 10.10.1980	
GINA KONDRATOWICE				
329.	Białobrzezie	dwór	368/620/W z 23.05.1989	ruina
330.	Jezierzyce Małe	oficyna , zespół pałacowo-parkowy	369/1630 z 12.04.1966	ruina
331.	Jerzyce Małe	obora, zespół pałacowo-parkowy	370/730 z dm. 11.08.1997	ruina
332.	Jezierzyce Małe	cielętnik , zespół pałacowo-parkowy	370/730 z dm. 11.08.1997	ruina
333.	Lipowa	pałac	372/489 z 13.03.1981	
334.	Prusy	dwór	374/223 z 23.04.1951	ruina
335.	Prusy	kuźnia, ul. Poczтовая 88	377/1634 z 8.04.1966	ruina
GINA PRZEWORNO				
336.	Jagielno	pałac	265/795/Wł z 14.05.1981	ruina
337.	Samborowice	pałac	276/1046/Wł z 30.11.1984	
GINA STRZELIN				
338.	Nieszkowice	zamek nr 47	590/W z dn. 22.12.1987 A/1387/590/W	
339.	Strzelin	baszta prochowa, ul. Brzegowa	1636 d dn. 08.04.1966; 1423/1636	ruina zabezpieczona
340.	Żeleźnik	spichlerz nr 11	1637 z 12.04.1966; A/1417/1637	ruina
GINA WIĄZÓW				
341.	Miechowice Oławskie	kościół- ruina	455/W z 29.10.1980; A/2432/455/W	ruina
342.	Miechowice Oławskie	dwór	456/W z 29.10.1980; A/2434/456/W	
343.	Gułów	oficyna dworska	1594 z 22.03.1966; A/2413/1594	
POWIAT ŚREDZKI				
GINA KOSTOMŁOTY				
344.	Chmielów	pałac, nr 42	A/3769/487/W z dnia 13.03.1981	
345.	Mieczków	kościół ewangelicki, obecnie magazyn nr 37	A/3962/658/W z dnia 15.11.1991	
346.	Piotrowice	kościół ewangelicki	A/1166/657/W z dnia 18.09.1991	
347.	Piotrowice	oranżeria w zespole pałacowo-parkowym	A/3773/688/1-3/W z 26.07.1993	ruina
348.	Ramułtowice	park dworski	A/3774/386/W z dn. 29.03.1977	
349.	Ramułtowice	park dworski	A/3775/387/W z dn. 17.03.1977	
GINA MALCZYCE				
350.	Chełm	pałac, ul. Strzegomska 5	A/3747/632/W z dnia 30.04.1990	
351.	Chełm	oficyna w zespole pałacowym, ul. Strzegomska 3	A/3747/632/W z dnia 30.04.1990	

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru zabytków	Uwagi
GMINA MIĘKINIA				
352.	Gałów	pałac	A/3756/651/W z dnia 21.12.1990	ruina
353.	Gałów	park pałacowy	A/3756/651/W z dnia 21.12.1990	
GMINA ŚRODA ŚLĄSKA				
354.	Chwalimierz	pałac	A/3776/395/W z dnia 04.10.1977	ruina
355.	Chwalimierz	stajnia przy pałacu, zespół pałacowy	A/3776/395/W z dnia 04.10.1977	
356.	Chwalimierz	stajnia w północnej pierzei północnego majdanu, zespół pałacowy	A/3776/395/W z dnia 04.10.1977	
357.	Chwalimierz	stodoła III w południowej pierzei północnego majdanu, zespół pałacowy	A/3776/395/W z dnia 04.10.1977	ruina
358.	Szczepanów	oficyna mieszkalna III, zespół pałacowo-parkowy	A/3758/724/W z dnia 09.09.1996	
359.	Szczepanów	gorzelnia, zespół pałacowo-parkowy	A/3758/724/W z dnia 09.09.1996	
360.	Szczepanów	pawilon herbaciarni, zespół pałacowo-parkowy	A/3758/724/W z dnia 09.09.1996	ruina
361.	Wojczyce	pałac	A/3794/695/W/1-2	
GMINA UDANIN				
362.	Karnice	pałac nr 6	A/2719/741/L z dnia 30.07.1986	
363.	Pielaszkowice	park nr 50	A/2748/502/L	
364.	Pielaszkowice	pałac nr 50	A/2748/502/L	ruina
POWIAT ŚWIDNICKI				
GMINA DOBROMIERZ				
365.	Bronów	pałac nr 21	777 z 7.10.1960; 2061 z 06.06.1972	ruina
366.	Kłaczyna	ruiny zamku	230/966 z 03.11.1961	ruina
367.	Roztoka	wozownie w zespole pałacowo-parkowym	A/4561/236 z 09.09.1965	
368.	Roztoka	altana w zespole pałacowo-parkowym	4562/237 z 09.09.1965	ruina
369.	Roztoka	oranżeria w zespole pałacowo-parkowym	4562/237 z 09.09.1965	
GMINA JAWORZYNA ŚLĄSKA				
370.	Piotrowice Świdnickie	dom mieszkalno-gospodarczy na folwarku w zespole zamkowym nr 63	1642/Wł z 31.12.1998	
371.	Piotrowice Świdnickie	spichlerz na folwarku w zespole zamkowym nr 63	1642/Wł z 31.12.1998	
372.	Piotrowice Świdnickie	obora na folwarku w zespole zamkowym nr 63	1642/Wł z 31.12.1998	
GMINA MARCINOWICE				
373.	Szczepanów	pałac	912/Wł z 31.12.1982	ruina
374.	Wiry	pałac nr 1	625/Wł z 22.05.1976	ruina
GMINA STRZEGOM				
375.	Bartoszków	wieża pałacu	804/Wł z 14.05.1981	
376.	Kostrza	dwór	235/987 z 29.08.1963	ruina
377.	Kostrza	ogród dworski i sad	827/Wł z 18.09.1981	
378.	Rogoźnica	dawny cmentarz ewangelicki	1435/Wł z 20.06.1995	
GMINA w. ŚWIDNICA				
379.	Bystrzyca Dolna	aleja dębowa, między nr 56 a 58	612/Wł z 28.05.1975	
380.	Bystrzyca Górna	Pałac, wpis: nr 47; obecnie wg Geoportalu: nr 25	1398/Wł z 07.03.1994	

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru zabytków	Uwagi
381.	Gogołów	pałac	747/Wł z 08.11.1980	
382.	Jakubów	pałac nr 3, wpisany jako Jakubowice	944/Wł z 20.09.1983	
383.	Lubachów	willa Złoty Las nr 27 c	A/4402/1237/Wł z 17.03.1988	
384.	Panków	zamek	587 z 24.08.1959	ruina
GINA m. ŚWIDNICA				
385.	Świdnica	willa, ul. Sikorskiego 1	A/4862/1205/Wł z dnia 24.09.1986	
GINA ŚWIEBODZICE				
386.	Świebodzice	kościół pw. Św. Anny - Pełcznica (obecnie dzielnica Świebodzić), ul. Jana Mikulicza	631 z 05.03.1960	ruina
GINA ŻARÓW				
387.	Łażany	pałac	406 z 24.11.1956	ruina
POWIAT TRZEBNICKI				
GINA OBORNIKI ŚLĄSKIE				
388.	Uraz	dom mieszkalny , pl. Wolności 10	A/3908/738/W z dn. 9.02.1998	
389.	Uraz	zamek	A/3913/400 z 24.11.1956	ruina
390.	Wilczyn Leśny	mauzoleum rodziny von Lauterbach	A/3921/553/W z 16.04.1984	
GINA PRUSICE				
391.	Ligota Strupińska	pałac nr 22	A/3933/597/W z 19.12.1988	
GINA TRZEBNICA				
392.	Kuźniczysko	kościół poewangelicki	A/365/478 z 18.06.1959	
393.	Trzebnica	studnia – źródło Marii Karoliny, zespół pensjonatu, ul. Oleśnicka 16/18	A/3859/712/W z 21.06.1995	ruina
GINA WISZNIA MAŁA				
394.	Machnice	spichlerz, zespół pałacowo-folwarczny	A/3887/441/W z 13.04.1979	
395.	Ozorowice	pałac	A/3870/1206 z 15.12.1964	ruina
POWIAT M. WAŁBRZYCH				
396.	Wałbrzych	hala wentylatorów I i hala wentylatorów II, zespół szybu Matylda, ul. Beethovena	723/821/Wł z dn. 25.07.81	
397.	Wałbrzych	hala wentylatorów Powietrzny, ul. Świdnicka 76	732/822/Wł z 25.07.1981	
398.	Wałbrzych	wieża nadszybia szybu Powietrzny, ul. Świdnicka 76	732/822/Wł z 25.07.1981	
399.	Wałbrzych	budynek wieży nadszybowej, zespół szybu Siostrzane, ul. 1 Maja 81 b	717/1056/Wł z 15.11.1984	
400.	Wałbrzych	wieża szybu, zespół szybu Tytus, ul. Kopalniana	726/818/Wł z 25.07.1981	
401.	Wałbrzych	wieża szybu, zespół szybu Wojciech, ul. Kosteckiego	728/819/Wł z 25.07.1981	
402.	Wałbrzych	budynek maszyny wyciągowej, zespół szybu Wojciech, ul. Kosteckiego	729/820/Wł z 25.07.1981	
403.	Wałbrzych	stajnia, zespół folwarczny Lubiechów, ul. Wilcza 43-45	1434/1-9/Wł z 4.05.1995	
404.	Wałbrzych	spichlerz, ul. Lisia, obok posesji przy ul. Lisiej 2, 4	A/1029 z 8.10.2007	
POWIAT WAŁBRZYSKI				
GINA CZARNY BÓR				
405.	Czarny Bór	spichlerz, zespół pałacowy, ul. Parkowa 6	A/3138/793/Wł z 14.05.1981	
406.	Jaczków	pałac nr 67	A/4837/1213/Wł z 30.10.1986	

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru zabytków	Uwagi
GINA JEDLINA ZDRÓJ				
407.	Jedlina Zdrój	dworzec kolejowy Jedlina Dolna, ul. Dworcowa	A/4208/1490/Wł z 25.03.1996	
408.	Jedlina Zdrój	oficyna II, zespół pałacowy Jedlinka	A/4224/686/Wł z 27.01.1978	
GINA MIEROSZÓW				
409.	Unistaw Śląski	kościół ewangelicki nr 4	A/4578/772/Wł z 8.11.1980	ruina
GINA WALIM				
410.	Walim	kaplica Klingberga, ul. 3 Maja (przy wylocie ulicy w kierunku Rzeczeki)	A/4608/1754 z 30.06.1966	
POWIAT WOŁÓWSKI				
GINA BRZEG DOLNY				
411.	Brzeg Dolny	mauzoleum rodziny von Hoym, nr 318 w zespole pałacowo-folwarcznym	A/2613/516/W z dnia 17.02.1984	
GINA WIŃSKO				
412.	Bielawy Małe	pałac nr 5	A/2594/485/W z dnia 22.12.1980	
413.	Głębowice	pałac	A/2611/457/W z dnia 29.10.1980	ruina
414.	Głębowice	park pałacowy	A/2620/535/W z dnia 31.01.1984	
415.	Moczydlnica Klasztorna	pałac	A/2605/465/W z dnia 29.11.1980	ruina
GINA WOŁÓW				
416.	Miłcz - Leśny	pałac, nr 983	A/2621/625/W z dnia 12.07.1989	ruina
POWIAT M. WROCŁAW				
417.	Wrocław	kaplica ewangelicko-luterańska szpitala Bethanien, ul. Żabia Ścieżka 1	A/2357/435/Wm z dnia 30.12.1987	ruina
418.	Wrocław	dwór, ul. Wiejska 17	39/A/01 z dnia 08.06.2001	
419.	Wrocław	dworzec Kolei Dolnośląsko-Marchijskiej, pl. Orłąt Lwowskich 20f	427/Wm z 19.04.1985	
420.	Wrocław	hangar przonośny, lotnisko Strachowice	137/A/02/1-2 z dnia 7.10.2002	
POWIAT WROCŁAWSKI				
GINA DŁUGOŁĘKA				
421.	Januszkowice	dwór nr 23, ob. ul. Brzozowa 12	A/3799/644/W z dnia 11.05.1990	
422.	Kamień	wozownia, zespół pałacowy, ul. Brylantowa 10	A/3800/491/W z 01.07.1981	ruina
423.	Pruszwice	dwór szachulcowy nr 27, ob. ul. Łozińska	A/3801/647/W z dnia 28.06.1990	
424.	Szczodre	budynek nr 42 – pozostałość skrzydła pałacu	A/3803/649 z dn. 21.09.1990	
GINA JORDANÓW ŚLĄSKI				
425.	Dankowice	dwór nr 9	A/3807/497/W z dn. 01.07.1981	
426.	Piotrówek	pałac nr 27	08.11.1988; A/3809/618/W	
GINA KĄTY WROCŁAWSKIE				
427.	Czerńczyce	pałac, ul. Lotnicza 26	20.08.1966 r.; A/3811/1784	
428.	Gniechowice	pałac, ul. Wrocławska 7	05.03.1965 r.; A/3814/1249	
429.	Górzyce	dwór, ul. Krótka 13	20.08.1966 r.; A/3816/1787	
430.	Kamionna	pałac	1251 z 05.03.1965 r.; A/3817/1251 z 05.03.1965	ruina
431.	Krobiełowice	chlewnia, zespół pałacowo-parkowy	36/A/00/1-3 z 23.10.2000	

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru zabytków	Uwagi
GMINA KOBIERZYCE				
432.	Krzyżowice	pałacyk ogrodowy, zespół pałacowo-parkowy, ul. Główna 2a	29.07.1981; A/3843/499/W	
433.	Solna	pałac	22.08.1966; A/3849/545/W	ruina
GMINA MIETKÓW				
434.	Borzygniew	pałac	05.03.1965 r.; A/3892/1247	
435.	Maniów Mały	pałac, ul. Parkowa 1	20.08.1966 r.: A/3895/1795	
436.	Maniów Wielki	obora, zespół pałacowo-parkowy, ul. Sobócka 6	20.08.1966; A/3897/1797	
437.	Mietków	Dwór obronny, ul. Ogrodowa 6	22.08.1966 r.; A/3898/1798	ruina
GMINA SOBÓTKA				
438.	Ksieginice Małe	dwa budynki w zespole plebanii, ul. Kościuszki 21	18.08.1988; A/3941/591/W	
POWIAT ZĄBKOWICKI				
GMINA BARDO				
439.	Bardo	oficyna północna (w decyzji), stajnia i wozownia w zespole gospody Pod Złotym Lwem, ul. Główna 21	A/3567/1206/Wł z 31.10.1986	
440.	Bardo	hotel Pod Gwiazdą, obecnie dom, ul. Główna 27	A/3573/1209/Wł z 31.10.1986	ruina
GMINA CIEPŁOWODY				
441.	Ciepielowody	zamek	A/4047/719 z 1.09.1960	ruina
442.	Tomice	pałac nr 2d	A/4582/766/Wł z 8.11.1980	
GMINA KAMIENIEC ZĄBKOWICKI				
443.	Byczeń	zespół młyna wodnego (młyn, siłownia, obora) nr 86	A/3586/1378/Wł z 1.10.1992	
444.	Chałupki	zespół młyna wodnego (młyn, dom) nr 7	A/4041/1310/Wł z 25.06.1990	
445.	Kamieniec Ząbkowicki	szklarnia I, zespół klasztorny cystersów, pl. Kościelny 12	A/4278/1583/a-h/Wł z 16.07.1997	
446.	Kamieniec Ząbkowicki	szklarnia II, zespół klasztorny cystersów, pl. Kościelny 12	A/4278/1583/a-h/Wł z 16.07.1997	
447.	Mrokocin	młyn nr 12 a	A/4420/1301/Wł z 5.03.1990	
GMINA ZĄBKOWICE ŚLĄSKIE				
448.	Jaworek	oficyna dworska nr 19	A/4199/1840 z 8.10.1966	
449.	Stolec	pałac	A/4720/1868 z 11.10.1966	ruina
GMINA ZIĘBICE				
450.	Biernacice	pałac nr 51a	A/3596/1419/Wł z 10.01.1995	
POWIAT ZGORZELECKI				
GMINA BOGATYNIA				
451.	Bogatynia - Markocice	dom mieszkalny, ul. Główna 23	A/5720/572/J z 23.10.1978	
452.	Bogatynia - Markocice	dom mieszkalno-gospodarczy, ul. Główna 66	A/5712/580/J z 23.10.1978	
453.	Bogatynia - Markocice	dom mieszkalny, ul. Górska 6	A/5362/546/J z 23.10.1978	
454.	Bogatynia - Markocice	dom mieszkalny, ul. Górska 7	A/5358/545/J z 23.10.1978	
455.	Bogatynia - Markocice	dom mieszkalny, ul. Kolejowa 15	A/5359/550/J z 23.10.1978	

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru zabytków	Uwagi
456.	Bogatynia	dom mieszkalny, ul. Kościuszki 114	A/1713 z 15.03.2010	
457.	Bogatynia	dom mieszkalny, ul. 1 Maja 3	A/5414/1895 z 05.01.1967	
458.	Bogatynia	dom mieszkalno-gospodarczy, ul. Nadrzeczna 6 (Markocice)	A/5734/553/J z 23.10.1978	
459.	Bogatynia	dom mieszkalno-gospodarczy, ul. Nadrzeczna 30 (Markocice)	A/5709/585/J z 23.10.1978	
460.	Bogatynia	dom mieszkalno-gospodarczy, ul. Nadrzeczna 36 (Markocice)	A/5708/586/J z 23.10.1978	
461.	Bogatynia	budynek mieszkalny - dom faktora, w bazie KOBiDZ zajazd, ul. Bohaterów Warszawy 3	1892 z 05.01.1967 (WKZ Wrocław) 7.01.1997 (WKZ Jelenia Góra)	ruina
462.	Bogatynia	dom mieszkalno-gospodarczy, ul. Turowska 60	A/5412/1897 z 05.01.1967	
463.	Bogatynia	kościół par. pw. św. Marii Magdaleny, obecnie ruina (Zatonie), ul. Wiejska	A/2118/1918 z 21.01.1967	ruina
464.	Bogatynia	cmentarz przy kościele pw. św. Marii Magdaleny, (Zatonie), ul. Wiejska	A/2119/951/J z 08.04.1989	
GMINA PIĘŃSK				
465.	Żarki Średnie	pałac nr 102	A/5404/1919 z dnia 21.01.1967 (WKZ Wrocław); 872/J z dnia 17.07.1985 (WKZ Jelenia Góra)	ruina
GMINA SULIKÓW				
466.	Mała Wieś Dolna	park pałacowy	A/5649/811/J z dnia 06.11.1986	
467.	Miedziane	dom nr 68 ob. pastórowka nr 15	A/5434/1489 z 25.01.1966	
468.	Wilka-Ksawerów	pałac	1061/J z dnia 03.12.1990	
GMINA w. ZGORZELEC				
469.	Jędrzychowice	dwór	1297 z dnia 06.06.1965	ruina
470.	Kostrzyna	pałac, nr 1 (ob. nr 39).	A/5409/1903 z dnia 12.01.1967 (WKZ Wrocław) A/5642/843/J z 12.07.1984 (WKZ Jelenia Góra)	
471.	Kostrzyna	park pałacowy	A/5642/843/J z dnia 12.07.1984	
472.	Łomnica	pałac, nr 40-41	A/5384/490/J z 24.02.1977	
473.	Łomnica	zabudowania gospodarcze, zespół pałacowy nr 40-41	A/5384/490/J z 24.02.1977	ruina
474.	Łomnica	park pałacowy	A/5641/844/J z dnia 12.07.1984	
475.	Niedów	cmentarz przy kościele fil. pw. Matki Boskiej Anielskiej	A/2010/988/J z dnia 30.09.1989	
476.	Trójca	dom mieszkalno-gospodarczy nr 94	A/5405/1916 z 21.01.1967	
477.	Żarska Wieś	pałac	1275 z 06.06.1965 (WKZ Wrocław) A/5645/840/J z 12.07.1984 (WKZ Jelenia Góra)	ruina
POWIAT ZŁOTORYJSKI				
GMINA PIELGRZYMKĄ				
478.	Pielgrzymka	plebania	A/2302/960/L z dnia 30.04.1991	
479.	Twardocice	kościół ewangelicki	A/2509/565 z 17.03.1959	ruina
480.	Twardocice	zespół dworski-spichlerz	A/3438/953 z 24.05.1991	ruina

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru zabytków	Uwagi
481.	Twardocice	zespół dworski-stodoła	A/3438/953 z 24.05.1991	ruina
482.	Wojcieszyn	plebania	A/3441/580 z 19.03.1959	
GMINA ŚWIERZAWA				
483.	Stara Kraśnica	brama wjazdowa z furtą w zespole dworskim	A/1007 z 17.05.2007	
484.	Nowy Kościół	kościół NMP	A/2251/313 z 18.07.1956	ruina częściowo zabezpieczona; wieża udostępniona zwiedzającym
485.	Rząśnik	pałac	572 z 18.03.1959	ruina
486.	Sokołowiec	pałac nr 44 (Sokołowiec Środkowy)	A/3373/531/J z 17.06.1979	
487.	Stara Kraśnica	dwór	A/3367/545 z 03.03.1959	ruina
488.	Stara Kraśnica	pałac	A/3369/668/J z 11.05.1981	ruina
GMINA ZAGRODNO				
489.	Grodziec	zespół folwarczny nr 42, 43	140/A/02/1-18 z 31.10.2002	
490.	Grodziec	zespół folwarczny- rządówka	140/A/02/1-18 z 31.10.2002, poz. 1	
491.	Grodziec	zespół folwarczny- budynek bramny	140/A/02/1-18 z 31.10.2002, poz. 5	
492.	Grodziec	zespół folwarczny- budynek mieszkalno-inwentarski	140/A/02/1-18 z 31.10.2002, poz. 6	
493.	Grodziec	zespół folwarczny- budynek gospodarczy	140/A/02/1-18 z 31.10.2002, poz. 7	ruina
494.	Grodziec	zespół folwarczny- obora ze stodołą	140/A/02/1-18 z 31.10.2002, poz. 8	ruina
495.	Grodziec	zespół folwarczny- obora	140/A/02/1-18 z 31.10.2002, poz. 9	ruina
496.	Grodziec	zespół folwarczny- stodoła	140/A/02/1-18 z 31.10.2002, poz. 10	
497.	Grodziec	zespół folwarczny- stodoła polna	140/A/02/1-18 z 31.10.2002, poz. 11	ruina
498.	Grodziec	zespół folwarczny- ogrodzenie-mur z bramą	140/A/02/1-18 z 31.10.2002, poz. 13	
499.	Wojciechów	dwór	A/3412/542 z 27.02.1959	
500.	Zagrodno	dwór nr 104	A/3453/490/L z 29.12.1976	ruina
GMINA w. ZŁOTORYJA				
501.	Prusice-Leszczyna	piec wapienniczy	A/3052/943/L z 16.05.1991	ruina